



**ΜΑ.
ΧΩ.
Μ.Ε.**

**Μαρξιστικός Χώρος
Μελέτης & Έρευνας**

**ΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

**Ταξική συνείδηση
και πολιτική διαπάλη**



Ταξιδευτής

© Copyright: Εκδόσεις Ταξιδευτής

© Copyright: ΜΑ.ΧΩ.Μ.Ε.

ISBN: 978-960-579-050-9

ΣΕΙΡΑ: ΜΑ.ΧΩ.Μ.Ε.

Βιβλίο 2: *ΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ. Ταξική Συνείδηση και
Πολιτική Διαπάλη*

Νοέμβριος 2015

Επιμέλεια: Μαρία Ηλιοπούλου

Σελιδοποίηση: Μπακογιάννη Ασπασία

Κυκλοφορεί:

Βιβλίο 1: *Παραγωγική Ανασυγκρότηση: Συστημική Προσέγγιση ή Κοινωνική Ανατροπή;*

Ετοιμάζονται:

Μαρξιστικές Προσεγγίσεις σε Επίκαιρα Θέματα:

- *Ακύρωση Μνημονίου, Κατάργηση Δανειακών Συμβάσεων και Διαγραφή Χρέους*
- *Ευρωπαϊκή Ενοποίηση, Γεωπολιτικές Αντιθέσεις στη Μεσόγειο και
Πολιτική της Αριστεράς*

(Υλικά των 2 Διήμερων Εκδηλώσεων ΜΑ.ΧΩ.Μ.Ε., Απρίλιος & Μάιος 2013)

Σεμινάρια Μαρξιστικής Θεωρίας.

(Υλικά Σεμιναρίων, Σεπτέμβριος 2013 - Φεβρουάριος 2014)

Εκδόσεις «Ταξιδευτής»

Βαλτετσίου 10, Τ.Κ. 10680 Αθήνα

Τηλ.: 210 3638616, Fax: 210 3638617

url: www.taxideftis.gr, e-mail: info@taxideftis.gr

ΜΑ.ΧΩ.Μ.Ε.: Μαρξιστικός Χώρος Μελέτης & Έρευνας

Αγ. Κωνσταντίνου & Γερανίου 47, Ομόνοια, 104 31 Αθήνα

Τηλ. & Fax. 210 52 00 688

url: www.maxome.gr, e-mail: info@maxome.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος-Εισαγωγή.....	5
<i>Γιάννης Τόλιος</i>	

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η μαρξιστική θεωρία για την ταξική διάρθρωση της αστικής κοινωνίας

Η ταξική δομή του σύγχρονου καπιταλισμού: η κοινωνική πόλωση και το ζήτημα του συλλογικού υποκειμένου	13
<i>Ανδρέας Ν. Λύτρας</i>	
Η μαρξιστική θεωρία για τις κοινωνικές τάξεις (μια συνοπτική παρουσίαση)	39
<i>Νίκος Παπαγεωργίου, Σταυρούλα Χριστοδουλάκου</i>	
Τεχνολογική καινοτομία, μαρξισμός και μισθωτή εργασία.....	58
<i>Μάριος Καμπούρης</i>	
Η διαστρωμάτωση της μισθωτής εργασίας και το κοινωνικό υποκείμενο. Κριτική στις νεομαρξιστικές και νεοβεμπεριανές προσεγγίσεις.....	70
<i>Θανάσης Αλεξίου</i>	
«Νέο στάδιο, αλλαγές στη σύνθεση της εργατικής τάξης και "κρίση πολιτικής εκπροσώπησης"».....	91
<i>Δημήτρης Πατέλης</i>	

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Σύγχρονη ταξική διάρθρωση της ελληνικής κοινωνίας

Η μισθωτή εργασία στην Ελλάδα	175
<i>Δημήτρης Α. Κατσορίδας</i>	

«Νέο στάδιο, αλλαγές στη σύνθεση της εργατικής τάξης και “κρίση πολιτικής εκπροσώπησης”».

Πατέλης Δημήτρης, αναπληρωτής καθηγητής Φιλοσοφίας
Πολυτεχνείου Κρήτης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικά.....	91
Για το Νέο Στάδιο της κεφαλαιοκρατίας και τις αλλαγές στη σύνθεση της εργατικής τάξης.....	92
Για τη σημερινή δομική κρίση της κεφαλαιοκρατίας.....	98
Για τα στάδια της επιστημονικής-τεχνολογικής επανάστασης, την κεφαλαιοκρατική τους χρήση και τις αλλαγές που επέρχονται στην εργατική τάξη.....	100
Για τον χαρακτήρα της σημερινής εποχής και τις προοπτικές του επαναστατικού εργατικού κινήματος σε παγκόσμια και τοπική κλίμακα σε συνάρτηση με τον “ασθενή κρίκο”.....	102
Επαναστατική συνείδηση και συγκρότηση κοινωνικοπολιτικού υποκειμένου.....	110
Το πολιτικό εποικοδόμημα και η επαναστατική δραστηριότητα ως πραγματικότητα της ανθρώπινης κοινωνίας. Για την αντιστοιχία-αναντιστοιχία υποκειμένου, υλικών και οργανωτικών μέσων μετασχηματιστικής επενέργειας στην κοινωνία.....	117
Προβληματική συγκυρία, δημιουργικότητα και επαναστατική πολιτική.....	128
Κρίση, αναντιστοιχία του κινήματος και “κρίση πολιτικής εκπροσώπησης”. Ποια αριστερά;.....	140
Αριστερά της κρίσης και της ήττας, κενό επαναστατικού κοινωνικοπολιτικού υποκειμένου και προοπτικές.....	145
Αναφορά σε κάποια αποπροσανατολιστικά ιδεολογήματα με καταστροφικές επιπτώσεις.....	151
Αντί επιλόγου. Αντιφάσεις μιας κυβέρνησης με κορμό τον ΣΥΡΙΖΑ. Ορισμένα συμπεράσματα.....	161
Βιβλιογραφία.....	169

«Νέο στάδιο, αλλαγές στη σύνθεση της εργατικής τάξης και “κρίση πολιτικής εκπροσώπησης”»*

Δημήτρης Πατέλης

αναπληρωτής καθηγητής Φιλοσοφίας Πολυτεχνείου Κρήτης

Εισαγωγικά

Μείζον ερώτημα της εποχής μας είναι η δυνατότητα και η αναγκαιότητα μιας άλλης προοπτικής από αυτήν της αποικίας χρέους, της λιτότητας, της εξαθλίωσης, των πολέμων και των καταστροφών που επιβάλλουν οι στρατηγικές του κεφαλαιοκρατικού καθεστώτος. Και αν υπάρχει τέτοια εναλλακτική προοπτική, σε τι συνίσταται αυτή, ποιος, με τι τρόπους και μέσα θα την πραγματοποιήσει; Τα ερωτήματα αυτά είναι συνυφασμένα με την επιστημονική διάγνωση της εποχής και με τη θεμελίωση μιας στρατηγικής άρσης των αδιεξόδων του κυρίαρχου συστήματος, όχι στη βάση της απλής άρνησής του, του αφηρημένου αντικαπιταλισμού, αλλά με θετικό προσδιορισμό των χαρακτηριστικών της μελλοντικής ενοποιημένης ανθρωπότητας.

Τα ερωτήματα αυτά είναι αδιάρρηκτα συνδεδεμένα με το πρόβλημα του χαρακτήρα, της θέσης και του ιστορικού ρόλου της σύγχρονης εργατικής τάξης στο νέο στάδιο, στη σύγχρονη εποχή, με τη δυνατότητα και την αναγκαιότητα ανασυγκρότησής της υπο την ιδιότητα του επαναστατικού κοινωνικού και πολιτικού υποκειμένου. Η ιδιότητα αυτή συνδέεται με την αποτίμηση της επάρκειας ή/και ανεπάρκειας, της αντιστοιχίας ή/και αναντιστοιχίας των διαθέσιμων πολιτικών φορέων, κομμάτων κ.ο.κ., με το λεγόμενο πρόβλημα της “κρίσης πολιτικής εκπροσώπησης”.

Η εν εξελίξει δομική κρίση του παγκόσμιου κεφαλαιοκρατικού συστήματος αναδεικνύει με μεγαλύτερη σαφήνεια τα χαρακτηριστικά και τις αντιφάσεις του νέου σταδίου της κεφαλαιοκρατίας, σε συνάρτηση με την εντατική και εκτατική ανάπτυξή της, δεδομένης της αλληλεπίδρασής της με την άνοδο και την πτώση του πρώιμου σοσιαλισμού του 20ού αι. και με την εμφάνιση των προϋποθέσεων του ύστερου σοσιαλισμού.

* Η εισήγηση που ακολουθεί αναδιαμορφώθηκε στο διάστημα μεταξύ του Συνεδρίου και της έκδοσης του βιβλίου.

Για το Νέο Στάδιο της κεφαλαιοκρατίας και τις αλλαγές στη σύνθεση της εργατικής τάξης

Αν επιχειρούσαμε να δώσουμε έναν οριακά συνοπτικό ορισμό του σημερινού σταδίου ανάπτυξης της κεφαλαιοκρατίας, του παγκοσμιοποιημένου ιμπεριαλισμού, θα λέγαμε ότι είναι το διακρατικό-μονοπωλιακό στάδιο, το στάδιο της κεφαλαιοκρατικής υπαγωγής της ανθρωπότητας στους διεθνικούς-πολυεθνικούς μονοπωλιακούς ομίλους. Εδώ έχουμε πρωτοφανή ενοποίηση της ανθρωπότητας. Ενοποίηση που δεν προωθείται με γνώμονα το συμφέρον της ανθρωπότητας, αλλά τα ιδιοτελή και ανταγωνιστικά συμφέροντα της κυρίαρχης μορφής ιδιωτικής ιδιοκτησίας της εποχής, αυτών των διεθνικών-πολυεθνικών ομίλων. Κύρια χαρακτηριστικά αυτού του σταδίου είναι τα εξής:

1. Η κοινωνικοποίηση της παραγωγής, έχει φτάσει σε τέτοια υψηλή βαθμίδα ανάπτυξης, ώστε να δημιουργεί το σημερινό εσωτερικό όριο εκτατικής ανάπτυξης του κεφαλαίου που διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στην οικονομική ζωή σε πλανητική κλίμακα: τους διεθνικούς-πολυεθνικούς μονοπωλιακούς ομίλους. Στη βάση των τελευταίων οργανώνονται και λειτουργούν παγκόσμιας εμβέλειας παραγωγικές διαδικασίες.

2. Το πλέγμα των σχέσεων παραγωγής του σύγχρονου σταδίου είναι πολυεπίπεδα δομημένο, έχοντας στην κορυφή της πυραμίδας της δομής του διάφορες εκδοχές του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, το οποίο έχει εν πολλοίς υπαγάγει στη δράση του το βιομηχανικό κεφάλαιο, προσδίδοντας νέα δομικά χαρακτηριστικά στο σημερινό πλέγμα παγκοσμιοποιημένων παραγωγικών δυνάμεων και σχέσεων παραγωγής που εδράζονται στη σφαίρα της παραγωγής. Ως εκ τούτου, κατά το στάδιο αυτό επιβάλλεται η παγκόσμια κυριαρχία του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου και συγχώνευσή του με το βιομηχανικό, υπαγωγή του δεύτερου στο πρώτο και δημιουργία μιας παγκόσμιας χρηματιστικής ολιγαρχίας επί της βάσης αυτού του χρηματιστικού κεφαλαίου. Εξαιρετικά σπουδαία σημασία αποκτούν οι όλο και πιο διαμεσολαβημένα συνδεδεμένες με την παραγωγή ακαριαίες χρηματοπιστωτικές ροές με αντίστοιχες επιπτώσεις στη δομή και στις λειτουργίες της παραγωγής, με μεταφορά συνιστωσών και λειτουργιών της παραγωγικής διαδικασίας ανά την υφήλιο, έναντι των παραδοσιακών εξαγωγών κεφαλαίου και εμπορευμάτων.

3. Βάσει του Β' σταδίου της επιστημονικής και τεχνολογικής επανάστασης, που εκτυλίσσεται εντατικά από το τελευταίο τέταρτο του 20ού αιώνα, επέρχεται σημαντική μεταβολή των όρων εκτατικής και εντατικής ανάπτυξης της παραγωγής σε παγκόσμια κλίμακα. Για πρώτη φορά στην ιστορία

της ανθρωπότητας δημιουργούνται τεχνολογικές παραγωγικές διαδικασίες που επεκτείνουν τη λειτουργία τους σε όλα τα επίπεδα (ενεργειακό, πληροφοριακό, τηλεπικοινωνιακό, σε άμεσο μεταβολισμό πρώτων υλών και ενέργειας) σε πλανητική κλίμακα, δημιουργούνται παγκοσμιοποιημένες παραγωγικές δυνάμεις.

Έτσι δημιουργούνται παγκοσμιοποιημένες τεχνολογικές δομές και υποδομές, που φέρουν το στίγμα του σύγχρονου σταδίου της κεφαλαιοκρατίας, της κυριαρχίας των πολυεθνικών ομίλων και έχουν εξαιρετικά σημαντικές επιπτώσεις στη σύνθεση και στον χαρακτήρα της σύγχρονης εργατικής τάξης. Υπό αυτούς τους όρους, λαμβάνει χώρα μια παγκόσμια κλίμακας υπαγωγή της εκτελεστικού τύπου επαναλαμβανόμενης εργασίας στο κεφάλαιο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, παγκοσμιοποιούνται οι παραγωγικές δυνάμεις, παγκοσμιοποιείται και η βασική παραγωγική δύναμη, η ζωντανή ανθρώπινη εργασία, κατ' αρχήν στη μορφή της επαναλαμβανόμενης και εκτελεστικής η οποία κυριαρχεί στατιστικά στην παγκόσμια παραγωγή.

Ταυτόχρονα, αύξουσα είναι και η πορεία ενός άλλου τύπου εργασίας, ενός άλλου τύπου υποκειμένου: της ανανεούμενης και αναπτυσσόμενης εργασίας, που είναι συνδεδεμένη με ερευνητική δραστηριότητα και δημιουργικότητα, που έχει τα χαρακτηριστικά της "καθολικής εργασίας" κατά τον Μαρξ. Το υποκείμενο της ερευνητικής, σχεδιοποιού και κατασκευαστικής δραστηριότητας δημιουργικού τύπου αναβαθμίζεται και μεγενθύνεται στατιστικά, αλλά -προς το παρόν- είναι κατακερματισμένο και χειραγωγούμενο.

Το κεφάλαιο, ιδιαίτερα οι διεθνικοί-πολυεθνικοί όμιλοι, έχει ζωτική ανάγκη για την παραγωγική εκμετάλλευση της εργασίας αυτού του υποκειμένου, μιας και με αυτό συνδέεται τόσο ο σχεδιασμός, η εποπτεία και ο στρατηγικός έλεγχος της παραγωγής, όσο και η ανταγωνιστική εισαγωγή στην παραγωγή νέων τεχνολογιών, άρα και η δυνατότητα άντλησης "τεχνολογικής προσόδου", δηλ. μονοπωλιακών υπερκερδών. Εντούτοις, λόγω του χαρακτήρα της (κυρίως, λόγω της λειτουργίας και ανάπτυξης της στη βάση θεμελιωδώς κοινών και αναπαλλοτρίωτων, καθολικών νοητικών και τεχνικών, ιδεατών και υλικών μορφών προσοικειώσης της πραγματικότητας, κεκτημένων της ιστορίας του πολιτισμού), η επιστήμη, η δημιουργική ερευνητική και σχεδιοποιός-κατασκευαστική δραστηριότητα της ανθρωπότητας (όπως άλλωστε και η αυθεντική αισθητική-καλλιτεχνική) δεν μπορεί να υπαχθεί πλήρως στο κεφάλαιο. Η όποια υπαγωγή της ανάπτυξης της στο κεφάλαιο γίνεται μέσω της χειραγώγησης, της καταπίεσης, της διαστρέβλωσης και της καταστροφής της. Άρα, η υπαγωγή αυτού του τύπου της εργασίας στο κεφάλαιο, είναι κατ' εξοχήν τυπική και όχι πραγματική.

Δρομολογείται λοιπόν σε ευρεία κλίμακα η δημιουργία τεχνολογικής

βάσης της παγκοσμίως κατανεμημένης και διαδικτυωμένης παραγωγής (δίκτυα ροών ενέργειας και πληροφορίας) από τους διεθνικούς μονοπωλιακούς ομίλους σε επίπεδο κυρίως παραγωγής (και όχι απλώς εξαγωγής-κυκλοφορίας κεφαλαίου και εμπορευμάτων, όπως στον ιμπεριαλισμό μέχρι τα μέσα της 2ης πεντηκονταετίας του 20ού αι.), γεγονός που οδηγεί, αφενός μεν, σε μετάβαση από την τυπική στην πραγματική υπαγωγή της παγκόσμιας εργασίας στο παγκοσμιοποιημένο κεφάλαιο (ο παγκόσμιος καταμερισμός εργασίας καθίσταται τεχνολογική αναγκαιότητα, οι όροι παραγωγής και αναπαραγωγής της παγκόσμιας εργατικής τάξης, κυρίως της εκτελεστικής εργασίας, παγκοσμιοποιούνται), αφετέρου δε στην κατ' εξοχήν τυπική υπαγωγή της επιστημονικής δημιουργικής εργασίας στο κεφάλαιο, με επικίνδυνες επιπτώσεις. Σε αυτά τα αντιφατικά πλαίσια δημιουργείται ένα σύστημα πλανητικών υποδομών και παραγωγικών δυνάμεων, άρα και της επιστημονικής και τεχνολογικής βάσης ενοποίησης της ανθρωπότητας.

4. Τα παραπάνω ήταν αδιάρρηκτα συνδεδεμένα με τον θρίαμβο και την τραγωδία των εγχειρημάτων πρώιμου σοσιαλισμού του εικοστού αιώνα. Τα περισσότερα από τα εγχειρήματα αυτά που προέκυψαν από την παγκόσμια επαναστατική διαδικασία ηττήθηκαν, τα διαδέχθηκαν διαδικασίες κεφαλαιοκρατικής παλινόρθωσης, βίαιης επανένταξής τους στην τροχιά του παγκόσμιου κεφαλαίου. Ωστόσο, οι ιστορικοί όροι που δημιούργησαν με την εμφάνιση και την όποια διαμόρφωση πρόλαβαν να έχουν αυτές οι κοινωνίες, ως συνιστώσες του παγκόσμιου επαναστατικού κινήματος, σε συνθήκες αδυσώπητου ανταγωνισμού με το κυρίαρχο παγκόσμιο κεφαλαιοκρατικό σύστημα, πρόλαβαν να δεχθούν και να αφήσουν ανεξίτηλο το στίγμα αυτού του ανταγωνισμού, που υπονόμει ουσιαστικά και έθεσε υπό απειλή την ίδια την ύπαρξη της κεφαλαιοκρατίας. Χωρίς αυτού του τύπου την αλληλεπίδραση με το γίνεσθαι και την καταστροφή του πρώιμου σοσιαλισμού του εικοστού αιώνα, είναι αδύνατο να κατανοηθεί η υφή και ο χαρακτήρας πολλών φαινομένων, όπως η δυτικοευρωπαϊκή ιμπεριαλιστική ολοκλήρωση αρχικά της Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, στη συνέχεια της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.) και αργότερα της Ε.Ε. Άλλωστε, είναι αδύνατο να γίνει αντιληπτό το τι σημαίνει κρατικός παρεμβατισμός και κρατικο-μονοπωλιακή ρύθμιση (και στις δύο μορφές τους: κεϋνσιανή και αποκάλυπτα στρατιωτικοποιημένη φασιστικού τύπου), κοινωνική πολιτική και κράτος πρόνοιας, κατοχύρωση εργασιακών δικαιωμάτων κλπ εκτός αυτής της κατ' εξοχήν ανταγωνιστικής αλληλεπίδρασης της παγκόσμιας κεφαλαιοκρατίας με το παγκόσμιο σύστημα του πρώιμου σοσιαλισμού. Οι όποιες κατακτήσεις της εργατικής τάξης των κεφαλαιοκρατικών χωρών κατά την εν λόγω περίοδο συνδέονται με τους αγώνες της και με

τον ισχυρό αντίκτυπο της Οκτωβριανής Επανάστασης και των χωρών του πρώιμου σοσιαλισμού: στη μεν εργατική τάξη ως ελπιδοφόρο μήνυμα νίκης και έρεισμα στον αγώνα, στη δε αστική τάξη – ως ήττα και τρόμος για την πιθανότητα εδραίωσης και επέκτασής τους, ως εγρήγορση και δράση για την αμαύρωση της εικόνας τους και για τη με κάθε τρόπο αποτροπή της επανάστασης (με τον αντικομμουνισμό – αντισοβιετισμό να γίνεται ιδεολογία και συγγνή πρακτική κράτους και παρακράτους και την προσπάθεια χειραγώγησης της εργατικής τάξης με κάποιες κοινωνικές παροχές και με ποικίλες μορφές και βαθμούς εξαγοράς-ενσωμάτωσης της συνδικαλιστικής και πολιτικής "εργατικής αριστοκρατίας" και εκπροσώπησης).

Αυτό γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτό με την ολομέτωπη επίθεση στα ως άνω κοινωνικά και οικονομικά κεκτημένα της εργασίας (μετά την ήττα του πρώιμου σοσιαλισμού από τις δυνάμεις της αντεπανάστασης), που σε συνθήκες κρίσης προσλαμβάνει χαρακτηριστικά ληστρικού ρεβανσιστικού κοινωνικού πολέμου.

Υπό αυτούς τους όρους, κλιμακώνεται ο ανταγωνισμός για την κατανομή του κόσμου, των αγορών, των ροών εργασιακής δύναμης, των πόρων που βρίσκονται στην επιφάνεια ξηράς και υδάτων, στα σπλάχνα της γης, υποθαλάσσια, στην ατμόσφαιρα αλλά και στο εγγύς διάστημα, που αξιοποιείται παραγωγικά από τις παγκοσμιοποιημένες δυνάμεις που προαναφέραμε. Στον ανταγωνισμό για αυτήν την κατανομή εμπλέκονται και δυνάμεις, χώρες και συνασπισμοί χωρών, όπου έχουν την έδρα τους (τη βάση, τα επιτελεία, τα ερευνητικά τους κέντρα και δραστηριότητες εντάσεως κεφαλαίου) οι ισχυρότεροι πολυεθνικοί όμιλοι, για να ελέγχουν από εκεί τις παγκοσμιοποιημένες δραστηριότητές τους (εντάσεως εργασίας, ενεργοβόρες, ρυπογόνες κ.ο.κ.).

Στη σημερινή πρωτοφανή δομική, διαρθρωτική κρίση υπερσυσσώρευσης, παρατηρείται σημαντική αλλαγή στους συσχετισμούς των δυνάμεων και μετατόπιση ισχύος σε παγκόσμια κλίμακα. Έχει πλέον καταφανώς δρομολογηθεί μια διαδικασία υποβάθμισης της ισχύος, της θέσης και του ρόλου των τριών παραδοσιακών πόλων και των περί αυτών ιμπεριαλιστικών ολοκληρώσεων (Βορειοαμερικανικού, με επικεφαλής τις Η.Π.Α., Δυτικοευρωπαϊκού, με επικεφαλής τη Γερμανία και της Άπω-Ανατολής, με επικεφαλής την Ιαπωνία), ενώ έχει εμφανιστεί και διαμορφώνεται άλλος δυνητικά ιμπεριαλιστικός πόλος (ενδεχομένως και πόλοι), με τεράστιες δυνάμεις, οι οποίες (ως προς το ανθρώπινο δυναμικό, τους πόρους και την ισχύ τους) δεν προσμετρώνται απλώς με αξιακούς όρους και με δείκτες ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Διόλου αμελητέο είναι το γεγονός ότι σε αυτόν τον καινοφανή πόλο, άγοντα ρόλο διαδραματίζουν χώρες και κοινωνίες η ισχύς

των οποίων συνδέεται με κληροδότημα των κεκτημένων της εκβιομηχάνισης και της πολιτιστικής ανάπτυξης του πρώιμου σοσιαλισμού.

Δεδομένης λοιπόν της αλλαγής του εξωτερικού ορίου εκτατικής ανάπτυξης του κεφαλαίου (λόγω της επέκτασής του σε πεδία που μέχρι πρότινος βρίσκονταν εκτός κεφαλαιοκρατικής παραγωγής, αλλά κυρίως, λόγω της παλινόρθωσης της κεφαλαιοκρατίας στις περισσότερες χώρες του πρώιμου σοσιαλισμού του 20ού αι.) και των αλλαγών στην εντατική ανάπτυξή του (βάσει του δεύτερου σταδίου της επιστημονικοτεχνικής επανάστασης και της αναδιάρθρωσης της παραγωγής), σήμερα:

α) Κλιμακώνεται η ανακατανομή του κόσμου μεταξύ των διεθνικών μονοπωλιακών ομίλων και η υπαγωγή όλων των σφαιρών της ζωής της κοινωνίας στους τελευταίους.

β) Επιτείνεται η ανισομέρεια της ανάπτυξης και οι ενδοϊμπεριαλιστικές αντιθέσεις, εγείρονται ποικίλες αντιιμπεριαλιστικές τάσεις και ανακύπτουν ανακατατάξεις στους περιφερειακούς και παγκόσμιους συσχετισμούς δυνάμεων, ενώ αποδομούνται-ανασυγκροτούνται παλαιοί και συγκροτούνται νέοι πόλοι (στρατηγικές και τακτικές συμμαχίες, συνεργασίες και ολοκληρώσεις) για την αναδιανομή της γης (εδαφών, υπεδάφους, θαλασσών, αέρος, διαστήματος), των φυσικών και κοινωνικών πόρων και της ισχύος μεταξύ των ισχυρότερων ως προς το κεφάλαιο δυνάμεων.

5. Στα συστήματα ιμπεριαλιστικών ολοκληρώσεων, εγκαθιδρύονται θεσμικά και εξωθεσμικά όργανα επιβολής εκδοχών διακρατικο-μονοπωλιακής ρύθμισης-επιβολής, με μέτρα όλο και πιο άμεσης και βάνουσης υπαγωγής της εργασίας, των πόρων και συνολικά του πλούτου, κρατών και ομάδων κρατών στην παγκόσμια χρηματιστική ολιγαρχία, με αξιώσεις επιβολής παγκόσμιας διακυβέρνησης - χρηματοπιστωτικής δικτατορίας, με αυταρχικοποίηση και ενίσχυση λειτουργιών κρατικής-διακρατικής καταστολής πολλών επιπέδων, με ραγδαία ακύρωση εργασιακών κεκτημένων, εκφυλισμό και καταπάτηση των αστικο-δημοκρατικών θεσμών, των συνταγματικών αρχών, των όποιων θεσμών ελέγχου και εκπροσώπησης και με έντονη αυταρχικοποίηση και στρατιωτικοποίηση καθεστώτων (έναντι εσωτερικού και εξωτερικού εχθρού), γεγονός που οδηγεί σε κύματα περιφερειακών ιμπεριαλιστικών πολέμων –συστατικών του εν εξελίξει Γ' θερμού παγκόσμιου ιμπεριαλιστικού πολέμου– που κατατείνουν σε κίνδυνο γενικευμένης παγκόσμιας σύρραξης. Οι διαδικασίες ολοκλήρωσης προβάλλουν πλέον άκρως ανταγωνιστικά και επιθετικά, με όρους γεωστρατηγικής επιβολής. Ιδιαίτερα επιθετικός-παρά τις ενδοϊμπεριαλιστικές αντιθέσεις- είναι ο ευρωατλαντικός άξονας, ο οποίος, προς επιβολή των συμφερόντων της χρηματιστικής ολιγαρχίας, επιβάλλει καθεστώςτα κοινωνικού πολέμου (π.χ. μέσω

της μετατροπής ομάδας χωρών -όπως η Ελλάδα- σε υποτακτικές αποικίες χρέους υπό επιτροπεία), φασιστικού τύπου δικτατορίες και πολέμους γενοκτονίας (π.χ. το καθεστώς του Κιέβου και ο πόλεμος στο Ντονμπάς).

Το σύγχρονο στάδιο της κεφαλαιοκρατίας διατηρεί τα θεμελιώδη και ουσιώδη χαρακτηριστικά του, όπως τα ανέδειξε στην έρευνά του αρχικά ο Μαρξ και στη συνέχεια ο Λένιν. Ωστόσο, έκτοτε έχουν επέλθει εξαιρετικά σημαντικές, πρωτοφανείς ως προς το ποιόν, το ποσόν και την ουσία τους μεταβολές.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά παρουσιάζουν ομοιότητες και διαφορές, στοιχεία συνέχειας και ασυνέχειας έναντι αυτών του σταδίου του ελεύθερου ανταγωνισμού και του ιμπεριαλισμού των αρχών του 20ού αι. Οι αλλαγές που επήλθαν έκτοτε, δεν είναι απλώς ποσοτικές, δεν είναι απλώς αλλαγές τάξης μεγέθους ή κλίμακας στα πλαίσια του ίδιου σταδίου. Αφορούν ραγδαίες ποιοτικές και ουσιώδεις μεταβολές σε όλα τα επίπεδα της παραγωγικής επενέργειας στη φύση των σχέσεων παραγωγής, της όλης δομής και των λειτουργιών του ιεραρχημένου και διατεταγμένου σε τοπική, περιφερειακή και παγκόσμια κλίμακα κεφαλαιοκρατικού συστήματος, σε συνάρτηση με την άνοδο και την πτώση των πρώιμων εγχειρημάτων άρσης της κεφαλαιοκρατίας. Σε αυτές τις αλλαγές συγκαταλέγονται: οι συνδεόμενες με το δεύτερο στάδιο της επιστημονικοτεχνικής επανάστασης αλλαγές στην κλίμακα και στον χαρακτήρα της εργασίας και οι συνακόλουθες αλλαγές του υποκειμένου της εργασίας, η φύση των διεθνικών-πολυεθνικών ομίλων με τον κυρίαρχο ρόλο του χρηματοπιστωτικού επιπέδου των σχέσεων παραγωγής στην κεφαλαιακή συσσώρευση, η διεύρυνση και εμβάθυνση των ιμπεριαλιστικών σχέσεων παραγωγής από τη σφαίρα της παγκόσμιας κυκλοφορίας (εμπορευμάτων και κεφαλαίων) στη σφαίρα της ίδιας της παραγωγικής (εργασιακής, τεχνολογικής, ενεργειακής, πληροφοριακής κ.ο.κ.) βάσης, η ανταγωνιστική αλληλεπίδραση της κεφαλαιοκρατίας με τον πρώιμο σοσιαλισμό, η άνοδος και η πτώση του τελευταίου κ.ο.κ. Τα παραπάνω στοιχειοθετούν εν πολλοίς αυτές τις παντελώς απούσες στις αρχές του 20ού αι. ποιοτικές και ουσιώδεις μεταβολές που σηματοδοτούν το νέο στάδιο της κεφαλαιοκρατίας και της ταξικής πάλης.

Σε αυτά τα πλαίσια παρατηρείται πλήρης επιβεβαίωση της από το 1915 πρόβλεψης του Λένιν, στο ιστορικό του έργο για το σύνθημα των Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης. Στα πλαίσια της κεφαλαιοκρατίας είναι ανέφικτη η στοιχειωδώς ισότιμη ενοποίηση χωρών και λαών. Η ενοποίηση αυτή, η ολοκλήρωση, γίνεται πάντα με βάνουσα ταξικούς όρους ιμπεριαλιστικής εκμετάλλευσης, που εδράζεται στην ανισομέρεια και επιτείνει αυτή την ανισομέρεια. Η ιμπεριαλιστική εκμετάλλευση έχει πολλές μορφές και διεξάγεται σε πολλά επίπεδα: παίρνει τη μορφή τεχνολογικής, οικονομικής,

δημοσιονομικής, πολιτικής, πολιτισμικής και στρατιωτικής εξάρτησης και επιβολής, δημιουργεί νέες μορφές αποικιοποίησης, επιτροπείας, κατάλυσης της κυριαρχίας, αξιοποιώντας την ανισομέρεια μεταξύ κέντρου και περιφέρειας της Ε.Ε. και της ευρωζώνης και τις συνακόλουθες μορφές εξωτερικού δημόσιου χρέους.¹

Εδώ, η περιφέρεια της ευρωζώνης και ιδιαίτερα οι πλέον ασθενείς κρίκοι της, όπως η Ελλάδα, μετατρέπεται σε αποικία χρέους δίκην πειραματόζωου. Με αυτόν τον μηχανισμό (διεθνικής και εθνικής ταξικής εκμετάλλευσης) δρομολογείται μια μακροχρόνια διαδικασία απομύζησης υπεραξίας, όχι μόνο των νυν γενεών αλλά και των μετέπειτα, μέσω πρωτοφανών δανειακών συμβάσεων, με την εγγύηση του δημοσίου, υπό την εποπτεία και επιτήρηση εσμού θεσμικών και εξωθεσμικών οργάνων Διακρατικομονοπωλιακής εποπτείας και επιβολής, όπως κι αν αποκαλούνται όλα αυτά κατ' ευφημισμόν και προς συγκάλυψη του ληστρικού χαρακτήρα τους. Η διαδικασία αυτή επιφέρει όρους γενοκτονίας, μέσω της λεγόμενης "έσωτερικής υποτίμησης"-βίαιης απαξίωσης της μισθωτής εργασίας.

Ο ακραίος κερδοσκοπικός χαρακτήρας του πολυεθνικού χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου δεν είναι αποτέλεσμα νοσηρής ψυχολογίας (της ακόρεστης βουλιμίας κάποιων ανήθικων κερδοσκόπων) ή κάποιων υποκειμενικών λανθασμένων πολιτικών επιλογών ακραίων οπαδών του νεοσυντηρητισμού-νεοφιλελευθερισμού στην Ελλάδα και στην Ε.Ε. ή παραπλανημένων, αλλά νομοτελώς εγγενές στοιχείο του σύγχρονου σταδίου της κεφαλαιοκρατίας, του επιπέδου και του τρόπου ανάπτυξης της βασικής αντίφασης του συστήματος πρωτίστως στη σφαίρα της παραγωγής, στο πεδίο παραγωγής και απόσπασης υπεραξίας. Επί περίπου 3 δεκαετίες απέτέλεσε τον αποτελεσματικότερο μηχανισμό που μπορούσε να ενεργοποιήσει το παγκόσμιο κεφαλαιοκρατικό σύστημα για την ταχεία μονοπωλιακή αξιοποίηση των κεκτημένων της δεύτερης επιστημονικοτεχνικής επανάστασης, για τη δικτύωση της παραγωγής σε παγκόσμια κλίμακα και για την στρατηγική καθυπόταξη της εργατικής τάξης.

Για τη σημερινή δομική κρίση της κεφαλαιοκρατίας και τον "ασθενή κρίκο"

Η κρίση που ξέσπασε το 2007-2008, δεν είναι μια συνηθισμένη κρίση, δεν είναι απλώς μια περιοδική κρίση της κεφαλαιοκρατίας, δεν είναι

¹ Για την Ε.Ε. ως ιμπεριαλιστική ολοκλήρωση, την ανισομέρεια και την προβληματική του "ασθενούς κρίκου", βλ. και το σχετικό κείμενο: Πατέλη 2014.

απλώς μια βαθιά κρίση υπερσυσσώρευσης κεφαλαίου. Είναι η μεγαλύτερη δομική, συστημική κρίση στην ιστορία της κεφαλαιοκρατίας, αποτέλεσμα των νέων δομικών χαρακτηριστικών των παγκόσμιων παραγωγικών διαδικασιών και σχέσεων παραγωγής του νέου σταδίου της ιμπεριαλιστικής παγκοσμιοποίησης που προαναφέραμε, και ιδιαίτερα της παγκόσμιας κυριαρχίας του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου και της συγχώνευσής του με το βιομηχανικό, της υπαγωγής του δεύτερου στο πρώτο και του κυρίαρχου ρόλου της παγκόσμιας χρηματιστικής ολιγαρχίας, στη βάση της κολοσσιαίας υπερσυσσώρευσης κεφαλαίου. Ενός κεφαλαίου που είναι πλέον κατ'εξοχήν χρηματιστικό και πολλαπλά διαμεσολαβημένα (μέσω παραγώγων, κ.ο.κ.) συνδεδεμένο με την παραγωγή, ενώ κινείται με ακαριαίες χρηματοπιστωτικές ροές (ως δανείσιμο, επενδυτικό, κ.ο.κ.) με καταστροφικά ανταγωνιστική επιθετικότητα (αναλυτικότερα βλ. και Τόλιος).

Η κυρίαρχη μορφή διαχείρισης της κρίσης, με τη διάσωση των τραπεζών δια της ανακεφαλαιοποίησής τους με δημόσιους πόρους, θίγει άμεσα τα δημοσιονομικά όλων των χωρών. Με ιδιαίτερη ένταση πλήττει χώρες με μέσο επίπεδο ανάπτυξης, ενταγμένες σε ιμπεριαλιστικές ολοκληρώσεις, κατά τρόπο που η κρίση μετατρέπεται σε κρίση εξωτερικού δημοσίου χρέους και η τελευταία σε μηχανισμό αποικιοποίησης. Η κρίση οδηγεί μεν σε αδιανόητα επίπεδα και μορφές απομύζησης υπεραξίας από την παγκόσμια εργασία, αλλά σε βαθμό πάντα ανεπαρκή για την αξιοποίηση της πληθώρας του υπερσυσσωρευμένου «εικονικού» κεφαλαίου που κυκλοφορεί στις αγορές.

Αυτό το παρασιτικό σύστημα επιχειρεί και πάλι να λύσει την ίδια του την κρίση με κοινωνικό πόλεμο: επιχειρεί να τη φορτώσει στον μόνο παραγωγό του πλούτου της ανθρωπότητας, στην εργατική τάξη, με περαιτέρω ανεργία, ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων, μείωση μισθών, κατάργηση ασφαλιστικών δικαιωμάτων, αύξηση της φορολογίας, ιδιωτικοποίηση των υπερκερδών και «κοινωνικοποίηση» (φόρτωμα στις πλάτες των φορολογουμένων) των ζημιών του. Οι συνταγές "διεξόδου απ' την κρίση" που προτάσσονται και επιβάλλονται από τους κρατικούς και διακρατικούς φορείς του κεφαλαιοκρατικού καθεστώτος ανάγονται σε ακραία διεύρυνση και εμβάθυνση εκείνων ακριβώς των νεοφιλελεύθερων κατευθύνσεων που βρίσκονται στη βάση της κρίσης.

Οι νεοκεϋνσιανές λύσεις παραμένουν μάλλον ουτοπικές σε συνθήκες όπου δεν υφίσταται πλέον δυνατότητα κρατικομονοπωλιακής ρύθμισης, δεδομένης της κυριαρχίας της διακρατικομονοπωλιακής επιβολής.

Για τα στάδια της επιστημονικής-τεχνολογικής επανάστασης, την κεφαλαιοκρατική τους χρήση και τις αλλαγές που επέρχονται στην εργατική τάξη

Στις αρχές του 20ού αι., ως βάση της εντατικής ανάπτυξης του ιμπεριαλισμού λειτουργούσαν οι απαρχές, το πρώτο στάδιο της επιστημονικοτεχνικής επανάστασης (αρχές αυτοματοποίησης σε επίπεδο γραμμών παραγωγής, τμημάτων, εργαστηρίων, ενιαία ενεργειακά-παραγωγικά συγκροτήματα βάσει εξηλεκτρισμού, εν σειρά και εν αλληλουχία παραγωγή-συναρμολόγηση, φορντισμός, τεύλορισμός, κ.ο.κ.). Σε αυτό το τεχνολογικό επίπεδο πρωταρχικό ρόλο διαδραματίζει η εξαγωγή κεφαλαίων έναντι της εξαγωγής εμπορευμάτων, γεγονός που αρχίζει να διαμορφώνει –βάσει του χρηματιστικού κεφαλαίου– το παγκόσμιο σύστημα των σχέσεων παραγωγής, με προνομιακό πεδίο το πεδίο της κυκλοφορίας. Οι κρίσεις και οι πόλεμοι εδραίωσαν την πολιτική της κρατικής μονοπωλιακής ρύθμισης σε διάφορες παραλλαγές της. Η εμπειρία της προηγούμενης μεγάλης δομικής κρίσης της κεφαλαιοκρατίας (1929-1933) μας δείχνει ότι, προ της εκδήλωσης της κρίσης, παρατηρείται σημαντική επιβράδυνση των ρυθμών εκβιομηχάνισης. Από τη δεκαετία του 1930-1940, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, αυξάνονται οι δαπάνες για τη βασική και την πειραματική επιστημονική έρευνα και η οικονομική ανάπτυξη επιταχύνεται ξανά. Η ανάκαμψη αυτή οφείλεται εν πολλοίς στις κεϋνσιανές πολιτικές κρατικού παρεμβατισμού, δημοσίων δαπανών, κρατικο-μονοπωλιακής ρύθμισης, οι απαρχές των οποίων συνδέονται με τη δομική κρίση, την ταξική πάλη, τον πόλεμο και τις στρατιωτικές δαπάνες («δημοκρατικές» και φασιστικές μιλιταριστικές). Η ανάκαμψη αυτή συνδέεται ιδιαίτερα με τους εργατικούς αγώνες αλλά και με την πίεση που εκ των πραγμάτων ασκεί το σύστημα των χωρών του «πρώιμου σοσιαλισμού» που προέκυψε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το δεύτερο στάδιο της επιστημονικοτεχνικής επανάστασης (που συμπίπτει με τη ραγδαία άνοδο των πολυεθνικών) άρχισε στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στη δεκαετία του 1980, οπότε παρατηρείται η μετάβαση σε άλλο επίπεδο της κατ' εξοχήν εντατικής ανάπτυξης της κεφαλαιοκρατίας, στην εντατική διαμόρφωση ενός πληροφοριακού τεχνολογικού συγκροτήματος (διαφόρων επιπέδων χρήση Η/Υ, εκμηχάνιση-αυτοματοποίηση επεξεργασίας, συσσώρευσης και ροών πληροφορίας στη διοίκηση της παραγωγής, εφαρμογές ρομποτικής, ενιαία αυτοματοποιημένα συμπλέγματα, έναρξη παραγωγής αυτομάτων μέσω αυτομάτων, έναρξη αυτοματοποίησης κλάδων, παραγωγική χρήση της διαστημικής, έναρξη τηλεματικής και

διαδικτύωσης σε παγκόσμιο ιστό). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα αναδιαρθρώσεις σε επίπεδο εργασιακών σχέσεων και σχέσεων παραγωγής, που προωθούνται με την κινούμενη στον αντίποδα της «γραφειοκρατικής ακαμψίας» της παραδοσιακής κρατικομονοπωλιακής ρύθμισης στρατηγική του νεο-συντηρητισμού-νεοφιλελευθερισμού.

Στις μέρες μας σημειώνεται νέα καμπή στις παραγωγικές δυνάμεις, μια καμπή που προετοιμάζει το έδαφος για το επικείμενο τρίτο στάδιο της επιστημονικοτεχνικής επανάστασης. Το φάσμα δυνατοτήτων αυτού του σταδίου διανοίγεται από νέες κατακτήσεις της βασικής επιστημονικής έρευνας. Επικείται λοιπόν εντατικότερη προώθηση-αναβάθμιση της αυτοματοποίησης και του πληροφοριακού-τεχνολογικού συγκροτήματος, αναβάθμιση της διαδικτύωσης, των τηλεπικοινωνιών, των βιοτεχνολογιών (που θα διανοίξουν την προοπτική βιολογικοποίησης παραγωγικών διαδικασιών), των νανοτεχνολογιών, ανάδειξη νέων ισχυρότερων πηγών ενέργειας με υψηλό συντελεστή απόδοσης, ανώτερου επιπέδου και ευελιξίας σύνδεση σχεδίου και αυτοματοποιημένης κατασκευαστικής δραστηριότητας (αρχής γενομένης από την τρισδιάστατη "εκτύπωση") αλλά και νέων ευέλικτων τρόπων αξιοποίησης ήπιων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (με αντίστοιχη αποκέντρωση παραγωγικών διαδικασιών), νέων δυνατοτήτων επίδρασης στον άνθρωπο και στον ανθρώπινο ψυχισμό, ενεργειακή αξιοποίηση του υδρογόνου, κ.ο.κ. Οι πολυεθνικές εταιρείες και οι χώρες που ελέγχουν και διαχειρίζονται αυτές τις κατακτήσεις της επιστημονικοτεχνικής προόδου κατέχουν ηγεμονική και κυρίαρχη θέση στον κόσμο.

Οι συνδεδεμένες με τα παραπάνω διαδικασίες, στο πλαίσιο της κεφαλαιοκρατίας, δεν μπορούν παρά να εκτυλίσσονται ανισομερώς. Χώρες, περιοχές και οικονομικοί όμιλοι που θα επιτύχουν ταχύτερα τη μετάβαση σε αναπαραγωγικό σύστημα βάσει του νέου σταδίου της επιστημονικοτεχνικής επανάστασης, θα έχουν το συγκριτικό πλεονέκτημα στην επόμενη φάση του παγκόσμιου ανταγωνισμού, αντλώντας από τον υπόλοιπο κόσμο μονοπωλιακά υπερκέρδη ως ιδιότυπη «τεχνολογική πρόσοδο», όσο θα διαθέτουν την αποκλειστική χρήση αυτών των επιτευγμάτων, ασχέτως με το πού θα παράγεται το τελικό προϊόν των διαδικασιών που θα έχουν υπό τον έλεγχό τους.

Με την αναβάθμιση του κοινωνικού χαρακτήρα της εργασίας στη διαδικασία της αντιφατικής ανάπτυξης που σκιαγραφήσαμε παραπάνω, οι γραμμές του στρατοπέδου της εργασίας εμπλουτίζονται με νέες στρατιές μισθωτών, οι οποίοι -όπως προαναφέραμε- δεν συνδέονται τόσο με επαναλαμβανόμενες, μονότονες χειρωνακτικές, εκτελεστικές εργασίες, αλλά, τουναντίον, με ανανεούμενες-αναπτυσσόμενες, διανοητικές, όλο και πιο

επιτελικές εργασίες (για την εκπόνηση, δημιουργία, εγκατάσταση, ρύθμιση, εποπτεία, έλεγχο, βελτιστοποίηση, ανάπτυξη, κ.ο.κ. αυτοματοποιημένων τεχνολογικών διαδικασιών ποικίλων τύπων και επιπέδων).

Ο τύπος προσωπικότητας και συλλογικότητας που αναπτύσσουν αυτές οι νέες στρατιές της εργασίας, τους παρέχει όλο και περισσότερο τη δυνατότητα καθολικής-επιστημονικής θεώρησης του συνόλου των εκάστοτε επιστημονικών και τεχνολογικών δυνατοτήτων της ανθρωπότητας, γεγονός που τους καθιστά ικανούς να υπερβαίνουν τους περιορισμούς του ετεροπροσδιορισμού (άρα και αρνητισμού-αμυντισμού) του πόλου της εργασίας από τον πόλο του κεφαλαίου και να αναδεικνύουν θετικά πλέον τις πραγματικά βέλτιστες δυνατότητες για τις ανάγκες όχι μόνο της εργατικής τάξης, σε αντιδιαστολή με την αστική, αλλά της κοινωνίας συνολικά και τη νομοτελή αναγκαιότητα ενοποίησης της ανθρωπότητας. Αναγκαιότητα που αντικειμενικά ωριμάζει σε κάθε επόμενη καμπή της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, με βασικότερη συνιστώσα τους τον ίδιο τον άνθρωπο ως υποκείμενο της εργασίας. Αναγκαίος όρος αυτής της ενοποίησης της ανθρωπότητας σε έναν άλλο τύπο ανάπτυξης-πολιτισμού είναι και η εναρμόνιση της σχέσης προς τη φύση, όχι ως πρόσχημα για τις ιδιοτελείς σκοπιμότητες κάποιων, ούτε ως επιμέρους, αποσπασματικές ή δήθεν «λύσεις», αλλά ως σφαιρική προστασία, αποκατάσταση και συνειδητή δημιουργική ανάπτυξη των αντικειμενικών όρων ύπαρξης των ανθρώπων.

Για τον χαρακτήρα της σημερινής εποχής και τις προοπτικές του επαναστατικού εργατικού κινήματος σε παγκόσμια και τοπική κλίμακα σε συνάρτηση με τον “ασθενή κρίκο”

Η γενική κρίση της κεφαλαιοκρατίας, δηλαδή η κρίση της κεφαλαιοκρατίας ως συστήματος, που δρομολόγησε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η Μεγάλη Οκτωβριανή Σοσιαλιστική Επανάσταση, παρά τις πρόσκαιρες νίκες του κεφαλαιοκρατικού συστήματος και τις αντεπαναστατικές-παλινорρωτικές διαδικασίες στις χώρες του πρώιμου σοσιαλισμού του 20ού αι., κλιμακώνεται.

Η εποχή που ανοίγεται, είναι μια εποχή μακροχρόνιων δομικών κρίσεων και ιμπεριαλιστικών πολέμων, κλιμάκωσης της παγκόσμιας επαναστατικής διαδικασίας με ολοκλήρωση του κύκλου των πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων και προετοιμασίας των προϋποθέσεων για τις ώριμες και ύστερες σοσιαλιστικές επαναστάσεις. Είναι πολύ πιθανόν, ώριμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις ή επαναστάσεις με ενδιάμεσα χαρακτηριστικά (πρώιμων και ώρι-

μων) να προκύψουν σε χώρες με μέσο επίπεδο ανάπτυξης, σε νέους «ασθενείς κρίκους» όπως η Ελλάδα. Το ενδεχόμενο αυτό εκ των πραγμάτων θα λειτουργήσει καταλυτικά για την επίσπευση των ύστερων επαναστάσεων.

Ωστόσο, δεδομένου ότι η επαναστατική διαδικασία προωθείται μέσω ακριβώς των «ασθενών κρίκων» και της ανισομερούς ανάπτυξης-αντιφατικότητας του κεφαλαιοκρατικού συστήματος, είναι ουτοπική η προσδοκία ακαριαίας, ταυτόχρονης ή έστω και γραμμικής εκδίπλωσης της επαναστατικής διαδικασίας σε παγκόσμιο επίπεδο ή και σε επίπεδο ανισομερών ιμπεριαλιστικών ολοκληρώσεων (π.χ. στην ΕΕ ως έχει). Μόνον η επαναστατική απόσπαση των εφεδρειών παρασιτισμού των ισχυρότερων κεφαλαιοκρατικών χωρών (δια της άντλησης μονοπωλιακών υπερκερδών, της αποικιοποίησης κ.ο.κ.) σε διεθνή και περιφερειακή κλίμακα θα οδηγήσει σε νικηφόρες επαναστατικές καταστάσεις και σε αυτές. Άρα, οι επιμέρους και κατά τόπους επαναστατικές διαδικασίες σε χώρες ή ομάδες χωρών-«ασθενών κρίκων» (πάντα σε συνειδητό διεθνιστικό συντονισμό) θα είναι η κατεξοχήν μορφή κίνησης της παγκόσμιας επαναστατικής διαδικασίας που θα δρα καταλυτικά για την επίσπευση της έλευσης και επικράτησης των ύστερων σοσιαλιστικών επαναστάσεων.

Σε συνθήκες της παγκόσμιας, συστημικής και δομικής κρίσης, οι πλέον επιθετικές δυνάμεις του κεφαλαίου αναζητούν απεγνωσμένα τρόπους διεξόδου από την κρίση, τρόπους μαζικής απαξίωσης-καταστροφής κεφαλαίων, παραγωγικών δυνάμεων, ώστε να επανεκκινήσουν το σύστημα. Προς το παρόν το επιτυγχάνουν μέσω καταστροφής κεφαλαίων στον παροξυσμό του ανταγωνισμού (χρεοκοπιών, εξαγορών, συγχωνεύσεων, κ.ο.κ.), μέσω πολεμικών συρράξεων και, κυρίως, καταστρέφοντας την κύρια παραγωγική δύναμη (την εργατική τάξη) μέσω του κοινωνικού πολέμου που εξαπολύουν εναντίον της εργασίας, με τη χρήση του δημόσιου εξωτερικού χρέους και άλλων μέσων για την αποικιοποίηση όχι μόνο των παραδοσιακών εξαρτημένων πρώην αποικιακών περιφερειακών χωρών, όχι μόνο χωρών του λεγόμενου «Τρίτου Κόσμου» αλλά και «περιφερειακών» χωρών ενός από τα τρία κέντρα του λεγόμενου «Πρώτου Κόσμου», της ιμπεριαλιστικής ολοκλήρωσης της Ευρωζώνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Ισπανία).

Στόχοι των πλέον επιθετικών δυνάμεων του παγκόσμιου χρηματιστικού κεφαλαίου σε αυτόν τον πόλεμο γίνονται πλέον και οι λαοί νέων «αδύναμων κρίκων» του συστήματος, ιδιαίτερα της περιφέρειας της Ευρωζώνης, εναντίον των οποίων χρησιμοποιούν βίαιες μορφές αποικιοποίησης, μετατρέποντας μια σειρά χωρών αυτού του τύπου σε αποικίες χρέους. Η έκβαση αυτού του πολέμου θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από το εάν, κατά

πόσο, πού και πότε θα κλιμακωθεί και ο εν εξελίξει Γ' θερμός Παγκόσμιος Ιμπεριαλιστικός Πόλεμος, που έχει δρομολογηθεί από τα τέλη του περασμένου αιώνα και συνεχίζεται (Ιράκ, Γιουγκοσλαβία, Σομαλία, Αφγανιστάν, εκ νέου Ιράκ, Υπερκαυκασία, Λιβύη, Συρία, Ουκρανία, "Ισλαμικό κράτος" κ.ο.κ.). Η κρίση και ο πόλεμος (οικονομικός, κοινωνικός και θερμός), παροξύνουν τις αντιθέσεις, κλιμακώνοντας τις συγκρούσεις προς επαναστατικές καταστάσεις στους «αδύναμους κρίκους». Επομένως, η έκβαση αυτών των διαδικασιών δεν θα εξαρτηθεί από εκδοχές διαχείρισης των στρατηγικών επιλογών της σημερινής χρηματιστικής ολιγαρχίας σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, με την επίκληση της "τέχνης του εφικτού". Τουναντίον, θα εξαρτηθεί από την περιφερειακή και παγκόσμια επαναστατική διαδικασία που θα δρομολογηθεί σε ρήξη με αυτές τις στρατηγικές επιλογές του κεφαλαίου, από το εάν (και κατά πόσο) οι δυνάμεις της εργασίας θα επιτύχουν να αναπτύξουν δική τους στρατηγική και τακτική διεξόδου από την κρίση, να συγκροτήσουν δικό τους νικηφόρο κίνημα, καθώς και από το εάν θα διαρραγεί εκ νέου το παγκόσμιο κεφαλαιοκρατικό σύστημα από μια σειρά νέων σοσιαλιστικών επαναστάσεων (πρώιμων, ενδιάμεσων και ώριμων) και την απόσπαση ορισμένων από τους «ασθενείς κρίκους» του.

Αν προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε τη σημερινή εποχή σε σχέση με τη διεθνή επαναστατική διαδικασία, θα διαπιστώσουμε ότι πρόκειται για μια περίοδο, κατά την οποία ο γύρος των πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων έχει εν πολλοίς ανατραπεί από αστικές αντεπαναστάσεις χωρίς να έχει ολοκληρωθεί. Κατά τα φαινόμενα, επίκειται νέος γύρος πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων. Είναι επίσης μια περίοδος προετοιμασίας των προϋποθέσεων για τις ώριμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις. Στρατηγικής σημασίας ζητούμενο της εποχής μας είναι η θεωρητική προετοιμασία για τη νέα φάση της ιστορικής εξέλιξης της κοινωνίας, για τις ώριμες και ύστερες σοσιαλιστικές επαναστάσεις, για τον ύστερο σοσιαλισμό.

Το επαναστατικό κίνημα οφείλει να αντιμετωπίσει με σεβασμό, αλλά χωρίς δογματισμό και να αποτιμήσει κριτικά-επαναστατικά την εξαιρετικά πολύτιμη εμπειρία όλων των συνιστωσών του νικηφόρου και ηττημένου κινήματος και ιδιαίτερα την εμπειρία που συνδέεται με τις πρώιμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις του 20ού αιώνα, χωρίς να παγιδεύεται σε άγονα θεολογικά σχήματα (κινούμενα ανάμεσα σε αγιοποιήσεις, μνημόσυνα, δοξολογίες και περιφρονητικά-μηδενιστικά αναθέματα).

Η σημερινή δομική κρίση της κεφαλαιοκρατίας (η οποία συνδέεται οργανικά με τις επιπτώσεις της αντεπανάστασης και της κεφαλαιοκρατικής παλινόρθωσης στις περισσότερες χώρες του πρώιμου σοσιαλισμού του 20ού αιώνα), παρέχει τη δυνατότητα να διερευνήσουμε τις αντιφάσεις, τις

κινητήριες δυνάμεις και τις προοπτικές του εν λόγω συστήματος. Αλλά η επαναστατική θεωρία δεν είναι μια «καθαρή» επιστήμη για να αποσκοπεί στη «γνώση για τη γνώση», δεν είναι ένα ακαδημαϊκό ζήτημα. Οι επαναστάτες δεν έχουν το δικαίωμα να παρακολουθούν ως απαθείς θεατές τον κοινωνικό πόλεμο και τη δημογραφική καταστροφή των λαών, χωρίς να συμβάλλουν θεωρητικά και πρακτικά στον αγώνα τους.

Όπως διαπιστώσαμε, η δράση των σύγχρονων μορφών του χρηματιστικού κεφαλαίου είναι άκρως αντιφατική. Αφενός μεν συνιστούν (εύθραυστες, επισφαλείς κ.ο.κ.) μορφές παγκόσμιας εμβέλειας σχέσεων παραγωγής, που λειτουργούν ως πολλαπλασιαστές ισχύος, μοχλοί και ηνία ακαριαίας ευελιξίας παρεμβάσεων σε αναδιατάξεις-αναδιαρθρώσεις πραγματικών παραγωγικών δυνάμεων και διαδικασιών. Υπό αυτήν την έννοια, λειτουργούν και ως μέσα διεύρυνσης και εμβάθυνσης της κοινωνικοποίησης της παραγωγής σε παγκόσμια κλίμακα, ως εργαλεία σχεδιοποιημένων παρεμβάσεων στην παραγωγή. Αφετέρου δε, οι τελευταίες, μέσω των σύγχρονων μορφών του κεφαλαίου, δεν ασκούνται βάσει των πραγματικών αναγκών της κοινωνίας και της ορθολογικής συνειδητοποίησης της αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με τη φύση, αλλά με γνώμονα τη μέγιστη δυνατή κερδοφορία εδώ και τώρα.

Οι πολλαπλές και πολυεπίπεδες, εμφανείς και αφανείς διαμεσολαβήσεις μεταξύ παραγωγικών διαδικασιών και πραγματικών αναγκών της κοινωνίας ως οργανικού όλου, ως οργανισμού, λόγω της κυριαρχίας αυτού του τύπου των παγκόσμιων σχέσεων παραγωγής, δεν λειτουργούν τόσο ως μηχανισμός άμεσης ανταπόκρισης σε αυτές τις πραγματικές ανάγκες, αλλά ως πολλαπλασιαστές και επιταχυντές ανισορροπιών και ανισομέρειας, που προκαλούν κρισιακούς σπασμούς, καρκινώματα και εμφράγματα.

Η παγκόσμια παραγωγική διαδικασία, ο κοινωνικά και τεχνολογικά διαμεσολαβημένος μεταβολισμός της ανθρωπότητας, όλο και πιο πολύ συγκροτείται σε πλανητική κλίμακα ως οργανικό όλο, με πρωτοφανείς διασυνδέσεις ιστών, οργάνων, συστημάτων, υποσυστημάτων και λειτουργιών, που διατρέχουν σχεδόν όλα τα μήκη και πλάτη σε ξηρά, έδαφος, υπέδαφος, ύδατα, αέρα, εγγύς διάστημα. Όπως είδαμε, κομβικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία ενοποίησης διαδραματίζει ένα από τα πλέον δυναμικά στοιχεία του υλικού και πνευματικού πολιτισμού, η κατεξοχήν καθολική-ενοποιητική δημιουργική δύναμη της ανθρωπότητας, στον βαθμό που (επιβιώνοντας της καταστροφικής-παραμορφωτικής υπαγωγής της στο κεφάλαιο) είναι το βασικό μέσο επαναστατικοποίησης της παραγωγής, κοινωνικοποίησης της εργασίας: η ερευνητική, σχεδιοποιός και τεχνολογική-κατασκευαστική δραστηριότητα, η επιστήμη ως όλο και πιο άμεση παραγωγική δύναμη. Η επιστήμη και η τεχνολογία λειτουργούν εν πολλοίς ως προνομιακό πεδί-

ο-φορείς δημιουργίας, ανάπτυξης, συστηματοποίησης και διαγενεακής-πανανθρώπινης μετάδοσης «προγραμμάτων» και «κωδίκων», της κατεξοχήν σχεδιοποιού διάστασης, των προοπτικών της ανθρωπότητας. Μεταφορικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι επιστήμη και τεχνολογία, ως καθολική δημιουργική δύναμη, είναι το “γονιδίωμα” της νομοτελούς προοπτικής ανάπτυξης της ανθρωπότητας της εποχής.

Διαθέτει λοιπόν αυτό το (ανολοκλήρωτο στη διαμόρφωσή του) οργανικό όλο εν πολλοίς μορφοποιημένα δίκτυα ενεργειακών υποδομών-ρών πλανητικής εμβέλειας και υποδομές τηλεπικοινωνιακών δικτύων, με ευρείας χρήσης εφαρμογές διαστημικής-τηλεματικής, δηλαδή, αρχίζει να διαθέτει οιοονεί ενοποιημένες σε πλανητική κλίμακα παραγωγικές διαδικασίες.

Κατ’ αυτό τον τρόπο, λειτουργεί σαν να διαθέτει ως οργανισμός ενοποιούμενες μεταβολικές δομές και λειτουργίες, περιφερειακό νευρικό σύστημα, όλο και πιο διακριτά στοιχεία κεντρικού νευρικού συστήματος (δι-αδίκτυο, τηλεματική), χωρίς ωστόσο να διαθέτει ακόμα καθαυτό κεντρικό νευρικό σύστημα και εγκέφαλο, δηλ. χωρίς συνειδητή και ενιαία-κεντρική πρόβλεψη, σχεδιοποίηση, οργάνωση και έλεγχο. Το ευρισκόμενο στο τελικό στάδιο της διαμόρφωσής του οργανικό όλο της ανθρωπότητας στο σύγχρονο στάδιο του παγκοσμιοποιημένου ιμπεριαλισμού εξακολουθεί να μεταβολίζει με τρομακτική ανισομέρεια σε επιμέρους χώρες, περιοχές, κοινωνικές ομάδες, κ.ο.κ. βάσει της συνισταμένης πολλών και αντικρουόμενων συσχετισμών δυνάμεων και σημάτων από και προς πολλαπλά συνεργαζόμενα και ανταγωνιστικά κέντρα και περιφέρειες, που οδηγούν τελικά σε σπασμούς με καταστροφικές επιπτώσεις.

Η ευρύτατη χρήση της ψηφιοποιημένης εκδοχής του χρήματος και η ευρεία χρήση εφαρμογών τηλεματικής για τις ακαριαίες ροές κεφαλαίων σε πραγματικό χρόνο, αφενός μεν, καταδεικνύουν όλο και πιο ανάγλυφα το αναγκαίο και εφικτό μιας σχεδιοποίησης εντελώς διαφορετικού επιπέδου, εύρους, βάθους και αποτελεσματικότητας από αυτήν που επικράτησε (για λόγους που έχουμε εξετάσει σε άλλα κείμενα) στις κοινωνίες του πρώιμου σοσιαλισμού. Υπό αυτή την έννοια, λειτουργεί ως τρόπον τινά «άρση του κεφαλαίου στα πλαίσια του κεφαλαίου» (κατά τη γνωστή ρήση του Μαρξ αναφορικά με τις μετοχικές εταιρείες). Αφετέρου δε, ως αποφασιστική συνιστώσα των κυρίαρχων σχέσεων παραγωγής (της κυρίαρχης μορφής διεθνικού-διακρατικού χρηματιστηριακού κεφαλαίου), λειτουργεί και ως μηχανισμός επίτασης των ανισορροπιών, της ανισομέρειας και της ανορθολογικής λειτουργίας των κυρίαρχων εμπορευματικών και χρηματικών σχέσεων της σύγχρονης κεφαλαιοκρατίας. Έτσι, στα πλαίσια των παγκόσμιων σύγχρονων χρηματοπιστωτικών σχέσεων, λόγω αυτού του μηχανισμού και της συ-

νακόλουθης πολλαπλής απόσπασης (σε όλο και πιο διαμεσολαβημένη και συμβατική σχέση) από την ποικιλία και τις διακυμάνσεις του εμπορεύματος εργασιακή δύναμη, το χρήμα λειτουργεί ταυτοχρόνως και ως συνιστώσα των παραγωγικών δυνάμεων (ροών πληροφορίας με όλο και πιο άμεσο τεχνικό αντίκτυπο στη διάρθρωση-αναδιάρθρωση κ.ο.κ. της παραγωγής) και ως συνιστώσα των κυρίαρχων σχέσεων παραγωγής.

Όπως διαπιστώσαμε λοιπόν, ο κύκλος των πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων δεν ολοκληρώθηκε, ενώ αρχίζουν να δηλώνουν την παρουσία τους –καταρχάς ως συνιστώσα μιας τάξης «εν εαυτή»– οι στρατιές των όλο και πιο πολύ συνδεδεμένων με δημιουργικές δραστηριότητες μισθωτών, οι οποίες συνιστούν το κατ' εξοχήν υποκείμενο των ώριμων επαναστάσεων. Το τελευταίο, προς το παρόν αρκετά ανώριμο, ασταθές και χειραγωγούμενο από το κεφάλαιο, δυσκολεύεται να καταστεί τάξη «δι' εαυτήν», με αντίληψη της θέσης και του ρόλου του, της ιστορικής του αποστολής, μιας και υφίσταται και αναπτύσσεται ανισομερώς σε διάφορες χώρες και ομάδες χωρών και εμπλέκεται σε ποικίλες εργασιακές σχέσεις, χωρίς να διαθέτει ακόμα αυτογνωσία και αυτοσυνειδησία της κοινωνικής του αποστολής, ούτε και σημαντικές διαμεσολαβήσεις, υλικά και οργανωτικά μέσα και τρόπους, σε συνδικαλιστικό, κοινωνικό και ιδεολογικοπολιτικό επίπεδο.

Δεν βοηθούν σε αυτή την κατεύθυνση και τα διαθέσιμα οργανωτικά συνδικαλιστικά και πολιτικά μορφώματα, ποικιλόμορφα κατάλοιπα εν πολλοίς του προηγούμενου σταδίου της κεφαλαιοκρατίας, συντρίμια και σπαράγματα αναγκών νικηφόρων και ηττημένων αγώνων του παρελθόντος. Τα περισσότερα από αυτά αγνοούν την όλη προβληματική του νέου σταδίου, των αλλαγών του χαρακτήρα της εργασίας και του υποκειμένου, άρα, δυσχεραίνουν περαιτέρω τη συνειδητοποίηση και τη συγκρότηση του νέου υποκειμένου ως άγουσας συνιστώσας που οφείλει ιστορικά να συσπειρώσει το σύνολο των στρατιών της (παραδοσιακής και νέας) μισθωτής εργασίας.

Έχουμε λοιπόν μιαν εποχή στην οποία γίνεται όλο και πιο επιτακτική η ανάγκη ενοποίησης της ανθρωπότητας αλλά η κεφαλαιοκρατία φαίνεται αδιαμφισβήτητα κυρίαρχη και ρεβανσιστικά επιθετική. Ωστόσο, αδυνατεί να προτάξει κάποιο λίγο-πολύ ελκυστικό πρόγραμμα, μια στοιχειωδώς πειστική προοπτική για τις επόμενες γενεές. Τουναντίον, δια των πολιτικών της υπαλλήλων, χάνει κάθε αξιοπιστία ως προς τις λύσεις που επιβάλλει, χάνει κάθε κατ' επίφαση επάξιο ρόλο και προσωπείο εκπροσώπησης των «κοινών», «εθνικών» και «λαϊκών» υποθέσεων, ενώ φέρνει σταθερά επιδείνωση και καταστροφές. Βασική αιτία για τη διατήρηση στην ηγεμονία και στην εξουσία της αστικής τάξης είναι η υποχώρηση, ο εκφυλισμός και η διάλυση των περισσότερων μορφών και δομών του επαναστατικού κινήματος της

παραδοσιακής εργατικής τάξης (κατ'έξοχήν συνδεδεμένης με τη χειρωναξία και την επαναληπτική εργασία) και η απουσία μορφών και δομών ανασυγκρότησης του επαναστατικού κινήματος στη βάση της μετατροπής των (όλο και πιο πολύ συνδεδεμένων με την αναπτυσσόμενη-ανανεούμενη και δημιουργική εργασία) νέων στρατιών της εργασίας σε "τάξη δι'εαυτήν". Σε αυτό το έλλειμμα εδράζεται και η αποτελεσματική χειραγώγηση μέσω του "διαίρει και βασίλευε" της εργατικής τάξης και των συμμάχων της, που βρίσκει έδαφος στην κοινωνική αδράνεια και παθητικότητα των ανθρώπων, στη λογική της ανάθεσης και της εκπροσώπησης, που συνδέονται με τη σύγχυση στις διαθέσεις και στις συνειδήσεις των μαζών, με την απουσία πειστικής εναλλακτικής προοπτικής, με τη δυσφήμιση και απαξίωση του σοσιαλισμού-κομμουνισμού και της αναντιστοιχίας συνολικά της αριστεράς, λόγω της ήττας των πρώιμων επαναστάσεων του 20ού αι.

Η ανισομέρεια που χαρακτηρίζει το παγκόσμιο κεφαλαιοκρατικό σύστημα οδηγεί στην εμφάνιση χωρών ή περιοχών «ασθενών κρίκων», όπου εκδηλώνεται με μεγαλύτερη οξύτητα το πλέγμα των εσωτερικών και διεθνικών οικονομικών και κοινωνικών αντιφάσεων. Ο εντοπισμός του εκάστοτε επόμενου «ασθενούς κρίκου» του συστήματος, η επικέντρωση στην επαναστατική απόσπαση του οποίου από το ιμπεριαλιστικό χωροδικτύωμα στη συγκεκριμένη συγκυρία μπορεί να οδηγήσει στη θεμελιώδη ανάπτυξη, διεύρυνση και εμβάθυνση της παγκόσμιας επαναστατικής διαδικασίας εν συνόλω, είναι ζωτικής σημασίας θεωρητικό και πρακτικό καθήκον του επαναστατικού κινήματος της εποχής.

Η Ελλάδα σήμερα -σε αντιδιαστολή με διαδεδομένες και πολύ βολικές για το καθεστώς ηττοπαθείς προκαταλήψεις- παρά το δεδομένο μέγεθος και την ισχύ της δεν είναι απλώς και μόνο μια μικρή και "ασθενής" χώρα, μοναδική προοπτική της οποίας είναι η υποτακτική συμμόρφωση του λαού της με τις "θεραπευτικές" συνταγές "σωτηρίας" υπό διαρκή επιτροπεία που επιβάλλουν οι δανειστές-δυνάστες. Ακριβώς λόγω της θέσης και του ρόλου της στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας (ευρισκόμενη στην περιφέρεια της ευρωζώνης) αποτελεί μέσα στην κρίση και στον πόλεμο έναν από τους «ασθενείς κρίκους» της ιμπεριαλιστικής ολοκλήρωσης της Ε.Ε. και του παγκόσμιου συστήματος. Εδώ ξεσπά η ανισομέρεια του συστήματος, με ραγδαία επιδείνωση της ζωής του λαού, με καταστροφικές δημογραφικές κ.ά. επιπτώσεις, λόγω της ιδιάζουσας διαπλοκής-διαμεσολάβησης της βασικής αντίφασης του συστήματος (νεκρή – ζωντανή εργασία, κεφάλαιο - εργασία) με παράγωγες εξωτερικές και εσωτερικές αντιφάσεις, με ιστορικές ιδιοτυπίες στις οποίες εδράζεται και τις οποίες αναπαράγει η επίταση της ανισομέρειας εντός και εκτός ολοκληρώσεων κ.ο.κ. Εδώ είναι που επι-

βάλλονται ανηλεώς και αντίστοιχες πρωτοφανείς μορφές υπερεκμετάλλευσης. Εδώ εκφράζεται με ιδιαίτερη ένταση, αλλά και με ιδιόμορφο τρόπο, η παγκόσμια κρίση μέσα από ένα σύνθετο πλέγμα εσωτερικών-εθνικών και εξωτερικών-διεθνικών, γεωπολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών κ.ά. αντιφάσεων.

Η κατάσταση αυτή οδηγεί, αφενός σε δραματική όξυνση της ταξικής επίθεσης με επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου της μεγάλης πλειοψηφίας του ελληνικού λαού, αφετέρου σε επίταση των συνθηκών εθνικής υποτέλειας και ταπείνωσης, με την εμφάνιση νεοαποικιακών μορφών εκμετάλλευσης, ιδιαίτερα μέσω του εργαλείου του δημοσίου χρέους. Τα φαινόμενα αυτά συνεπιφέρουν και βαθύτατη κρίση του πολιτικού συστήματος, με χρεοκοπία του καθεστωτικού δικομματικού συστήματος χειραγώγησης και των εγχειρημάτων αναδιάρθρωσής του, με ραγδαία κατάρρευση των αστικών κομμάτων και σχημάτων και αναντίστοιχα των περιστάσεων αριστερά ή αριστερής προέλευσης και αναφοράς σχήματα. Είναι εξαιρετικά σημαντική η ιστορική ιδιοτυπία της ειδικής θέσης και του αντίστοιχου ρόλου της Ελλάδας ως «ασθενούς κρίκου», καθώς και η -δυσανάλογη του μεγέθους της χώρας- διεθνής σημασία του νεολαιίστικου και ευρύτερου επαναστατικού κινήματος και των παραδόσεών του, η διεθνιστική διάσταση αυτού του κινήματος. Δεν είναι τυχαία η διατήρηση σημαντικών επαναστατικών κομμουνιστικών παραδόσεων σε αυτήν ακριβώς τη χώρα παρά σε οποιαδήποτε άλλη της ιμπεριαλιστικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Δεν είναι τυχαίο και το ενδιαφέρον της επαναστατικών διαθέσεων νεολαίας της χώρας για τη μελέτη, τη διάδοση, την ανάπτυξη και την εφαρμογή της νέας επαναστατικής θεωρίας.

Σε αυτούς τους «ασθενείς κρίκους», για να αποσοβηθεί γενικευμένη καταστροφή, η κατάσταση, η συγκυρία απαιτεί επιτακτικά τη διευθέτηση άμεσων ζωτικής σημασίας προβλημάτων επιβίωσης των εργαζομένων, του λαού. Εδώ αποκτά επιτακτική επικαιρότητα ο «ασθενής κρίκος», και με τη δεύτερη (συνδεδεμένη με την πρώτη και απορρέουσα από αυτήν) έννοιά της, σε συνθήκες γενικευμένης κοινωνικοοικονομικής και πολιτικής κρίσης: αυτή που αφορά την έγκαιρη διάγνωση, ανάδειξη και επικέντρωση των δυνάμεων και της προσοχής σε εκείνο το πρόβλημα, σε εκείνες τις επιτακτικές ζωτικές ανάγκες του λαού (αιτήματα, δέσμη αλληλένδετων διεκδικήσεων) που θα επιτρέψουν στο κίνημα να ξετυλίξει το κουβάρι του πλέγματος των εσωτερικών και εξωτερικών συστημικών αντιφάσεων, αλλάζοντας άρδην τον συσχετισμό υπέρ της διεξόδου από την κρίση με επαναστατική προοπτική προς όφελος του λαού. Ο κρίκος αυτός (όπως έδειξε ο Λένιν) επιτρέπει στις δυνάμεις που θα τον αδράξουν να κατακτήσουν ακλόνητα την

χειραφετική για τον λαό πρωτοβουλία των κινήσεων, να κλιμακώνουν και να κατευθύνουν δημιουργικά και συσπειρωτικά την αγανάκτηση και την ανυπακοή, να προσδώσουν όλο και πιο συνειδητό, συντεταγμένο, αποτελεσματικό και τελικά νικηφόρο προσανατολισμό στη λαϊκή αυτενέργεια.

Ο κρίκος αυτός συνιστά τη βάση ενός εναλλακτικού προγράμματος κομβικών στόχων αποτροπής της καταστροφής, ικανού να συσπειρώσει την πλειοψηφία του λαού για να αποτινάξει τον ζυγό του Ευρώ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Δ.Ν.Τ., να κατακτήσει τη διαγραφή του χρέους, των μνημονίων και των δανειακών συμβάσεων, λαϊκή κυριαρχία, εθνικό έλεγχο με σχεδιασμό βάσει των λαϊκών αναγκών στη νομισματική και οικονομική πολιτική, εθνικοποίηση των τραπεζών και των τομέων στρατηγικής σημασίας για την αναδιάρθρωση της παραγωγής, αναδιανομή του εισοδήματος υπέρ των εργαζόμενων και ριζικό εκδημοκρατισμό όλης της κοινωνίας. Αυτή η εναλλακτική προοπτική σωτηρίας του λαού δεν συνιστά στροφή σε έναν πρωτόγονο εθνικό απομονωτισμό αλλά τουναντίον ανάπτυξη διεθνούς συντονισμού του αγώνα και διεθνούς, πολυδιάστατης οικονομικής συνεργασίας σε ισότιμη βάση -ιδιαίτερα με χώρες που βρίσκονται σε αντίστοιχο επίπεδο- και με την αξιοποίηση των παγκόσμιων αντιθέσεων.

Επαναστατική συνείδηση και συγκρότηση κοινωνικοπολιτικού υποκειμένου

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι, στις δευτερεύουσες, ιστορικά περιορισμένες και περιοριστικές μορφές της κοινωνικής συνείδησης που συνδέονται με την ύπαρξη κοινωνικών ανταγωνισμών και ελλείμματος αυθεντικής προσωπικότητας και συλλογικότητας (πολιτική, δίκαιο και θρησκεία), είναι χαρακτηριστική η εξ υπαρχής λίγο πολύ άμεση σύμφυση αυτών των μορφών με ασυνείδητες βιωματικές, αγελαίες, κομφορμιστικές κ.ο.κ. μορφές (αυτό είναι ιδιαίτερα έκδηλο στη θρησκεία αλλά και στον πολιτικό οπαδισμό, στην τυφλή και άκριτη κομματική πειθαρχία, στην άνευ όρων και ορίων ανάθεση εκπροσώπησης, στον φετιχισμό θεσμών κ.ο.κ.). Έτσι, π.χ. για την εν πολλοίς ασυνείδητη πολιτική στράτευση, η βιωματική, αγελαία, κομφορμιστική κ.ο.κ. αίσθηση του «ανήκειν» («είναι δικός μας») κατισχύει έναντι των συνειδητών-ορθολογικών στρατηγικών και τακτικών σκοπών, εάν δεν τους υποκαθιστά πλήρως. Αυτό εκφράζεται έντονα με την άμβλυση της κριτικής-ορθολογικής στάσης έναντι στάσεων, λόγων, έργων κλπ. ηγετικών προσώπων και κλιμακίων του «δικού μας» χώρου, κόμματος, παράταξης κ.ο.κ. αλλά και με την -ενίοτε υπέρμετρη- όξυνση αυτής της στά-

σης (κάθε άλλο παρά πάντοτε σε ορθολογικό επίπεδο) έναντι αυτών του «άλλου» χώρου, των «αντιπάλων». Γενικότερα, το ασυνείδητο στοιχείο υπερτερεί έναντι του συνειδητού σε εκείνες τις ιδεολογικές και κοσμοθεωρητικές στάσεις, αρχές και κατευθύνσεις, όπου ως πρόταγμα και στάση ζωής, με τη μία ή την άλλη μορφή, τίθεται η εκ των πραγμάτων διατήρηση (επαναδιαπραγμάτευση στα πλαίσια των στρατηγικών επιλογών του κεφαλαίου, επιμέρους βελτιώσεις και άρσεις "δυσλειτουργιών" του καθεστώτος), η εμμονή στη "συνέχεια" του συστήματος, του κράτους και των (κρατικών και διακρατικών) θεσμών, η συντήρηση των αντικειμενικών όρων και των ορίων ύπαρξης του ανθρώπου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, υποβαθμίζεται ή και ακυρώνεται η θέση και ο ρόλος του ως υποκειμένου, μιας και στρατηγική επιβίωσης του ανθρώπου γίνεται τότε η προσαρμογή στο «είναι ως έχει» και όχι η προϋποθέτουσα συνειδητή εμπλοκή του υποκειμένου ριζική αλλαγή, ο μετασχηματισμός των όρων και των ορίων ύπαρξης του ανθρώπου.

Έτσι, δεν υπάρχει γραμμική και ακαριαία ανταπόκριση του υποκειμενικού παράγοντα στις εκάστοτε αλλαγές των αντικειμενικών όρων, ακόμα και εάν ωριμάζει η αναγκαιότητα ριζικού μετασχηματισμού των τελευταίων. Απαιτείται ειδική και μεθοδευμένη προετοιμασία, προπαρασκευή και ενεργοποίηση της συγκρότησης του αντίστοιχου αυτής της αναγκαιότητας υποκειμένου. Γιατί συμβαίνει αυτό; Μπορούν άραγε όλοι οι άνθρωποι (ή η πλειονότητα της εργατικής τάξης και του λαού) να αρθούν ανά πάσα στιγμή σε αυτό το ύψος; Στις ανταγωνιστικές βαθμίδες της ανάπτυξης της κοινωνίας, οι ανθρώπινες ενέργειες καθορίζονται από την ταυτότητα, τη διαφορά, την αντίθεση, την αντίφαση και τον συσχετισμό των συμφερόντων ατόμων, ομάδων και κοινωνίας συνολικά. Τα υλικά συμφέροντα, ως μορφή εκδήλωσης-συνειδητοποίησης των αναγκών των ανθρώπων, καθορίζουν σε τελευταία ανάλυση ως αναγκαιότητα τα εκάστοτε όρια της δράσης ατόμων, ομάδων και της κοινωνίας συνολικά. Καθορίζουν δηλαδή το εκάστοτε φάσμα δυνατοτήτων δράσης, είτε η μεν είτε η δε προώθηση και πραγμάτωση των οποίων (συμφερόντων) συνιστά ταυτόχρονα και αλλαγή αυτής της αναγκαιότητας από τον άνθρωπο ως υποκείμενο με συνείδηση και αυτοσυνείδηση. Τα συμφέροντα εμπεριέχουν σε ανηρημένη μορφή τις οργανικές ανάγκες, τις ανάγκες και τους σκοπούς της παραγωγής και των σχέσεων παραγωγής.

Δεδομένου ότι συνιστούν ένα περίπλοκο και πολυεπίπεδο φαινόμενο, τα αντικειμενικά συμφέροντα -ιδιαίτερα στις ανταγωνιστικές κοινωνίες- είτε δεν συνειδητοποιούνται άμεσα από τους ανθρώπους είτε δεν συνειδητοποιούνται άμεσα σε αντιστοιχία με τους (επιστημονικά διαγνώσιμους) αντικειμενικούς προσδιορισμούς τους. Η διάγνωση και η συνειδητοποίησή

τους προσκρούει στην αντικειμενική φαινομενικότητα, σε φαινόμενα φετιχισμού (του εμπορεύματος, του χρήματος, του κύρους, των θεσμών κ.λπ.), σε φόβο και δέος για την “ανυπέρβλητη” ισχύ του καθεστώτος των κυρίαρχων συμφερόντων και σε πληθώρα συνακόλουθων αυταπατών, μυθευμάτων, προκαταλήψεων και ιδεολογημάτων, η υπέρβαση των οποίων προϋποθέτει επαναστατική-μετασχηματιστική στάση έναντι της εκάστοτε υφιστάμενης καθεστηκυίας τάξης πραγμάτων, αλλά και επιστημονική-θεωρητική γνώση της κοινωνικής αναγκαιότητας και νομοτέλειας. Η κυριαρχία της υποδουλωτικής καθυπόταξης στον καταμερισμό της εργασίας και η δια βίου εμπλοκή της πλειονότητας των ανθρώπων σε επιμέρους (περιορισμένες και περιοριστικές) βιοποριστικές δραστηριότητες, κάθε άλλο παρά επιτρέπει σε όλα τα μέλη της κοινωνίας να έχουν την εκάστοτε βέλτιστη επιστημονική γνώση και σκοποθεσία, την αντίστοιχη επιτελική αντίληψη στρατηγικής και τακτικής, τη δυνατότητα βέλτιστης συγκρότησης συλλογικού κοινωνικού και πολιτικού υποκειμένου με τα αντίστοιχα οργανωτικά και υλικά μέσα.

Η πολιτική είναι ένα περίπλοκο συγκρουσιακό πεδίο αισθημάτων, συναισθημάτων, βιωμάτων, σκέψεων, σχέσεων, αλλά κατά κύριο λόγο πράξεων, ορμώμενων από τη συνειδητοποίηση της ουσιώδους διαφοράς, αντίθεσης και αντίφασης του δρώντος έναντι του αποδέκτη της δράσης, για την επίτευξη (ικανοποίηση, εδραίωση κ.λπ.) υλικών συμφερόντων. Για αυτό και ο πόλεμος αποτελεί ακραίο τρόπο άσκησης πολιτικής μέσω του οποίου προωθείται μεν στο έπακρο η σκοπιμότητα ορισμένων υλικών συμφερόντων, αλλά και αναδεικνύεται εν πολλοίς απροκάλυπτα η αντιφατικότητα αυτών των συμφερόντων, μέσω της επιτακτικής ανάγκης επαναπροσδιορισμού τους. Αυτή η εγγύτητα μεταξύ πολιτικής και πολέμου εκδηλώνεται άμεσα σε κρισιακές καταστάσεις. Οι εκάστοτε νικητές αυτού του συσχετισμού και της διαπάλης, οι φορείς των κυρίαρχων υλικών συμφερόντων, επιβάλλουν στην ηττημένη, στην υποταγμένη πλευρά τα δικά τους υλικά συμφέροντα, ως δήθεν κοινά (κοινωνικά, δημόσια, εθνικά κ.λπ.) συμφέροντα νικητών και νικημένων, κυρίως μέσω του δικαίου (εθνικού και διεθνούς) με την κατάλληλη για κάθε ιστορική συγκυρία συνδυαστική χρήση καταστολής και συναίνεσης και με τη δέουσα ιδεολογική-ρητορική και «επιστημονική» κάλυψη.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της “ψευδοκοινότητας” μας παρέχει η νεώτερη ιστορία της Ελλάδας. Για τους γνωστούς ιστορικούς λόγους, νικητές του ταξικού πολέμου πολιτών (“εμφυλίου πολέμου”) 1946-1949 απέβησαν εν πολλοίς οι συνεργάτες των φασιστών κατακτητών του 1941-1944, οι μαυραγορίτες κ.ο.κ., που, από κοινού με το αυτοεξόριστο μέρος του πολιτικού προσωπικού της άρχουσας τάξης, έγιναν συνεργάτες των νέων

"συμμάχων"-επικυρίαρχων: αρχικά των Άγγλων και στη συνέχεια των ΗΠΑ. Το καθεστώς των νικητών, ως επιτηρούμενο και επικυριαρχούμενο κράτος και παρακράτος, καλλιέργησε και επέβαλε το ιδεολόγημα-περίβλημα των κυρίαρχων συμφερόντων αυτής της ληστρικής, αδίστακτης και δουλοπρεπούς αστικής τάξης, την κυρίαρχη αντίληψη περί "εθνικών συμφερόντων" και "εθνικοφροσύνης", που συμπυκνώνεται στο περίφημο "Ανήκομεν εις την Δύσιν". Σε αυτό συμπυκνώνεται η "συνέχεια του κράτους", ο "ρεαλισμός" και η "σοβαρότητα"- "υπευθυνότητα" των ασκούμενων πολιτικών. Σε αυτό το ιδεολόγημα συμπυκνώνεται και η προσήλωση της αστικής τάξης και του πολιτικού της προσωπικού στις νυν επιταγές του ευρωατλαντικού άξονα. Η συμμόρφωση με αυτό το δόγμα-ιδεολόγημα ανάγεται σε μείζον κριτήριο συμβατότητας ατόμων και ομάδων με τους θεσμούς. Κάθε απόκλιση από αυτό το ιδεολόγημα εθνικοφροσύνης, ακόμα και σε φραστικό επίπεδο, μέχρι σήμερα πατάσσεται ως κάτι το "αντεθνικό" και επικίνδυνο. Αυτό το στίγμα φέρει και η παράδοση των διεθνών θεσμικών και εξωθεσμικών σχέσεων που έχει καθιερωθεί για τη χώρα.

Η πολιτική εξουσία ασκείται για τη διασφάλιση (βίαια ή μη, κατασταλτικά ή συναινετικά) της υπαγωγής των ανθρώπων στους κανόνες και στις φερόμενες ως γενικές κοινωνικές σκοποθεσίες του εκάστοτε (ιστορικά συγκεκριμένου) τύπου διοίκησης. Βασικό διακύβευμα της πολιτικής είναι ο αγώνας για κυριαρχία και υποταγή, στο επίκεντρο του οποίου βρίσκεται τελικά το ποιος και πώς θα έχει στη διάθεσή του τα μέσα της άγρας και της παραγωγής ενόσω θα είναι αναγκαία η άνιση σχέση προς τα μέσα άγρας και παραγωγής των διαφόρων ανθρώπων, ομάδων και ενώσεων. Ο αγώνας αυτός είναι συνυφασμένος με την ύπαρξη της ιδιωτικής ιδιοκτησίας επί των μέσων άγρας και παραγωγής και θα διεξάγεται όσο θα υπάρχει άνιση πρόσβαση των μελών της κοινωνίας στη διάθεση των μέσων άγρας και παραγωγής, άρα και των μέσων κατανάλωσης, όσο παραμένει ανέφικτη η διασφάλιση πρόσβασης όλων των μελών της κοινωνίας σε δημιουργική εργασία, όσο οι τεχνολογικοί και χωροταξικοί όροι της παραγωγής επιβάλλουν ή επιτρέπουν τον κατακερματισμό της παραγωγής, την ανισότητα και τον ανταγωνισμό μεταξύ των παραγωγών.

Οι βιολογικά απαραίτητες ανάγκες είναι κοινές στον άνθρωπο και στα ζώα, είναι εν πολλοίς ζωώδεις ανάγκες. Ως εκ τούτου η πολιτική, ως συμπυκνωμένη έκφραση του αγώνα των ανθρώπων για τα πραγματικά μέσα και τους τρόπους ικανοποίησης αυτών των ζωωδών αναγκών, είναι κατά βάση εκδήλωση του εισέτι μη εξανθρωπισμένου χαρακτήρα των ανθρώπινων σχέσεων και ως τέτοια περικλείει έντονα το ζωώδες στοιχείο. Άρα και οι περί την πολιτική αντιλήψεις, σκέψεις, συναισθήματα και πράξεις, στην αμεσό-

τητά τους, δεν χαρακτηρίζονται κατ' εξοχήν από το καθαυτό ανθρώπινο, από το καθαυτό κοινωνικό-συνειδητό στοιχείο. Στον βαθμό που η πολιτική σύγκρουση επιτείνεται, οι αντίμαχοι και ανταγωνιστές υποχρεούνται εκ των πραγμάτων να μετέρχονται κάθε μέσου, να επιδιώκουν την επίτευξη των σκοπών τους με θεμιτά και αθέμιτα μέσα, παντοίοις τρόποις. Αυτό ισχύει σε βαθμό ευθέως αντίστοιχο της ιδιοτέλειας των σκοπών που πρεσβεύει ο κάθε αντιμαχόμενος αλλά και της οξύτητας, του αδυσώπητου χαρακτήρα του αγώνα για επιβίωση. Στον βαθμό που ισχύει αυτό, η ιδιοτελής πολιτική σκοπιμότητα υποτάσσει την ηθική προβληματική, γεγονός ιδιαίτερα έκδηλο σε συνθήκες κρίσης. Με αυτό συνδέεται εν πολλοίς η διάσταση λόγων και έργων, η ωμή χειραγώγηση και η απάτη στην πολιτική. Αυτό ακριβώς οδηγεί στην κοινή πεποίθηση περί της πολιτικής (και ιδιαίτερα περί των κατ' επάγγελμα πολιτικών) ως υπόθεσης συνυφασμένης με δόλο και απάτη, ως «βρώμικης δουλειάς».

Ο αγώνας αυτός για την επικράτηση, για την εξουσία και την κυριαρχία μέρους της κοινωνίας επί άλλου μέρους της κοινωνίας, ως συμπυκνωμένη έκφανση του αγώνα για επιβίωση, περνά ιστορικά από διάφορες φάσεις: από έντονες αδυσώπητες συρράξεις (εξεγέρσεις, επαναστάσεις, πολέμους), μέχρι περιόδους σχετικά ειρηνικής συνύπαρξης των αντιμαχομένων, συμβιβασμού, συμμόρφωσης και ενσωμάτωσης των ηττημένων, μέχρι την επόμενη αλλαγή των συσχετισμών των δυνάμεων και των αντιμαχομένων στρατοπέδων.

Βάσει των προαναφερθέντων, δεν υπάρχει ούτε μπορεί να υπάρξει άμεση, γραμμική και αδιαμεσολάβητη πολιτική έκφραση των συμφερόντων μιας τάξης και ιδιαίτερα της εργατικής τάξης. Επιπλέον, υπάρχει περίπλοκο και πολυεπίπεδο πλέγμα διασύνδεσης επιστήμης, επαναστατικής θεωρίας και πολιτικής. Η πολιτική δεν μπορεί να αγνοεί την επιστήμη, την επαναστατική θεωρία, ούτε και η επιστήμη την πολιτική. Φερ' ειπείν, πρακτικά δεν έχει υπάρξει ούτε και μπορεί να υπάρξει συνεπής πολιτική εν ονόματι της εργατικής τάξης και της επανάστασης χωρίς αυτή να εδράζεται στην πλέον προωθημένη επαναστατική θεωρία. Χωρίς την τελευταία, η διολίσθηση στη μια ή την άλλη εκδοχή πολιτικών εξυπηρέτησης του καθεστώτος της άρχουσας τάξης είναι νομοτελώς αναπόφευκτη.

Η πολιτική και το δίκαιο ως εκφάνσεις και τρόποι ύπαρξης και λειτουργίας των σχέσεων κυριαρχίας και υποταγής, μέσω αντίστοιχων τύπων κανονιστικών-ρυθμιστικών πλαισίων της ανθρώπινης συμπεριφοράς, είναι δυνάμεις κατεξοχήν αλλοτριωμένες και αλλοτριωτικές. Με αυτήν την ιδιότητά τους προσφέρονται για ανορθολογικές μυστικοποιήσεις, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι καθ' ολοκληρία ένα πεδίο ανορθολογικό και μυστικιστι-

κό. Το ανορθολογικό και μυστικιστικό στοιχείο προβάλλει στο προσκήνιο εφόσον η πολιτική, οι πολιτικές παρατάξεις, τα κόμματα, οι πολιτικοί ηγέτες, οι κρατικοί και διακρατικοί θεσμοί κ.ο.κ. δεν εξετάζονται επιστημονικά, ως ιστορικά συγκεκριμένα και παροδικά μορφώματα, αλλά ως ανιστορικές, «υπεράνω ιστορίας» κείμενες οντότητες, αναγκαίες στο διηνεκές (βλ. π.χ. τα ιδεολογήματα περί «αιώνιων δημοκρατικών αξιών», περί «Ευρώπης των δημοκρατικών θεσμών» αλλά και αυτά περί του εσαεί «νέου τύπου» κόμματος, με την εσαεί «σωστή γραμμή»).

Η ελευθερία και η ισότητα των ανθρώπων (προϋποθέσεις αναγκαίες για τη διάκριση της ώριμης ηθικής συνείδησης) διακηρύσσονται από το κίνημα του διαφωτισμού κατά την άνοδο της κεφαλαιοκρατίας, οπότε και καθίσταται εφικτή για πρώτη φορά η πρωταρχική διάκριση της ηθικής, ως καθολικής σχέσης. Επί κεφαλαιοκρατίας όμως οι διακηρυσσόμενες ισότητα, ελευθερία και αδελφότητα, σε επίπεδο κοινωνικής συνείδησης, αφενός μεν προβάλλουν ως μετεξέλιξη-τροποποίηση της μεταφυσικής-μυστικιστικής αντίληψης περί ισότητας κ.ο.κ. των ανθρώπων ενώπιον του θεού (βλ. εκκοσμίκευση) και της μετατροπής της στην αξίωση της ισονομίας, αφετέρου δε -λόγω της μεγιστοποίησης της αντιφατικότητας των υλικών συμφερόντων- με την καθεστωτική εδραίωση της κεφαλαιοκρατίας, καθίστανται τυπικές διακηρύξεις, υποκατάστατα αυθεντικών σχέσεων προσωπικοτήτων, υπό το κράτος της πολιτικής και του δικαίου, στα πλαίσια των οποίων έχουν κατ'εξοχήν αρνητικό-αποφατικό χαρακτήρα (βλ. την αναγωγή τους στην προβληματική των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων, δηλ. στο τι επιτρέπεται, τι απαγορεύεται, τι επιβάλλεται κ.λπ.). Εξ ου και η δογματική προσκόλληση των ατόμων και ομάδων που αδυνατούν να υπερβούν τον ορίζοντα των αστικών σχέσεων στη στενά πολιτική και δικαιοκή θεώρηση της ελευθερίας και της ισότητας.² Στη θέση της ισότητας αναδεικνύεται η αύξουσα ανισότητα πόρων, πλούτου και εξουσίας, στη θέση της ελευθερίας η απο-

² Η απολογητική λειτουργία αυτής της αυταπάτης-φενάκης της δέσμιας των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων συνείδησης συνδέεται με τη γενικευμένη επίφαση «ισότητας» και «ελευθερίας» του συνόλου των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων, οι οποίες -στο εν λόγω πλαίσιο- προβάλλουν ως βουλητικές πράξεις-επιλογές στις συναλλαγές-δικαιοπραξίες των ατόμων-«λελογισμένων» εγχειστών. Στον αντίποδα αυτής της θεώρησης και ως αφετηριακός ετεροπροσδιοριστικός πόλος της, βρίσκεται η άλλη φενάκη, βάσει της οποίας το σύνολο των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων προβάλλει ως άκαμπτο και ανυπέρβλητο πλέγμα αυθύπαρκτων απρόσωπων δομών χωρίς υποκείμενο, με τους ανθρώπους σε ρόλο απλών φορέων-ενεργούμενων αυτών των δομών. Με αυτό τον τρόπο αλληλοαναπαράγονται δέσμιες της κυριαρχίας των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων στάσεις και αυταπάτες, φιλοσοφικές-μεθοδολογικές εκφράσεις των οποίων είναι εκδοχές της ιδεοκρατικής βουλευσιαρχίας, του υποκειμενισμού καθώς και του θετικισμού, του δομισμού κ.λπ.

κλειστική ελευθερία του κεφαλαίου και ο πειθαναγκασμός στην κυριαρχία των οικονομικά και πολιτικά ισχυρών, στη θέση της αδελφότητας η ιδιοτέλεια και ο άκρατος ανταγωνισμός. Σε διακρατικό επίπεδο, στα πλαίσια των ιμπεριαλιστικών ολοκληρώσεων τύπου ΕΕ, στη θέση της τυπικά ισότιμης σχέσης κρατών, επιβάλλεται το δίκαιο του ισχυρού, ο πειθαναγκασμός των ανίσχυρων από τις ισχυρότερες ως προς το κεφάλαιο χώρες, η κατίσχυση των οποίων συνοδεύεται από θεσμική και εξωθεσμική, πολιτική, πολιτισμική, ιδεολογική και στρατιωτική επιβολή.

Όταν καθίσταται εφικτή η ικανοποίηση των αναγκών των μελών της κοινωνίας υπεράνω του άκρως απαραίτητου ελαχίστου των προς το ζην πόρων, οι αλληλεπιδράσεις των ανθρώπων υποδιαιρούνται σε εξωτερικές και εσωτερικές. Συνάμα, διακρίνονται ως σχετικά αυτοτελείς σφαίρες του κοινωνικού γίνεσθαι η πολιτική και το δίκαιο –ως ιδιότυπη έκφανση των κατεχοχόν εξωτερικών δεσμών μεταξύ των ανθρώπων (ως έκφανση της κατεχοχόν εξωτερικής ομοιότητας των ανθρώπων και ως κατεχοχόν εξωτερική ενότητα των ανθρώπων)– και η ηθική, ως ιδιότυπη σφαίρα έκφρασης των κατεχοχόν εσωτερικών δεσμών των ανθρώπων. Στον βαθμό που εσωτερικοί και εξωτερικοί δεσμοί αντιδιαστέλλονται, τα πεδία αφενός της ηθικής αφετέρου της πολιτικής και του δικαίου αντιδιαστέλλονται επίσης και εν πολλοίς αλληλοαναπαράγονται, αλληλοπροσδιορίζονται αλληλοαποκλειόμενα (βλ. και Βαζιούλιν 2006). Η σχέση αυτή εκφράζεται αφενός, με την υπαγωγή της ηθικής στην ιδιοτελή πολιτική (πάντα ηθικολογικά επενδεδυμένη, με ρητορική περί του «κοινού καλού», περί «εθνικού συμφέροντος» και περί ανάγκης «κοινωνικής συνοχής» και «συναίνεσης») ή στο δικαιικό φορμαλισμό (με πολλαπλά μέτρα και σταθμά), με την φαρισαϊκή υποκρισία, με την επιβολή της κυρίαρχης εκδοχής ηθικής, κ.ο.κ., και αφετέρου, με την αναγωγή της ηθικής σε υπεράνω του κοινωνικού γίνεσθαι απόλυτες και αφηρημένες ανιστορικές αρχές ενός θρησκευτικού, ακαδημαϊκού κ.λπ. δεοντολογισμού. Εδώ έγκειται η βάση της χαρακτηριστικής για την ιδιοτελή (ή/και βλακώδη) πολιτική διάστασης λόγων και έργων, του κυνικού αμοραλισμού, των αντίστοιχων ευφημισμών, των φραστικών υπεκφυγών κ.ο.κ. Οι αυξήσεις τιμών και κόστους ζωής των εργαζομένων αποκαλούνται “απελευθέρωση”, η καταπάτηση των κερταμένων εργασιακών σχέσεων αποκαλείται “ελαστικοποίηση”, οι ληστρικές ιδιωτικοποιήσεις και η καταπάτηση εργασιακών δικαιωμάτων - “μεταρρυθμίσεις”, η απαξίωση της εργασιακής δύναμης - “λιτότητα” ή/και “λιτός βίος”, η υποταγή στο καθεστώς - “ρεαλισμός”, τα στυγνά όργανα νεοαποικιοκρατικής επιτροπείας - “θεσμοί”, “τεχνικά κλιμάκια” κ.ο.κ., οι δανειστές-δυνάστες - “εταίροι” κ.ο.κ. Η κατάσταση επιτείνεται λόγω του ότι σε αυτή την περίπτωση, οι εξωτερικοί δεσμοί προβάλλουν ως εσωτερικοί και τανάπαλιν. Τότε, στο επίπεδο της καθημερινής

συνείδησης και του κοινού νου, ανακύπτουν ποικίλες αντιλήψεις περί δικαιοσύνης και αδικίας αλλά μόνον η επιστημονική έρευνα, η κοινωνική θεωρία και η αυθεντική φιλοσοφία μπορούν να αναδείξουν τόσο την αντικειμενική βάση πράξεων, στάσεων και συμπεριφορών, όσο και την αναπτυσσόμενη και μη ορατή στην επιφάνεια τάση ενοποίησης της ανθρωπότητας.

Ωστόσο, η ριζική ανασυγκρότηση της ανθρωπότητας ως εσωτερικά ενιαίου όλου, η μετάβαση στην αυθεντικά ανθρώπινη ιστορία, δεν είναι θέμα γούστου, δεν συνιστά απλή ηθική αξίωση αποκατάστασης της δικαιοσύνης, αλλά μιαν αδήριτη αναγκαιότητα, η μη επίτευξη της οποίας θα οδηγήσει νομοτελώς στην αυτοκαταστροφή.

Το πολιτικό εποικοδόμημα και η επαναστατική δραστηριότητα ως πραγματικότητα της ανθρώπινης κοινωνίας.

Για την αντιστοιχία-αναντιστοιχία υποκειμένου, υλικών και οργανωτικών μέσων μετασχηματιστικής επενέργειας στην κοινωνία

Η συνειδητή δραστηριότητα των ανθρώπων ως κοινωνικών υποκειμένων, περιλαμβάνει και ορισμένη συνένωση, οργάνωση, καθώς και υλικά μέσα για την επένεργεια στην οικονομική βάση, που συγκροτούν το εποικοδόμημα. Εδώ δεν μπορούμε να αναλύσουμε διεξοδικά τη θεωρητική και μεθοδολογική σημασία του διπόλου βάση – εποικοδόμημα στον κλασικό μαρξισμό και στους επιγόνους. Θα αρκεστούμε σε μερικές επισημάνσεις.

Το εποικοδόμημα είναι προϊόν, αποτέλεσμα της δραστηριότητας των ανθρώπων ως φορέων ποικίλων βαθμών συνείδησης και αυτοσυνείδησης. Ως πραγματικότητα της κοινωνικής ολότητας, καθορίζεται μεν από την οικονομική βάση χωρίς όμως να ανάγεται επ' ουδενί λόγω σε αυτήν. Η ως άνω «υλική θεσμικότητα» του εποικοδομήματος διαφέρει από τις σχέσεις παραγωγής κατά το ότι οι σχέσεις του εποικοδομήματος αφενός μεν προϋποθέτουν γνώση (θεωρία, μεθοδολογία) και συνείδηση, αφετέρου δε, κατά τη διαμόρφωσή τους, περνούν ως όλο μέσω της κοινωνικής συνείδησης και κατευθύνονται από αυτήν. Επιπλέον, το εποικοδόμημα υφίσταται ως σχετικά αυτοτελές επίπεδο της δομής της κοινωνίας αντιτιθέμενο στη βάση, κυρίως επί κεφαλαιοκρατίας. Γενικότερα, το εποικοδόμημα διαλαμβάνει το κράτος αλλά δεν ανάγεται πλήρως σε αυτό. Ιδιαίτερα στο σύγχρονο στάδιο της ιμπεριαλιστικής παγκοσμιοποίησης και της διακρατικομονοπωλιακής επιβολής, ολοένα και πιο βαρύνουσα είναι η τάση της κυρίαρχης χρηματιστικής ολιγαρχίας για επιβολή περιφερειακών και παγκόσμιων διακρατικών δομών και λειτουργιών του εποικοδομήματος.

Ως εκ τούτου, το εποικοδόμημα δεν συνιστά δραστηριότητα κάποιας «καθαρής» συνείδησης. Αυτή η «υλική θεσμικότητα» του εποικοδομήματος προσδίδει υλικές ιδιότητες και στην εντός και μέσω αυτού ασκούμενη δραστηριότητα. Η τελευταία, παρά τις περί του αντιθέτου ιδεαλιστικές απάτες/αυταπάτες, δεν ανάγεται σε κατασκευή ή/και σε διαιώνιση κάποιων ιδεωδών, συμβάσεων και αρχών, προειλημμένων σχημάτων κατά το δοκούν (όπως θα συνέβαινε κατά τη σταθερή επανάληψη της πραγμάτωσης μιας και της αυτής κοινωνικής δραστηριότητας με πανομοιότυπα υλικά-οργανωτικά μέσα και πράξεις).

Η δραστηριότητα που αναπτύσσεται εδώ είναι μεν υλική-αντικειμενική δραστηριότητα, ωστόσο, είναι μια δραστηριότητα άλλου τύπου και επιπέδου εν συγκρίσει προς την παραγωγή, η οποία απαιτεί και άλλου τύπου εμπλοκή των υποκειμένων ως προσωποποιήτων: διαυγάζεται από ορισμένη συνείδηση της κοινωνίας ως όλου.

Το εποικοδόμημα, πεδίο συγκροτούμενο εξ υπαρχής μέσω της διαφόρων επιπέδων συνειδητής ένταξης σε αυτό των ανθρώπων, με οργανωτική συγκρότηση ποικίλων μορφών και επιπέδων και υλικά μέσα, περικλείεται σε ποικίλους βαθμούς. Η όποια τελεσφόρα εκπόνηση στρατηγικών και τακτικών στο επίπεδο του εποικοδομήματος, η θεσμική και οργανωτική δομή του και η ενεργοποίηση υλικών μέσων επιτάσσουν σε διάφορους βαθμούς και επίπεδα τη χρήση της επιστήμης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εμπλοκής σε ευρεία κλίμακα της επιστήμης και της τεχνολογίας είναι εκείνο το μέρος του εποικοδομήματος επί κεφαλαιοκρατίας που αφορά τις δυνάμεις χειραγώγησης, ελέγχου και καταστολής για τη διασφάλιση, εδραίωση, εμβάθυνση και επέκταση της κυριαρχίας, ιδιαίτερα στις ένοπλες δυνάμεις, στα οργανωτικά και τεχνικά μέσα διεξαγωγής του ψυχολογικού και υλικού πολέμου. Είναι κολοσσιαία η ισχύς και η κλίμακα αυτών των μέσων και η επιτακτική ανάγκη επιστράτευσης και ενσωμάτωσης εντός τους προηγμένης επιστήμης και τεχνολογίας, οργανικά συνδεδεμένων με την παραγωγή. Εξ ου και η δυνατότητα/ευκολία των οικονομικά και τεχνολογικά προηγμένων δυνάμεων για πρωτοπορία, ποιοτική και ποσοτική υπεροχή και σε αυτό το πεδίο.

Το ίδιο το κρατικό και διακρατικό εποικοδόμημα δεν υφίσταται ως μονοσήμαντα δεδομένο αποκλειστικά βάσει της κυριαρχίας των εκάστοτε νικητών κατά τη σύγκρουση συμφερόντων, του εκάστοτε κυρίαρχου καθεστώτος και της ιδεολογίας του, αν και συνιστά κατ' εξοχήν αντικειμενοποίηση της λογικής της διασφάλισης αυτής της κυριαρχίας. Το ίδιο συνιστά εν μέρει και πεδίο (εθελούσιας ή/και καταναγκαστικής) διαμεσολαβημένης έκφρασης, ενοποίησης, διαχείρισης, συνεργασίας αλλά και διαπάλης ομά-

δων ανθρώπων (τάξεων, στρωμάτων, κοινωνικών συμμαχιών, ποικίλων θεσμών, ομάδων, πολιτικών κομμάτων, οργανώσεων κ.ο.κ.) που συνενώνονται ή/και συγκρούονται προς επίτευξη σκοπών τους (ή/και προς ακύρωση-καταπολέμηση αντίπαλων σκοπών) εντός του εποικοδομήματος και κυρίως, μέσω αυτού, στο σύνολο της κοινωνίας.

Στην ταξική κοινωνία, ο εκάστοτε βαθμός ενσωμάτωσης των ανθρώπων στις κυρίαρχες δομές και λειτουργίες του εποικοδομήματος, με αντίστοιχη υιοθέτηση της κυρίαρχης ιδεολογίας είναι ιστορικό διακύβευμα. Αυτός ο βαθμός ενσωμάτωσης είναι αντιστρόφως ανάλογος της κρίσης και αμφισβήτησης, της εξάντλησης των όρων και των ορίων αντοχής και ανοχής των ανθρώπων, αναφορικά με τις κυρίαρχες υλικές σχέσεις και την έκφρασή τους στο εκάστοτε εποικοδόμημα (οργανωτική-θεσμική, υλική, πολιτισμική και ιδεολογική). Μάλιστα, οι όποιες αντιπολιτευόμενες τις κυρίαρχες δυνάμεις επαναστατικές ομάδες, μόνον εφόσον και καθόσον επιτύχουν τη συντριβή και τον ριζικό μετασχηματισμό των υφιστάμενων, μέσω της δημιουργίας και ενεργοποίησης άλλων, εναλλακτικών δομών, φορέων, θεσμών, ιδεολογίας κ.ο.κ. –δηλ. αλλάζοντας τις ιδεατές-συνειδητές τους σχέσεις στον ένα ή στον άλλο βαθμό– με αντίστοιχους σκοπούς, οργάνωση και υλικά μέσα, μόνο σε αντιδιαστολή και σε σύγκρουση με τις κυρίαρχες δομές, τους κυρίαρχους θεσμούς κ.ο.κ. μπορούν να αντεπιδράσουν αποτελεσματικά στις σχέσεις παραγωγής και στο σύνολο των υλικών σχέσεων της κοινωνίας, να τις μετασχηματίσουν επαναστατικά απ’ τη σκοπιά των συμφερόντων της εργατικής τάξης. Και αντίστροφα, οι κυρίαρχες δυνάμεις επιδιώκουν με κάθε τρόπο τη διατήρηση των υφιστάμενων δομών του εποικοδομήματος υπό τον έλεγχό τους, τη συνέχειά τους, ώστε να διασφαλίζουν τον έλεγχο ολόκληρης της κοινωνίας και την αποτροπή, υπονόμευση, χειραγώγηση, ενσωμάτωση κ.ο.κ. κάθε άλλης, εναλλακτικής δομής, φορέων, θεσμών, ιδεολογικών αναζητήσεων κ.ο.κ., κάθε εναλλακτικής σκοποθεσίας που θα μπορούσε να αμφισβητήσει, να υπονομεύσει και να ανατρέψει την κυριαρχία τους.

Επομένως, η επίδραση της κοινωνικής συνείδησης επί των υλικών κοινωνικών σχέσεων με υλικά-οργανωτικά μέσα είναι αναγκαία, ενώ η αναγκαιότητα χρήσης υλικών μέσων, οργάνωσης και διαμόρφωσης συσχετισμών δυνάμεων μαρτυρά την ύπαρξη διαφορετικών, αντιτιθέμενων είτε αντιφατικών υλικών συμφερόντων και αντίστοιχων σκοποθεσιών. Η αντεπίδραση αυτή και οι αντιδράσεις που συναντά συγκροτούν πεδίο πολιτικού αγώνα ή/και ρήξης, πολέμου.

Η μακροχρόνια λίγο πολύ ειρηνική-συναινετική συνύπαρξη κυρίαρχων και κυριαρχούμενων (συμπολιτευόμενων και αντιπολιτευόμενων) συνι-

στωσών στη δομή και λειτουργία του εποικοδομήματος (εντός, εκτός και στις παρυφές των πολιτικών, διοικητικών, ιδεολογικών, μορφωτικών κ.ο.κ. θεσμών του) συγκροτεί ένα πεδίο αμοιβαίων προσδιορισμών και ετεροπροσδιορισμών, που φθείρει και διαφθείρει με διαφορετικούς τρόπους και σε διαφορετικούς βαθμούς κυρίαρχους και κυριαρχούμενους (ασυνείδητα αλλά εν πολλοίς και συνειδητά), αμβλύνει και ενσωματώνει την πάλοι ποτέ μαχητική αποτελεσματικότητα και τον ριζοσπαστισμό των παγιωμένων πλέον στερεοτυπικά οργανωτικών δομών (πολιτικών οργανώσεων, κομμάτων, συνδικαλιστικών φορέων, διοικητικών θεσμών, πολιτικών πρακτικών κ.ο.κ.), των μορφών και των μέσων δράσης των κυριαρχούμενων, σε μια διαδικασία ολικής μετατόπισης του φάσματος διαμεσολάβησης, έκφρασης και εκπροσώπησης των κοινωνικών συμφερόντων στο εποικοδόμημα, προς όλο και πιο συντηρητικές-καθεστωτικές στάσεις και ιδεολογικές αρχές.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι πάλοι ποτέ ριζοσπαστικές μορφές και δομές εκπροσώπησης λαϊκών συμφερόντων των κάτω, της εργασίας στο εποικοδόμημα (ακόμα και αυτές που προέκυψαν από επαναστατικές διαδικασίες), εκ των πραγμάτων μετατρέπονται βαθμηδόν (δια της μακροχρόνιας λίγο πολύ συναινετικής θητείας) σε μορφές διαχείρισης (και εκτόνωσης) της δυσαρέσκειας και της διαμαρτυρίας εντός του κυρίαρχου συστήματος. Η ενσωμάτωση αυτή εκφράζεται νομοτελώς και μέσω της γραφειοκρατικοποίησης των δομών των μορφωμάτων του εποικοδομήματος, με οικονομική εξάρτηση από κρατικούς και ιδιωτικούς πόρους (επιχορηγήσεις, χορηγίες κ.ο.κ.), με συγκεκριμένο πλαίσιο πρόσβασης στα Μ.Μ.Ε. και προβολής από αυτά, με αντίστοιχη αυτονόμηση και αποξένωση των επιπέδων διοικητικής ιεραρχίας τους, με απόσπαση της ηγεσίας από τη βάση, του κομματικού μηχανισμού απ' τον λαό και αντίστοιχη μετάθεση προταγμάτων, στην κατεύθυνση της διασφάλισης αυτής της ιεραρχίας και των όποιων συμβολικών ή υλικών προνομίων της, με υποκατάσταση του περιεχομένου από τη μορφή, με υποκατάσταση της επιστήμης από ιδεολογικές χειραγωγήσεις της ηγεσίας κ.ο.κ.

Σαφής έκφραση αυτού του εκφυλισμού και της ενσωμάτωσης είναι και η δημιουργία πρακτικά ανεξέλεγκτων ηγετικών κλιμακίων, παράλληλων διευθυντηρίων, "προεδρικών" κ.ο.κ. ομάδων, που έχουν πρακτικά την πρωτοβουλία των κινήσεων και των αποφάσεων. Έτσι, ένα πάλοι ποτέ κόμμα-κίνημα, εύκολα μετατρέπεται σε αστικό "αρχηγικού" τύπου. Της βαθμιαίας εδραίωσης τέτοιων διευθυντηρίων και του υποσκελισμού των όποιων καταστατικών πάλοι ποτέ κομματικών-κινηματικών εκλεγμένων συλλογικών οργάνων έχει προηγηθεί η υποβάθμιση, η φαλκίδευση και η ουσιαστική ακύρωση των όποιων λειτουργιών αποτελούν τη βάση οργάνων λαϊκής δι-

οίκησης: της αιρετότητας, της λογοδοσίας, του ελέγχου από τα κάτω, της ανακλητότητας, της εκ περιτροπής εναλλαγής σε διάφορα αξιώματα και θέσεις ευθύνης και της επιβολής αμοιβών για τα επαγγελματικά στελέχη ίσων με τον συνηθισμένο μισθό του μισθωτού εργάτη. Η βαθμιαία ή ραγδαία (κατά περίπτωση) ενσωμάτωση στους αστικούς θεσμούς εκδηλώνεται, παγώνεται και αναπαράγεται με κινήσεις που αρχικά μπορούν να περάσουν απαρατήρητες. Τέτοια κίνηση είναι η υποβάθμιση, η χρονική αναβολή της διεκδίκησης για όλο και πιο αόριστο μέλλον "ευνοϊκών συνθηκών" και τελικά η απεμπόληση συλλογικά αποφασισμένων προγραμματικών δεσμεύσεων είτε/και η μετάθεση αποφασιστικών πολιτικών αρμοδιοτήτων και δικαιοδοσιών ενός αριστερού κόμματος εργατικής αναφοράς από τα συλλογικά όργανά του σε όλο και πιο απόμακρα από τη βάση και ανεξέλεγκτα, π.χ. στην κοινοβουλευτική του ομάδα ή σε κάποια ομάδα παρά την ηγεσία. Τέτοια κίνηση είναι και οι σωρηδόν μετεγγραφές, η ένταξη σε αυτό δοκιμασμένων στελεχών με μακροχρόνια θητεία σε όργανα των κρατικών, διακρατικών και κομματικών μηχανισμών του καθεστώτος εν όψει της διεκδίκησης της κυβέρνησης και ιδιαίτερα μετά την ανάληψη αυτής.

Πάλαι ποτέ ριζοσπαστικά και επαναστατικά μορφώματα, σε επόμενες μακροχρόνια ειρηνικές συγκυρίες της ιστορίας, μεταλλάσσονται βαθμhdόν σε δυνάμεις όλο και πιο καθεστωτικές, όλο και πιο ενσωματωμένες στο κυρίαρχο σύστημα και στην ιδεολογία του, σε δυνάμεις συστημικές. Μάλιστα, στην ανταγωνιστική κοινωνία, η μετατόπιση αυτή ευνοείται και από τον ανταγωνισμό για προνομιακή αν όχι αποκλειστική έκφραση-εκπροσώπηση των «από κάτω» στο εποικοδόμημα. Επιπλέον, επιτείνεται και από την ασυνείδητη ενσωμάτωση της κυρίαρχης ιδεολογίας και του ανταγωνισμού μεταξύ των μορφωμάτων και των συνιστωσών έκφρασης-εκπροσώπησης των «από κάτω», σε μια σχέση αμοιβαία ανταγωνιστικών ετεροπροσδιορισμών, η ένταση των οποίων μπορεί να οδηγεί και σε όρους αλληλοεξόντωσης αυτών των μορφωμάτων και των συνιστωσών, γεγονός που μπορεί πρακτικά να ακυρώσει και την ίδια την έννοια της έκφρασης-εκπροσώπησης των πραγματικών κοινωνικών συμφερόντων των «από κάτω». Όλα αυτά, προκαλούν καταστροφική σύγχυση, υπονομεύοντας τη δυνατότητα σαφούς ιεράρχησης σκοπών, με αντίστοιχη ορθολογική διάκριση φίλων και εχθρών στη σύγκρουση, αφήνοντας εν πολλοίς στο απυρόβλητο τις κυρίαρχες δυνάμεις του καθεστώτος. Αυτά έχουν ως αποτέλεσμα ο αγώνας για αντίστοιχη των περιστάσεων θεωρία και πρακτική να υποκαθίσταται από την εκφυλιστική υπαρξιακή αγωνία του «εμείς, εμείς οι μόνοι συνεπείς!».³

³ Απαιτεί ξεχωριστή διερεύνηση η υπονόμευση της επιστημονικής ορθολογικότητας στο πε-

Η μετατόπιση αυτή γίνεται ιδιαίτερα έκδηλη, όταν αίφνης ξεσπούν κρισιακές (προεξεγερσιακές, προεπαναστατικές κ.ο.κ.) συγκυρίες, όπου η οικονομική και κοινωνική κρίση προσλαμβάνει και χαρακτηριστικά γενικευμένης πολιτικής κρίσης, κρίσης “πολιτικής εκπροσώπησης” των ραγδαία ριζοσπαστικοποιούμενων λαϊκών διαθέσεων από το κληροδοτημένο από τη μακροχρόνια ειρηνική-συναινετική περίοδο υφιστάμενο φάσμα καθιερωμένης (κομματικής, συνδικαλιστικής, επιστημονικής, ιδεολογικής κ.ο.κ.) εκπροσώπησης.

Όλα αυτά επέρχονται με τη βαθμιαία απόσπαση των γραφειοκρατικοποιημένων μηχανισμών μορφωμάτων πολιτικής οργάνωσης-εκπροσώπησης των συμφερόντων από τους «κάτω». Έτσι, οι «κάτω», η τάξη, ο λαός, παύουν να υφίστανται ως βασική ομάδα αναφοράς αυτών των μηχανισμών, γεγο-

δίο της υποκατάστασης της επιστήμης από ιδεολογικές-χειραγωγικές τοποθετήσεις φορέων πραγματικών και φαντασιακών αντιπαλοτήτων στην ανταγωνιστική δομή του εποικοδομήματος, στο πνεύμα πολλαπλών ετεροπροσδιορισμών. Σε αυτό το πνεύμα, οι βασικές λειτουργίες της επιστήμης (αντικειμενική περιγραφή, εξήγηση και πρόβλεψη) υποκαθίστανται από την κατίσχυση σε συσχετισμούς δυνάμεων βάσει της αγοραίας δημοφιλίας και προβολής, από τη σπουδή για ιδεολογική περιχαράκωση «ημετέρων» έναντι «αντιπάλων», από άνωθεν επιβολή “γραμμής” (“καπέλωμα”), από τον καθορισμό του εκάστοτε «κύριου ρεύματος» (μόδας ιδεών του συρμού) και τη σύμπλευση με αυτό, από αγελαίες ιδεολογικές συστρατεύσεις κ.ο.κ. Εδώ, η σπουδή για επικράτηση των ιδεών παραγκωνίζει τη γνωσιακή σχέση και προσομοιάζει μάλλον με την εμπορική-επιχειρηματική κατίσχυση στις αγοραίες σχέσεις, με αντίστοιχη υποβάθμιση και εκτόπιση τόσο της γνωστικής διαδικασίας και του αντικειμένου, όσο και του υποκειμένου της γνώσης. Η δημοσκοπική ή/και εκλογική κατίσχυση προσλαμβάνει όλο και πιο πολύ χαρακτηριστικά αγοραίου ανταγωνισμού, όπου οι αλλοτριωμένοι γραφειοκράτες «ηγέτες» (επαγγέλματιες ή ερασιτέχνες-χομπίστες πολιτικοί) φέρονται ως μαγαζάτορες με αξιώσεις αποκλειστικότητας και χειρίζονται τους υπόλοιπους ως ανταγωνιστικά «μαγαζιά» ή/και ως πελάτες. Τα φαινόμενα αυτά ευνοούνται ιδιαίτερα σε χώρες με έντονες και μακροχρόνιες μικροαστικές-μικροϊδιοκτησιακές παραδόσεις που υιοθετούνται αναφανδόν από κύκλους της “προοδευτικής” διανόησης... Εδώ, δεν έχει πλέον ιδιαίτερη σημασία η αντιστοίχιση των ιδεών με την πραγματικότητα, με το γνωστικό αντικείμενο, με την αλήθεια και την αποτελεσματικότητα της πράξης, αλλά ο αντίκτυπος, η απήχηση, η ιδεολογική-χειραγωγική χρήση των ιδεών. Αντίστοιχα και το υποκείμενο απαλείφεται ή υποβαθμίζεται στους ρόλους του δίπολου χειραγωγός-χειραγούμενος.

Η απόσπαση αυτής της ειδικής πτυχής της ανταγωνιστικής λειτουργίας των ιδεών στο εποικοδόμημα και η αντίστοιχη απολυτοποίηση-υποστασιοποίησή της αποτελεί τη βάση αρχικά της δομολειτουργικής αντίληψης περί ιδεολογίας και «ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους», των μεταδομικών αντιλήψεων αποκλειστικής σύζευξης της γνώσης με την εξουσία, τη χειραγωγήση, τον «ολοκληρωτισμό» και στη συνέχεια των μετανεωτερικών ιδεολογημάτων αναγωγής της γνώσης συλλήβδον σε «κοινωνικές και συμβολικές κατασκευές». Το αδιέξοδο αυτών των ιδεολογημάτων συνδέεται με την απάλειψη από την προβληματική τους της συγκεκριμένης ιστορικής εμπλοκής του υποκειμένου και της καθολικής σχεδιοποιού και χειραφетικής-απελευθερωτικής λειτουργίας της επιστήμης και της φιλοσοφίας.

νός που οδηγεί νομοτελώς σε δύο ανατροφοδοτούμενες τάσεις:

πρώτον, απόσπασης της γραφειοκρατικής ιεραρχίας από τη λαϊκή βάση και μετατροπής της (ιδιαίτερα του ηγετικού κλιμακίου της) σε κύρια ομάδα αναφοράς και της αυτοαναπαραγωγής της θέσης και του ρόλου της σε βασικό περιεχόμενο της πολιτικής τους, ή/και

δεύτερον, συστημικής ενσωμάτωσής τους σε καθεστωτικούς κρατικούς και διακρατικούς θεσμούς, με βαθμιαία μετατροπή των τελευταίων σε καθοριστική ομάδα αναφοράς (με αντίστοιχη σπουδή για το «θεσμικό» τους ρόλο, εμμονή στον «κοινοβουλευτικό κρετινισμό» κ.ο.κ.) και αντίστοιχο καθεστωτικό προσανατολισμό.

Σε περίπτωση μάλιστα ανάληψης της αστικής διακυβέρνησης από σχήμα με τη συμμετοχή συγκυριακά ενισχυμένου εκλογικά κόμματος αριστερής προέλευσης-αναφοράς (ή/και με τέτοιες συνιστώσες), η ενσωμάτωση πραγματοποιείται άρδην. Σε ιδεολογικό επίπεδο, με την επίκληση των όρων και των ορίων που θέτουν τόσο οι διακρατικοί και κρατικοί θεσμοί και η βεβαρημένη κληρονομηθείσα κατάσταση, όσο και οι δεξιότερες-συντηρητικότερες συνιστώσες της συγκυβέρνησης. Σε στελεχιακό επίπεδο, με τον διορισμό σαφώς δεξιότερων-συντηρητικότερων στελεχών σε ανώτερα και ανώτατα κυβερνητικά και πολιτειακά κλιμάκια, προς ενίσχυση του συναινετικού προφίλ και του "εθνικού" ρόλου "συνετής και υπεύθυνης δύναμης", τόσο ως εχέγγυο "σταθερότητας", όσο και για τη ζωτικής σημασίας για το καθεστώς αναδιάταξη των συνιστωσών του συστήματος κυβερνητικής πολιτικής εκπροσώπησης των συμφερόντων της άρχουσας τάξης, μέσω της διείσδυσης σε παρωχημένους και χρεοκοπημένους πολιτικούς χώρους. Βασικός μοχλός ενσωμάτωσης και θεσμικής θωράκισης της αυτονόμησης των κέντρων λήψης αποφάσεων, ώστε οι τελευταίες να λαμβάνονται τελικά εν κρυπτώ και παραβύστω σε όλο και πιο απροκάλυπτα καθεστωτική κατεύθυνση, είναι και η ενεργοποίηση μη λογοδοτούντων κέντρων, "κυβερνητικών κύκλων", "κύκλων του μεγάρου Μαξίμου" κ.ο.κ.

Ωστόσο, η συγκρότηση του κοινωνικοπολιτικού υποκειμένου, που εκφράζει οργανικά με όρους πρωτοπορίας και ηθικοπολιτικής ηγεμονίας ευρύτερες κοινωνικές δυνάμεις, ως της θεμελιώδους λειτουργικής και συνειδητής ομάδας αναφοράς, στη βάση συγκεκριμένου προγράμματος, θεωρίας και ιδεολογίας, είναι εκ των ων ουκ άνευ όρος της πολιτικής πάλης της εργατικής τάξης, της προβολής και της μαχητικής διεκδίκησης των αυτοτελών στρατηγικών και τακτικών της σκοπών, της συνεπούς εκπλήρωσης της ιστορικής επαναστατικής της αποστολής: της επαναστατικής ενοποίησης της κοινωνίας, της ανθρωπότητας.

Η νομοτελής τάση εκφυλιστικής ενσωμάτωσης πολιτικών φορέων και

μορφωμάτων της αριστεράς συνδέεται οργανικά με τις προαναφερθείσες ανατροφοδοτούμενες τάσεις. Κανένα μόρφωμα του εποικοδομήματος δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς ομάδα αναφοράς. Το κενό που προκύπτει με τη γραφειοκρατικοποίηση, με την απόσπαση από την αρχική ομάδα αναφοράς (την εργατική τάξη, τον λαό) αναπληρώνεται άμεσα. Η απώλεια της οργανικής σχέσης με τα συμφέροντα της λαϊκής βάσης, ως αρχικής θεμελιώδους ομάδας αναφοράς, οδηγεί τελικά αναπόδραστα αυτούς τους φορείς και τα μορφώματα σε ενσωμάτωση στο κυρίαρχο καθεστώς του εποικοδομήματος, σε εκ των πραγμάτων μετατροπή των κυρίαρχων καθεστωτικών κρατικών, διακρατικών και παρακρατικών θεσμικών και εξωθεσμικών δομών σε βασική ομάδα αναφοράς τους. Σε αυτό έγκειται ο βασικός μηχανισμός εκφυλιστικής ενσωμάτωσης πάλαι ποτέ αριστερών, ριζοσπαστικών και επαναστατικών μορφωμάτων. Βαθμηδόν, το κίνημα, το κόμμα, υποκαθίσταται από ένα γραφειοκρατικοποιημένο ηγετικό κλιμάκιο και τον αντίστοιχο μηχανισμό, που αυτονομείται από τη βάση και επικεντρώνεται στην εδραίωση και αναπαραγωγή της ισχύος του, η οικονομική και θεσμική-οργανωτική εξάρτησή του από δομές και λειτουργίες των κυρίαρχων κρατικών και διακρατικών θεσμών κλιμακώνεται (κοινοβουλευτικές-νομοθετικές, διοικητικές, αυτοδιοικητικές, εκτελεστικές-κυβερνητικές, ιδεολογικές, πολιτισμικές, Μ.Μ.Ε. κ.ο.κ.) και τελικά επέρχεται η πλήρης ενσωμάτωση, η υποταγή στη δομή και τις λειτουργίες του καθεστώτος. Τότε, βασικό καθήκον του ηγετικού κλιμακίου, που μετατρέπεται σε μία ακόμα εκδοχή του πολιτικού προσωπικού της άρχουσας τάξης, γίνεται η αποτελεσματική χειραγωγική διαχείριση των μαζών, των οπαδών, των ψηφοφόρων κ.ο.κ., με την εκάστοτε βέλτιστη ενεργοποίηση του θυμικού, με χρήση συμβόλων, υποσχέσεων, προσδοκιών, εκδουλεύσεων, δημαγωγικών χειρισμών, επαναπροσδιορισμών του “επιθυμητού” και του “εφικτού” με αγοραίους όρους, πάντα υπό το πρίσμα των στρατηγικών πολιτικών στόχων της κυρίαρχης τάξης.

Η νομοτελής εκφυλιστική ενσωμάτωση των πολιτικών φορέων αριστερής-εργατικής αναφοράς είναι ευθέως ανάλογη της μετατροπής της βάσης τους από ενεργητική και μάχιμη οργανική ομάδα αναφοράς σε παθητική μάζα χειραγωγούμενων μελών, οπαδών, χειροκροτητών, ψηφοφόρων κ.ο.κ., που εκλαμβάνονται και λειτουργούν ως εξ αποστάσεως αναθέτοντες εν λευκώ την εκπροσώπηση και τη διαχείριση των συμφερόντων τους σε κάποιες ηγεσίες. Οι κατ’ αυτόν τον τρόπο αναδεικνυόμενοι ηγέτες προσανατολίζονται όλο και πιο πολύ στην εδραίωσή τους στην ηγεσία, στον “θεσμικό” τους ρόλο, παρά στην έκφραση των συμφερόντων της αρχικής λαϊκής τους βάσης-ομάδας αναφοράς, και τελικά ευελπιστούν να καταστούν καθεστω-

τικοί "εθνικοί ηγέτες", ενίοτε και βάσει σχεδίων ορισμένου τύπου αριστερής διανόησης, που επεξεργάζεται προγραμματικά τη μετατροπή ενός κόμματος αριστερής-εργατικής αναφοράς σε «εθνική πολιτική δύναμη», δηλαδή σε αποκάλυπτο πολιτικό φορέα της άρχουσας τάξης. Τι ακριβώς σημαίνει αυτό; «Μια εθνική πολιτική δύναμη δεν διεκδικεί ξένα εδάφη ούτε διαπραγματεύεται εκείνα της πατρίδας της. Αντίθετα, τα υπερασπίζεται με κάθε μέσο. Εκφράζει την ιστορική περηφάνια ενός λαού αλλά δεν θεωρεί αυτόν τον λαό ανώτερο ή περιούσιο. Μεροληπτεί αταλάντευτα υπέρ των λαϊκών τάξεων, αλλά δεν θεωρεί τους ταξικούς ή πολιτικούς αντιπάλους εχθρούς του έθνους ή προδότες. Αγωνίζεται για την ειρήνη και την ενεργό αλληλεγγύη όλων των λαών και γι' αυτό είναι εκ παραλλήλου δύναμη ακραιφνώς διεθνιστική» (Μπαλτάς 2014). Παρακάτω θα αναφερθούμε στις ιστορικές καταβολές και στην ταξική ουσία παρόμοιου "προγραμματικού λόγου".

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, επέρχεται περαιτέρω διάσταση λόγων και έργων, διακηρύξεων και πρακτικής αποτελεσματικότητας με όρους ηθικοπολιτικής ηγεμονίας και συσχετισμών δυνάμεων και επίταση των αγκυλώσεων με άγονους αλληλοαναπαραγόμενους ετεροπροσδιορισμούς. Έτσι καθίσταται σαφές ότι εδώ δεν αρκούν οι όποιες καλές και ειλικρινείς προθέσεις. Η γνωστή στη φιλοσοφία από τον Αριστοτέλη «ετερογονία των σκοπών» ενισχύεται και αναπαράγεται μέσω γραφειοκρατικών ιεραρχιών, οργανωτικών κ.λπ. μέσων και τρόπων, ιδιαίτερα μέσω της προσήλωσης στη "συνέχεια του κράτους" και των διακρατικών "θεσμών". Μάλιστα, βασικός μηχανισμός απολογητικής και ιδεολογικής χειραγώγησης είναι η παρελκυστική μεταστροφή της όλης προβληματικής, από τα σαφώς προσδιορισμένα (ως προς το κοινωνικό-ταξικό περιεχόμενό τους) προγραμματικά-πρακτικά κριτήρια στρατηγικής και τακτικής, σε όλο και πιο νεφελωδή προβληματική θυμικού και αφηρημένου ηθικολογικού χαρακτήρα, προς εδραίωση τελικά της παθητικοποίησης-αδρανοποίησης της λαϊκής βάσης, προς εδραίωση της εν λευκώ ανάθεσης.⁴

⁴ Σε αυτήν την κατεύθυνση κινούνται οι πυκνές αναφορές "ιδεολογικών συστατικών στοιχείων" που αποσκοπούν στη θωράκιση της χειραγωγικής ενσωμάτωσης οπαδών-ψηφοφόρων έναντι της αθέτησης και αυτών ακόμα των αφηρημένων και νεφελωδών υποσχέσεων και προεκλογικών δεσμεύσεων του κυβερνώντος κόμματος. Αυτό γίνεται με την επιστράτευση μεταφυσικής απολογητικής, π.χ. με συστηματική υποβάθμιση του κριτηρίου της πρακτικής πολιτικής αποτελεσματικότητας ορισμένης ηγεσίας και των συμφερόντων που εξυπηρετεί η πολιτική της, με τη διάκριση των υποσχέσεων σε αυτές που «εξαρτώνται αποκλειστικά από τη βούληση των κυβερνώντων» και σε εκείνες που εξαρτώνται από το εάν η κυβέρνηση «θα πείσει τους δανειστές τόσο όσο θα χρειαζόταν για να τηρήσει όλες τις υποσχέσεις της», με την επικέντρωση στην αφηρημένη ηθικολογία των προθέσεών τους, ώστε να συνεχίζουν οι αυταπάτες και οι φρούδες ελπίδες του κοινού, μιας και «τι να κάνουμε, καλά παιδιά

Αντίστοιχη μετατόπιση και παραφθορά επέρχεται και σε θεμελιώδεις έννοιες της επαναστατικής συνείδησης. Είναι γνωστή στη μαρξιστική παράδοση η κλιμάκωση της επαναστατικής συνείδησης, στράτευσης και προσήλωσης στον επαναστατικό σκοπό, όπως αυτή εκφράζεται με τις αλληλένδετες έννοιες: λαϊκότητα, ταξικότητα και κομματικότητα. Η τελευταία, νοείται ως ανώτερη μορφή κοινωνικής ταξικής συνείδησης, που χαρακτηρίζει την αντίληψη για την επαναστατική αποστολή της εργατικής τάξης, για την κομμουνιστική ενοποίηση της ανθρωπότητας. Ωστόσο, ο γραφειοκρατικός εκφυλισμός και η ενσωμάτωση που προαναφέραμε, οδηγούν σε πλήρη παραφθορά αυτής της έννοιας, σε γραφειοκρατική ιδεαλιστική αντιστροφή της, σε βαθμό που αυτή εννοείται ως κριτήριο του βαθμού άκριτης ενσωμάτωσης-ταύτισης με το εκάστοτε κόμμα ως γραφειοκρατική δομή, με τον βαθμό μετατροπής του σε άκριτο φορέα της εκάστοτε επίσημης “γραμμής” και τελικά, με τον βαθμό άκριτης εκτελεστικότητας, υπακοής και υποταγής στις επιλογές της εκάστοτε ηγεσίας του. Έτσι, σε ανθρώπους γαλουχημένους σε αυτό το πνεύμα, η κομματικότητα εννοείται πλέον ως εξ ορισμού γραφειοκρατικά-ιεραρχικά κλιμακούμενη και μυσταγωγικά κατανεμόμενη ως «χρίσμα» ιδιότητα του ατόμου, ως μονοσήμαντα αύξουσα κλίμακα, που τελικά χάνει κάθε σχέση με την πραγματική κατάσταση και τις ανάγκες της τάξης και της κοινωνίας: από τον οπαδό-ψηφοφόρο-πιστό, στο μέλος, στα διαφόρων επιπέδων στελέχη κ.ο.κ., με κορύφωση στην ανώτατη ηγεσία!

Στην κρίση εκδηλώνονται και επιτείνονται τα αποτελέσματα της μακροχρόνιας ενσωμάτωσης και μετάλλαξης πάλαι ποτέ επαναστατικών μορφωμάτων πολιτικής διαμεσολάβησης και εκπροσώπησης της εργατικής τάξης και ευρύτερα των καταπιεσμένων και αντίστοιχης παραμόρφωσης προσωπικοτήτων και συλλογικοτήτων. Εδώ, εκδηλώνονται δραματικά οι επιπτώσεις της διαμόρφωσης και αναπαραγωγής ορισμένου τύπου οργανωτικού στελέ-

είναι, ό,τι μπορούν κάνουν»... Κατ’ αρχήν, η ίδια αυτή η μεταφυσική διάκριση των υποσχέσεων σε «αποκλειστικά εξαρτώμενες από τη βούληση των κυβερνώντων» και «αποκλειστικά εξαρτώμενες από την ισχύ και το αμετάπειστο των “εταίρων” (δανειστών-δυναστών)» είναι επιεικώς αφελής εξυπηρέτηση του όλου ιδεολογήματος της “διαπραγμάτευσης”, με ορίζοντα τον συμβιβασμό και την υποταγή, που θα επιχειρείται να παρουσιαστεί ως “τίμιο αναγκαίο κακό”. Με επιστημονικούς όρους, παρόμοιες πολιτικές λαθροχειρίες κινούνται στο πεδίο της απάτη ή/και της αυταπάτης. Η ίδια η συρρίκνωση του φάσματος των σκοπούμενων στόχων μιας παράταξης με την αναγόρευση του “αποκλεισμού μονομερών κινήσεων”, της συναινετικής διαπραγμάτευσης δια της πειθούς με τους δανειστές-δυνάστες, οι οποίοι έχουν επιβάλει εδώ και χρόνια μονομερώς ως τετελεσμένο το καθεστώς αποικίας χρέους και κοινωνικού πολέμου συνιστά πρακτικά παράδοση στους τελευταίους και εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους, όπως και αν αποκαλούνται τελικά τα αποτελέσματα τέτοιας “διαπραγμάτευσης”.

χους, με βάση την άκριτη πίστη, υπακοή και εκτελεστικότητα στην εκάστοτε ηγεσία και στην «πάντοτε σωστή γραμμή της τελευταίας» (γνωστού στην πολιτική ως «κομματόσκυλου»). Κάποτε, τα στελέχη αυτού του τύπου, με τις δεξιότητες από αυτού του είδους τη θητεία διαπιστώνουν ότι η ύπαρξη και λειτουργία τους, η παροχή των υπηρεσιών τους σε άλλη δομή και ηγεσία μπορεί να είναι πιο προσοδοφόρος. Στην κρίση, γενικεύεται μάλιστα το φαινόμενο των «κομματόσκυλων» παντός καιρού, σημαίας ευκαιρίας, τα οποία με τις οβιδιακές μεταμορφώσεις της ιδεολογίας τους και με τις μετεγγραφικές τους επιδόσεις λειτουργούν ως διακομματικοί ιμάντες καθεστωτικού εκφυλισμού της πολιτικής ζωής. Σε τέτοια "υποκείμενα" ελαστικής έως γλοιώδους συνείδησης και αρχών εδράζονται οι κατασκευές, ανακατασκευές κ.ο.κ. "κομμάτων"-αναχωμάτων και εφεδρειών του καθεστώτος.

Εδώ, η κριτική χρήση, η επικαιροποίηση και η ανάπτυξη των κεκτημένων της επιστήμης για την έγκαιρη αντικειμενική διάγνωση των διακυβευμάτων της συγκυρίας, για την επιστημονική περιγραφή, εξήγηση και πρόγνωση των φαινομένων (για τους λόγους που προαναφέραμε), δεν προέρχεται και δεν μπορεί να προέλθει από τα κυρίαρχα ρεύματα των θεσμικών δομών κυρίαρχων και κυριαρχούμενων συνιστωσών του εποικοδομήματος.

Στην κρίση, τα καθιερωμένα μορφώματα εκπροσώπησης των κοινωνικών συμφερόντων, ιδιαίτερα ό,τι έχει απομείνει από πάλαι ποτέ ριζοσπαστικές εκφράσεις κοινωνικών συμφερόντων στο εποικοδόμημα, δυσκολεύονται ή και αδυνατούν να συλλάβουν και να εκφράσουν καταλυτικά την ανερχόμενη πολιτικοποίηση-ριζοσπαστικοποίηση και την ανάγκη συγκρότησης νέου κοινωνικού και πολιτικού υποκειμένου με νέα δυναμική. Έτσι, λειτουργούν ανασχετικά (αν όχι διαλυτικά) στην κλιμάκωση αυτής της ριζοσπαστικοποίησης από τα κάτω, με παρελκυστικά προσχήματα, με εμμονές σε άκαιρους και άσχετους με τη μοναδικότητα της συγκυρίας δογματισμούς, στερεοτυπικά σχήματα, αυτοαναφορικές ιδιολέκτους και ιδεολογήματα, με αναντίστοιχες της συγκυρίας κινήσεις και ρητορικές υπεκφυγές (π.χ. συγκαλύπτοντας με φραστικό ριζοσπαστισμό, με επίκληση ιστορικών συμβόλων, με πρακτικές περιχαράκωσης κ.ο.κ. την αναντίστοιχη στάση τους ή/και την καθεστωτική μετάλλαξή τους).⁵ Η δυσκολία αυτή,

⁵ Οι επισημάνσεις αυτές δεν συνιστούν υβριστική στάση προς τον κόσμο διαφόρων οργανώσεων και κομμάτων της Αριστεράς, προς τους αγώνες και τις αγωνίες που πρεσβεύει και βιώνει. Εδώ δεν γίνεται λόγος για έναν εκφυλισμό που οφείλεται κατά κύριο λόγο ή και αποκλειστικά σε προθέσεις ιθυνόντων (χωρίς να σπανίζουν και οι τελευταίες), αλλά για μια νομοτελή αντικειμενική τάση στην ιστορία. Έτσι επήλθε π.χ. ο εκφυλισμός και η χρεοκοπία των κομμάτων της Β' Κομμουνιστικής Διεθνούς κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, όπως απέδειξε ο Λένιν.

αν δεν ξεπεραστεί έγκαιρα και αποτελεσματικά, μπορεί να μετατραπεί σε καταστροφική δύναμη ανάσχεσης της ευρείας κλίμακας ριζοσπαστικοποίησης των ανθρώπων, της προοδευτικής κίνησης της κοινωνίας. Η μη έγκαιρη θεωρητική και πρακτική-οργανωτική ανταπόκριση στις επιτακτικές ανάγκες αυτών των συγκυριών μπορεί να ακυρώσει την επιτακτική ανάγκη ριζικής αλλαγής των συσχετισμών δυνάμεων σε προοδευτική κατεύθυνση, με προοπτική την ενοποίηση της ανθρωπότητας, μπορεί να ματαιώσει τη συγκρότηση και ανάδειξη στο προσκήνιο του νέου συνειδητού κοινωνικού υποκειμένου, μπορεί τελικά να οδηγήσει σε τραγική ήττα και καταστροφή του λαϊκού κινήματος, σε επικράτηση ακραίων αντιδραστικών δομών και σε αντίστοιχη μακροχρόνια επιδείνωση των εργασιακών και του συνόλου των υλικών κοινωνικών σχέσεων.

Η ιδεολογία και η συνείδηση, παρά τις αυταπάτες των δομολειτουργικών απόψεων, δεν συνιστά καθ' ολοκληρία «ψευδή συνείδηση». Αν συνέβαινε αυτό, δεν θα είχαμε την παραμικρή κοινωνική ανάπτυξη, πρόοδο, θα βλέπαμε την ανθρωπότητα εγκλωβισμένη σε απλή και αδιέξοδη αναπαραγωγή-ανακύκλωση της κυρίαρχης ιδεολογίας και των κυρίαρχων σχέσεων.

Βάσει των παραπάνω, και δεδομένου ότι στο ιστορικό γίγνεσθαι αναβαθμίζεται νομοτελώς η θέση και ο ρόλος του υποκειμένου, καθίσταται σαφές ότι εκ των ων ουκ άνευ όρος για τη βέλτιστη συγκρότηση και εμπλοκή του υποκειμένου στον αγώνα για το μετασχηματισμό της κοινωνίας, μέσω των οργανωτικών και υλικών μέσων του εποικοδομήματος, είναι η εκάστοτε βέλτιστη δημιουργική αφομοίωση, ανάπτυξη, διάδοση, και εφαρμογή της επαναστατικής θεωρίας στην πράξη εκ μέρους του υποκειμένου.

Προβληματική συγκυρία, δημιουργικότητα και επαναστατική πολιτική

Ο αυθεντικά δημιουργικός νεωτερισμός, η πραγματική καινοτομία, δεν αποτιμάται με αγοραίους όρους. Διαφέρει ριζικά από τη μηδενιστική σχέση προς το παρελθόν, προς τη συμβολή του άλλου, από το άγονο πνεύμα αντιλογίας, από την επιφανειακή, φορμαλιστική, αυθαίρετη, εκκεντρική και τελικά φθοροποιό αναζήτηση της πάση θυσία «ριζοσπαστικής» τομής, από τον υπερτονισμό της ασυνέχειας με την εν λόγω διαδικασία που γίνεται αυτοσκοπός και αυταξία. Διαφέρει ριζικά και από τον καθεστωτισμό, τη θεσμολαγνεία, τη μονότονη κομφορμιστική επανάπαυση στα κεκτημένα, από τη μετριότητα, τον μινιμαλισμό και τον συντηρητισμό, που επικαλούνται τη βεβαιότητα της συνέπειας και συνέχειας, την άκριτη προσήλωση στην

παράδοση, στην αυθεντία της ηγεσίας ή/και ορισμένων μεταφυσικά υποστασιοποιημένων κομματικών κ.ο.κ. δομών, στη μόδα, στις «αιώνιες αξίες», κ.λπ.

Δημιουργικότητα, με τη ριζοσπαστική και επαναστατική έννοια, σημαίνει υπέρβαση, διαλεκτική άρση των όρων και των ορίων της εν λόγω διαδικασίας βάσει των κεκτημένων της, στην κατεύθυνση των νομοτελειών που διέπουν την ανάπτυξή της και των βαθύτερων αναγκών της ανθρωπότητας, σημαίνει προώθησή της σε ανώτερο επίπεδο από άποψη ποιότητας και ουσίας και, τελικά, τη ριζική επίλυση των αντιφάσεων της και τη διαλεκτική άρση της (βάσει του νόμου της άρνησης της άρνησης) μέσω της γόνιμης κριτικής αφομοίωσης, μέσω της άρσης των κεκτημένων της. Στην πολιτική, όπου διακύβευμα είναι η ιστορική ανάπτυξη της κοινωνίας ως όλου, όταν η εμπλοκή του υποκειμένου γίνεται επιτακτική λόγω των αδιεξόδων μιας κρίσης, ενός κοινωνικού πολέμου, απαιτείται η μέγιστη δημιουργική συστράτευση όχι μεμονωμένων ατόμων αλλά των σημαντικότερων δυνάμεων, αν όχι της πλειονότητας του λαού, με την πλειονότητα τουλάχιστον σε θέση ευμενούς ουδετερότητας έναντι της επαναστατικής δημιουργικότητας.

Στον βαθμό που κλιμακώνεται η επιτακτική ανάγκη ενεργού παρέμβασης του υποκειμένου στο κοινωνικό γίγνεσθαι, ανακύπτουν αντιφάσεις με τη μορφή προβληματικών συγκυριών, προβληματικών καταστάσεων. Οι αντιφάσεις αυτές συνδέονται με τη διαρκή αναμόρφωση και μετάθεση των εμπράγματων και προσωπικών όρων και των ορίων της κλιμακούμενης ενεργού εμπλοκής του υποκειμένου στα πλαίσια ορισμένης συγκυρίας. Η εκάστοτε εμπλοκή των ανθρώπων στην ιστορική διαδικασία με όρους κινήματος δεν εκτυλίσσεται γραμμικά και σταθερά διαχρονικά, αυθαίρετα, εντελώς τυχαία και υποκειμενικά, ανεξαρτήτως εποχής, κατάστασης και συγκεκριμένης συγκυρίας, αλλά διέπεται από ορισμένες νομοτέλειες. Οι νομοτέλειες αυτές μπορούν να γίνουν αντικείμενο διερεύνησης, βάσει του προσδιορισμού της εκάστοτε ιστορικής εποχής και συγκυρίας. Οι ρυθμοί εκτύλιξης της τελευταίας και η επιτακτικότητα διάγνωσης του είδους και των όρων εμπλοκής του ιστορικού υποκειμένου στην έκβασή της είναι ευθέως ανάλογοι των κρισιακών γνωρισμάτων της. Η εκάστοτε συγκυρία προσδιορίζεται βάσει ορισμένων αντικειμενικών και υποκειμενικών κριτηρίων, τα οποία συνδέονται:

(1) Με το συγκεκριμένο στάδιο ιστορικής ανάπτυξης της κοινωνίας, με την ιστορική εποχή και με την ιδιότυπη χωροχρονική συμπύκνωση και εκδήλωση της αντιφατικότητας και των προοπτικών στον έναν ή στον άλλο βαθμό ριζικών ή και επαναστατικών μετασχηματισμών της κοινωνίας στη συγκεκριμένη περιοχή, ομάδα χωρών, χώρα και στιγμή (συγκυρία), ιδιαίτε-

ρα αν τα παραπάνω αφορούν «ασθενή κρίκο» του παγκόσμιου και περιφερειακού συστήματος.

(2) Με το επίπεδο ιστορικής ανάπτυξης και συγκρότησης (θεωρητικής, ιδεολογικοπολιτικής, οργανωτικής κ.ο.κ.) των εμπλεκόμενων σε αυτήν κοινωνικών δυνάμεων (τάξεων, κοινωνικών ομάδων, κοινωνικών στρωμάτων κ.ο.κ. με τα συγκλίνοντα ή αποκλίνοντα συμφέροντά τους), με το σύνολο των διαθέσιμων, κληροδοτημένων από το παρελθόν μορφωμάτων, μέσων και τρόπων διαμεσολάβησης αυτών των δυνάμεων, από την άποψη των πραγματικών (και όχι διακηρυκτικών, φαντασιακών κ.ο.κ.) δυνατοτήτων ανάταξης-αναδιάταξης του συνολικού συσχετισμού δυνάμεων, από την άποψη του εάν και κατά πόσο αυτά μπορούν να λειτουργούν ως υποκείμενο και όχι ως ενεργούμενα αντικείμενα, σε συνάρτηση με την αντιστοιχία ή αναντιστοιχία τους με τα ζωτικής σημασίας διακυβεύματα της εν λόγω εποχής και συγκυρίας. Μάλιστα, η κλιμάκωση, η εκάστοτε αναβάθμιση αυτών των μορφωμάτων, μέσων και τρόπων, δεν μπορεί να είναι αυθαίρετη αλλά υπάγεται σε συγκεκριμένες νομοτέλειες. Το επίπεδο αυτό, λόγου χάριν, των επαναστατικών δυνάμεων, δεν μπορεί να εξετάζεται εκτός του συνολικού επιπέδου και συσχετισμού των δυνάμεων (επαναστατικών και αντεπαναστατικών, καθεστωτικών και αντικαθεστωτικών κ.ο.κ.), με το σύνολο των υλικών και οργανωτικών μέσων και τρόπων επενέργειας στο όλον της κοινωνίας που έχουν στη διάθεσή τους.

(3) Με τις ανάγκες και τα συμφέροντα (τη συνειδητοποίηση και ιεράρχηση των αναγκών), με την ύπαρξη ή την απουσία αντικειμενικών και υποκειμενικών όρων ενότητας και πάλης των συνιστωσών του υποκειμένου –ορισμένης τάξης ή τάξεων, κοινωνικών στρωμάτων, κοινωνικοπολιτικών συμμαχιών κ.ο.κ.– με τις ιδιότητες, τις ικανότητες, τις δεξιότητες, τη γνώση, την παιδεία, τη συνείδηση και το όλο επίπεδο συγκρότησης και ανάπτυξης του υποκειμένου, ιδιότητες που εδράζονται μεν καθοριστικά στη θέση και στον ρόλο των ανθρώπων στην εργασιακή επενέργεια στη φύση και στις εργασιακές σχέσεις αλλά δεν ανάγονται σε αυτές. Συνδέεται επίσης με το επίπεδο γνωσιακής, μεθοδολογικής και συνειδησιακής ανάπτυξης της «οντογένεσης» ενός εκάστου συγκεκριμένου υποκειμένου του κινήματος (ατομικού ή και συλλογικού), με το όλο επίπεδο πολιτισμικής του συγκρότησης, δηλαδή με την ικανότητά του να διαγνώσει κριτικά τόσο την ιδιοτυπία και το επίπεδο ανάπτυξης της συγκεκριμένης κοινωνίας (εποχής και συγκυρίας) και των αντίστοιχων διακυβευμάτων, όσο και το επίπεδο ανάπτυξης (το επίπεδο της ιστορικά προσδιορισμένης επάρκειας ή ανεπάρκειας) των διαθέσιμων κληροδοτημάτων (θεωρητικών και πρακτικών-οργανωτικών). Αυτά τα χαρακτηριστικά κινούνται ιστορικά και λογικά σε ένα ευρύτατο φά-

σμα: από επιμέρους στοιχειώδεις (επαναλαμβανόμενες, στερεότυπες) χειρωνακτικές και εκτελεστικές ικανότητες-δεξιότητες ατόμων (σε ατομικές και μαζικές εκδοχές, π.χ. ψηφοφορία, αφισκοκόλληση, παρουσία σε συναθροίσεις, εκτέλεση εντολών κ.ο.κ.), προς όλο και πιο σύνθετες, περίπλοκες, επιτελικές και αναπτυγμένες, μέχρι τις ερευνητικές, τις σφαιρικές και συνθετικές δημιουργικές (ψυχοσωματικές) ικανότητες ολόπλευρα αναπτυσσόμενων προσωπικοτήτων και συλλογικοτήτων. Μάλιστα, η κλιμάκωση, η εκάστοτε αναβάθμιση αυτών των μέσων και των τρόπων, δεν μπορεί να είναι αυθαίρετη αλλά υπάγεται επίσης σε συγκεκριμένες νομοτέλειες.

(4) Με την εκάστοτε συνυφασμένη με τα παραπάνω κριτήρια ικανότητα του υποκειμένου για σκοποθεσία αναφορικά με τον κοινωνικό μετασχηματισμό, η οποία κυμαίνεται επίσης σε ευρύ φάσμα: από επιμέρους άμεσες-βραχυπρόθεσμες, εργαλειακές σκοποθεσίες με ορίζοντα το "εδώ και τώρα", το "βλέποντας και κάνοντας", από αντανάκλαστικές-απαντητικές σε κινήσεις των άλλων ενέργειες, προς όλο και πιο σύνθετες, διαμεσολαβημένες, μεσοπρόθεσμες και απώτερες-μακροπρόθεσμες, στρατηγικές προοπτικές, από στοιχειώδεις αγελαίες-κοινοτικές βιοσυντηρητικές, προς εξατομικευμένες (ιδιοτελείς και βιοσυντηρητικές) και από αυτές προς κοινωνικές και πανανθρώπινες, που αφορούν την ολόπλευρη ανάπτυξη του ανθρώπου και της κοινωνίας. Με την ικανότητα διαλεκτικής διασύνδεσης επιμέρους, γενικών και καθολικών, βραχυπρόθεσμων, μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων, τακτικών και στρατηγικών σκοπών του ανθρώπου, της ανθρωπότητας, κατά τρόπο που να παρέχει στο υποκείμενο τη δυνατότητα προτρέχουσας σύλληψης των κινήσεων των εμπλεκόμενων και του φάσματος δυνατοτήτων εμπλοκής. Εμπλοκής, βάσει σφαιρικά επεξεργασμένης στρατηγικής και τακτικής, πέρα από στερεοτυπικά προβλέψιμους όρους, με τη δυνατότητα ασύμμετρων και αιφνιδιαστικά απρόβλεπτων κινήσεων στο πολιτικό γίγνεσθαι, έτσι ώστε να στοιχειοθετείται πλέον η ανάληψη της στρατηγικής πρωτοβουλίας των κινήσεων εκ μέρους του εν λόγω υποκειμένου, μέσω κινήσεων που μπορούν να επιφέρουν την κρίσιμη στιγμή καταλυτικές μεταβολές στους συσχετισμούς δυνάμεων και προοπτική νίκης για το επαναστατικό κίνημα.

(5) Με την περιρρέουσα ατμόσφαιρα της εποχής, με το τι κυοφορείται και προβάλλει ως προοπτική. Η ατμόσφαιρα αυτή επιδρά άμεσα ή έμμεσα στη στάση ζωής, στην ετοιμότητα για εμπλοκή και στις κατευθύνσεις του κινήματος, στη συνειδητοποίηση, στη διατύπωση και στην προώθηση των διακυβευμάτων (ως προς το τι, πώς, γιατί και σε ποια κατεύθυνση, με ποια σκοπιμότητα, προτεραιότητα και ιεράρχηση πρέπει να μετασχηματιστεί).

Επομένως, ό,τι συνδέεται με τη συγκρότηση του εκάστοτε ιστορικά

συγκεκριμένου υποκειμένου του επαναστατικού κινήματος, ιδιαίτερα σε κρίσιμες μεταβατικές εποχές και συγκυρίες, δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται ανιστορικά, ανορθολογικά και στατικά. Δεν είναι θέμα γούστου, υποκειμενικών προτιμήσεων, κελευσμάτων της μόδας και του συρμού ή άκριτου φόρου τιμής σε πάλαι ποτέ δοκιμασμένες μορφές. Η αντιστοιχία-αναντιστοιχία του υποκειμένου, των τρόπων, των μέσων και του σκοπού του κινήματος με την ιδιοτυπία του αντικειμένου (του επαναστατικού μετασχηματισμού της κοινωνίας στη συγκεκριμένη εποχή και συγκυρία), είναι ζωτικής σημασίας πρόβλημα, που απαιτεί τη βέλτιστη επιστημονική διακρίβωση των εκάστοτε όρων εμπλοκής σε συνδυασμό με τη βέλτιστη διαισθητική εγρήγορση και δημιουργική φαντασία. Η επανάπαυση σε κάποια / κάποιες από τις διαθέσιμες μορφές συγκρότησης και λειτουργίας του υποκειμένου και η προσκόλληση σε αυτήν/-ές, άσχετα με τη διάγνωση-διακρίβωση των αντικειμενικών και υποκειμενικών όρων της εποχής και της συγκυρίας, είναι δηλωτική της ιστορικής ανωριμότητας ή/και της παρακμής, του εκφυλισμού του υποκειμένου και έχει καταστροφικές επιπτώσεις για το κίνημα. Εξ ίσου καταστροφική είναι και η καιροσκοπική προσαρμογή φορέων στα κελεύσματα και τις αξιώσεις που απορρέουν απ' τις στρατηγικές επιλογές της κυρίαρχης τάξης και των θεσμών της, η απεμπόληση των σκοπών της εργατικής τάξης, με την επίκληση της "ρεαλιστικής" προσαρμογής στις ιστορικές συνθήκες.

Σε συνάρτηση με την προαναφερθείσα αντιστοιχία-αναντιστοιχία των πέντε παραπάνω κριτηρίων, όπου αυτή εκδηλώνεται αντιφατικά, ανακύπτει προβληματική, είτε ακόμα και κρισιακή συγκυρία. Η κρισιακή κοινωνικοπολιτική συγκυρία χαρακτηρίζεται από την ένταση της ανάγκης κοινωνικών μετασχηματισμών που κυοφορεί. Η αναντιστοιχία διαθέσιμων πολιτικών φορέων, οργανώσεων κ.ο.κ. στην κρίση, η αδυναμία δημιουργικής επαναστατικής εμπλοκής τους σε αυτήν, η εμμονή τους σε τελετουργικά επαναλαμβανόμενες και απελπιστικά προβλέψιμες και ακίνδυνες για το καθεστώς "δράσεις" και αντιδράσεις, καθιστά αυτούς τους φορείς μέρος της κρίσης και του προβλήματος της κοινωνίας, γεγονός που διαισθάνονται, αντιλαμβάνονται και οι μη μυημένες στην πολιτική σκέψη και δράση λαϊκές μάζες.

Η διαλεκτική άρση της αναντιστοιχίας τους οδηγεί σε αναβάθμιση του συνόλου των αντικειμενικών και υποκειμενικών, εμπράγματων και προσωπικών όρων και ορίων της δημιουργικής-επαναστατικής διαδικασίας. Η άρση αυτή απαιτεί αναβάθμιση της ενεργητικότητας του υποκειμένου, απαιτεί κλιμάκωση της δημιουργικότητάς του, βάσει της διάγνωσης και συνειδητοποίησης των εκάστοτε διαθέσιμων και απαιτούμενων-σκοπούμενων όρων και ορίων αυτής της δραστηριότητας. Η κρισιακή συγκυρία προβάλλει ως φάσμα είτε δυνατοτήτων δημιουργικής-επαναστατικής επίλυσης των αντι-

φάσεων από ένα αντίστοιχο των περιστάσεων υποκείμενο-κίνημα, σωτηρίας του λαού απ' τις καταστροφικές επιπτώσεις της κρίσης και ανάπτυξης της κοινωνίας, είτε αδράνειας και αναντίστοιχων παρεμβάσεων, με αμφίβολα έως καταστροφικά αποτελέσματα, μιας και η πρωτοβουλία των κινήσεων και η κυριαρχία στους συσχετισμούς των δυνάμεων, εκ των πραγμάτων, παραδίδεται στις καθεστωτικές και αντεπαναστατικές δυνάμεις, ακόμα και εάν αναδειχθούν σε κυβερνητικές θέσεις δυνάμεις αριστερής αναφοράς και καταβολών. Η εμπλοκή του υποκειμένου και η όλη εκτύλιξη της δραστηριότητας δεν συνιστά μια γραμμική και απρόσκοπτη εξελικτική διαδικασία.

Η όποια a priori έμφαση μόνο στην αντιστοιχία και επάρκεια ορισμένου υποκειμένου-διαθέσιμου φορέα προς τις ανάγκες της εποχής και της συγκυρίας, υπονομεύει τη δυνατότητα διερεύνησης των νομοτελειών που διέπουν την επαναστατική διαδικασία και οδηγεί σε εκδοχές απολογητικής, δογματικής απολυτοποίησης της ιδέας που έχουν κάποιοι για τον εαυτό τους, υποκατάστασης από αυτήν της πραγματικότητας, σε μια λογική κατά την οποία, εάν τα γεγονότα δεν εναρμονίζονται με τα δόγματα - «τόσο το χειρότερο για τα γεγονότα»... Έτσι, η ζωτική για την κοινωνία ανάγκη συγκεκριμένης ιστορικής βελτιστοποίησης της συγκρότησης και εμπλοκής του επαναστατικού υποκειμένου υποκαθίσταται από ανιστορικές σπασμωδικές κινήσεις περιχαράκωσης, αυτοεπιβεβαίωσης και αναπαραγωγής μορφωμάτων φορέων της «σωστής γραμμής» ή/και από "ανοίγματα" σε διαχειριστικές λογικές, βάσει ουτοπικών ανεδαφικών αυταπατών περί δήθεν δυνατοτήτων "ήπιας" αναπροσαρμογής του "μίγματος" κυρίαρχης πολιτικής εντός των εθνικών και διεθνικών θεσμών του καθεστώτος...

Με αυτές τις νομοτέλειες συνδέονται και ορισμένα παράδοξα. Εδώ, η «ετερογονία των σκοπών» μπορεί να οδηγήσει σε δραματικά αποτελέσματα. Σκοπός της επαναστατικής διαδικασίας, του επαναστατικού κινήματος, είναι ο επαναστατικός μετασχηματισμός της κοινωνίας. Ο τελευταίος προϋποθέτει την άρση της αναντιστοιχίας του επαναστατικού κινήματος με τις βαθύτερες κοινωνικές ανάγκες επαναστατικού μετασχηματισμού της κοινωνίας, συγκρότηση και ανάπτυξη αντίστοιχου της εποχής και της συγκυρίας υποκειμένου. Βεβαίως, η όποια συγκρότηση και δραστηριοποίηση του υποκειμένου και τα αποτελέσματα αυτών, συνιστούν ένα ιδιότυπο μόρφωμα έναντι της κοινωνίας που οφείλει να μετασχηματιστεί επαναστατικά. Σκοπός του πραγματικού επαναστατικού κινήματος, του αντίστοιχου υποκειμένου, είναι η άρση της παραπάνω αναντιστοιχίας, η εκπλήρωση-άρση των όποιων μορφωμάτων του στο αποτέλεσμα της δράσης του, στον νικηφόρο επαναστατικό μετασχηματισμό της κοινωνίας. Η όποια ιδιοτυπία και αυτοτέλεια ορισμένης ιστορικής, παραδεδεγμένης κ.ο.κ. συγκρότησης του

υποκειμένου δεν είναι και δεν μπορεί να είναι αυτοσκοπός, αλλά το μέσο προς επίτευξη των τακτικών και του στρατηγικού σκοπού του κινήματος. Η επίτευξη του σκοπού οδηγεί στην απάλειψη του μέσου, χωρίς το οποίο ο σκοπός δεν μπορεί να επιτευχθεί. Αλλά με κάθε απάλειψη, το μέσο εκ νέου επανεμφανίζεται με νέες μορφές, μέσα και τρόπους συγκρότησης και δράσης και σε νέα βάση. Η όποια αντιμετώπιση του μέσου ως αυτοσκοπού, αποτρέπει τη δημιουργική συγκρότηση/ανασυγκρότησή του ως βέλτιστου επαναστατικού μέσου για τη συγκεκριμένη εποχή και συγκυρία. Η στάση αυτή, όπως κι αν δικαιολογείται απ' τους φορείς της, ανεξαρτήτως προθέσεων, πρακτικά, δεν υπονομεύει μόνο τον αρχικό σκοπό, αλλά εκ των πραγμάτων εξυπηρετεί αλλότριους σκοπούς, τους σκοπούς των καθεστωτικών και αντεπαναστατικών δυνάμεων. Δεν υπάρχει πιο βολική κατάσταση για το καθεστώς σε κρίση, από την ύπαρξη αναντίστοιχων της εποχής και της συγκυρίας μορφωμάτων που επαγγέλλονται την εκπροσώπηση των "από κάτω" και αναλίσκονται σε αλληλοκαταβιβασμό ή/και σε τελετουργικές προβλέψεις και ανώδυνες για τους "επάνω" κινήσεις ρουτίνας.

Απαιτείται, λοιπόν, η ανάδειξη των αντικειμενικών όρων-κριτηρίων διακρίβωσης της εκάστοτε ιστορικής εποχής και συγκυρίας, βάσει των οποίων είναι εφικτή η συγκεκριμενοποίηση του εκάστοτε βέλτιστου επιπέδου συγκρότησης του υποκειμένου και των επόμενων στόχων (άρα και μέσων-τρόπων διεξαγωγής του αγώνα) του κινήματος.

Η όλη διαδικασία προβάλλει νομοτελώς ως αλληπάλληλες ατυχείς προσπάθειες προεκβολών κεκτημένων θεωρητικών και πρακτικών-οργανωτικών μέσων και τρόπων σε νέα γεγονότα. Μέσων και τρόπων άλλης εποχής και συγκυρίας, του εγνωσμένου-δοκιμασμένου από τα παλιά, στο άγνωστο και πρωτοφανές. Η προδιαγεγραμμένη αποτυχία τέτοιων άγονων εγχειρημάτων μπορεί και να οδηγήσει σε ουσιαστική άρση της αναντιστοιχίας αυτών των κεκτημένων, σε ουσιώδη αναβάθμιση του υποκειμένου, των σκοπών και των μέσων του κινήματος, μπορεί όμως και να αποτρέψει αυτή την άρση, οδηγώντας σε ιστορική οπισθοδρόμηση. Έτσι, στην ιστορική διαδικασία προκύπτουν νομοτελώς ιδιότυπες αντιφάσεις, μεταξύ αναντίστοιχων μορφωμάτων και πραγματικότητας και μεταξύ μορφωμάτων ποικίλων βαθμών αντιστοιχίας-αναντιστοιχίας, μόνο μέσα από την επίλυση-διαλεκτική άρση των οποίων μπορεί να προάγεται-αναβαθμίζεται το επαναστατικό κίνημα. Οι αντιφάσεις αυτές δεν είναι δηλωτικές απλώς και μόνο της ανεπάρκειας, της «ξεροκεφαλιάς» μεμονωμένων υποκειμένων, ηγεσιών, κομμάτων κ.ο.κ., αλλά κυρίως της νομοτελούς αντιφατικής ανάπτυξης, όχι μόνο της εκάστοτε βάσης της κοινωνίας αλλά και των μορφών και επιπέδων γνώσης και συνείδησης και της πολλαπλά διαμεσολαβημένης

και σχετικά αυτονομημένης έκφρασης αυτής της αντιφατικής ανάπτυξης στα ποικίλα μορφώματα του εποικοδομήματος. Είναι επίσης νομοτελές φαινόμενο, η αναντιστοιχία αυτών των μορφωμάτων να εκδηλώνεται ακριβώς στις στιγμές που απαιτείται επιτακτικά άρδην επαναπροσδιορισμός της αντίστροφης επενέργειας στη βάση και στο όλον της κοινωνίας. Η αναντιστοιχία αυτή και οι προαναφερθείσες ιδιότυπες νομοτελείς αντιφάσεις του εποικοδομήματος, εάν δεν γίνουν έγκαιρα αντικείμενο συνειδητού αναστοχασμού με βάση τη γνώση της ιστορικής νομοτέλειας, της λογικής της ιστορίας, κινδυνεύουν να διογκωθούν κακοφορμίζοντας, με καταστροφικές για το κίνημα και την ανθρωπότητα επιπτώσεις, με μεγάλο κόστος σε δυνάμεις και σε ανθρώπινες ζωές. Εκ των ων ουκ άνευ όρος για την αναβάθμιση της θέσης και του ρόλου του υποκειμένου στην ιστορία είναι η έγκαιρη και συνειδητή (μετά λόγου γνώσεως) άρση αυτών των νομοτελών αντιφάσεων, χωρίς να εναποτίθεται η επίλυσή τους στη βασανιστική κυριαρχία της μεθόδου δοκιμής και λάθους.

Στις προβληματικές κρισιακές συγκυρίες εγείρεται με ένταση το ζήτημα της επάρκειας ή/και ανεπάρκειας του υποκειμένου αλλά και των όρων και ορίων για την ενεργητική εμπλοκή του. Εδώ παρατηρείται μια κλιμάκωση των βαθμών και των επιπέδων περιπλοκότητας των κρισιακών συγκυριών.

Επιπλέον, τα περισσότερα αριστερά οργανωτικά κ.ο.κ. μορφώματα φαίνονται όλο και πιο αναντίστοιχα της συγκυρίας και της εποχής: τα μεν δια του καθεστωτικού εκφυλισμού τους σε «υπεύθυνες» διαχειριστικές δυνάμεις του συστήματος εδώ και τώρα, απεμπολώντας τον κομμουνισμό και κάθε εναλλακτική προοπτική, βλέποντας στο πνεύμα του πραγματισμού τη συγκυρία ως ευκαιρία αναρρίχησης σε κυβερνητικούς θύλακες, τα δε, δια της φραστικής φυγής από την εποχή και τη συγκυρία, με την επίκληση «αυστηρής ιδεολογικής καθαρότητας» και «στρατηγικής συνέπειας», προσδοκώντας μεταφυσικά επαναστατικές καταστάσεις στο απώτερο και απροσδιόριστο μέλλον.

Ωστόσο, οι κρισιακές συγκυρίες δεν είναι ούτε συχνά, ούτε μακροχρόνια ιστορικά φαινόμενα. Ξεσπούν στους «ασθενείς κρίκους» του συστήματος μετά από πολλές δεκαετίες «ειρηνικής» κυριαρχίας των κρατούντων. Η κλιμάκωση της κρισιακής συγκυρίας μπορεί να οδηγήσει σε επαναστατική κατάσταση, που εκδηλώνεται μέσω ενός πλέγματος κρισιακών φαινομένων οικονομικού, κοινωνικού και πολιτικού χαρακτήρα. Κύρια γνωρίσματά της είναι, κατά τον Β. Ι. Λένιν, τα εξής: «Για έναν μαρξιστή δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η επανάσταση είναι αδύνατο να γίνει χωρίς επαναστατική κατάσταση. Ποια είναι μιλώντας γενικά, τα γνωρίσματα μιας επαναστατικής κατάστασης; Ασφαλώς, δε θα πέσουμε έξω, αν υποδείξουμε τρία βασικά γνωρίσμα-

τα, τα παρακάτω: 1) Η αδυναμία των κυρίαρχων τάξεων να διατηρήσουν σε αναλλοίωτη μορφή την κυριαρχία τους: η μια ή η άλλη κρίση των «κορυφών», η κρίση της πολιτικής της κυρίαρχης τάξης που δημιουργεί ρωγμή, απ' όπου εισχωρεί η δυσαρέσκεια και ο αναβρασμός των καταπιεζόμενων τάξεων. Συνήθως, για να ξεσπάσει η επανάσταση δεν είναι αρκετό «τα κάτω στρώματα να μη θέλουν», μα χρειάζεται ακόμη και «οι κορυφές να μη μπορούν» να ζήσουν όπως παλιά. 2) Επιδείνωση μεγαλύτερη από τη συνηθισμένη της ανέχειας και της αθλιότητας των καταπιεζόμενων τάξεων. 3) Σημαντικό ανέβασμα για τους παραπάνω λόγους της δραστηριότητας των μαζών, που σε «ειρηνική» εποχή αφήνουν να τις ληστεύουν ήσυχα, ενώ σε καιρούς θύελλας τραβιούνται τόσο από όλες τις συνθήκες της κρίσης, όσο και από τις ίδιες τις «κορυφές» σε αυτοτελή ιστορική δράση.

Χωρίς αυτές τις αντικειμενικές αλλαγές, που δεν εξαρτώνται ούτε από τη θέληση ορισμένων χωριστών ομάδων και κομμάτων αλλά ούτε και από τη θέληση ορισμένων χωριστών τάξεων, η επανάσταση, κατά κανόνα, δεν μπορεί να γίνει» (Λένιν, τ. 26, σελ. 220).

Η επαναστατική κατάσταση δεν μπορεί να θεωρείται στατικά, ως εκδήλωση-σύμπτωση κάποιων αποσπασματικών γνωρισμάτων. Είναι το αποτέλεσμα της κλιμάκωσης μιας βαθιάς και πολυεπίπεδης δυναμικής συγκρουσιακής διαδικασίας, μιας διαδικασίας συνδυαστικής όξυνσης κρισιακών φαινομένων, που εκτυλίσσεται στη δομή και στην ιστορία της κοινωνίας, στην οποία εμπλέκονται αντικειμενικοί και υποκειμενικοί όροι, συνειδητοποιούμενοι σε ποικίλους βαθμούς και τρόπους από τα εμπλεκόμενα υποκείμενα. Στα πλαίσια μάλιστα αυτής της διαδικασίας, λειτουργεί ως σταθμός και αφετηρία περαιτέρω κλιμάκωσης κοινωνικών αλλαγών.

Ας επιχειρήσουμε να συγκεκριμενοποιήσουμε τα παραπάνω γνωρίσματα με όρους Λογικής της Ιστορίας. Τα γνωρίσματα αυτά εκδηλώνονται αλληλένδετα και ως αλληλεπιδρώντα σε διάφορα επίπεδα της δομής της κοινωνίας:

(1) Ραγδαία επιδείνωση των όρων εμπλοκής του υποκειμένου της εργασίας σε επίπεδο ουσίας της κοινωνίας, στην εργασιακή διαδικασία, ραγδαία επιδείνωση των εργασιακών σχέσεων, “μεγαλύτερη από τη συνηθισμένη της ανέχειας και της αθλιότητας των καταπιεζόμενων τάξεων” (απαξίωση της εργασίας και ως προς το σκέλος του άμεσου μισθού και της αγοραστικής του δύναμης και ως προς το σκέλος των κοινωνικών, ασφαλιστικών κ.ο.κ. κονδυλίων και παροχών, ανεργία, υποαπασχόληση, υπερφορολόγηση των εργαζομένων, αλλαγές στον τρόπο κεφαλαιακής συσσώρευσης, στροφή στην απόσπαση απόλυτης υπεραξίας κ.ο.κ., εντατικοποίηση της εργασίας και αύξηση του βαθμού εκμετάλλευσης).

(2) Άμεσες επιπτώσεις σε επίπεδο φαινομένου: απότομη επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου και του τρόπου ζωής οικογενειών-νοικοκυριών που απαρτίζουν κοινωνικές τάξεις και στρώματα (ραγδαίες αλλαγές στα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά των όρων της αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης, στη δομή της κατανάλωσης, στη διατροφή, στη στέγαση, στη θέρμανση, στην ένδυση, στην παιδεία, στην πρόσβαση σε υπηρεσίες και σε δημόσια αγαθά κ.λπ.) με όλο και πιο έκδηλες δημογραφικές επιπτώσεις.

(3) Όλο και πιο διαμεσολαβημένες εκδηλώσεις σε επίπεδο φαινομένου: ποικίλοι βαθμοί πρακτικών επιπτώσεων των παραπάνω αλλαγών και άμεσης εμπειρικής-βιωματικής πρόσληψης έως και θεωρητικής διάγνωσής τους, συνειδητοποίησή τους μέσω διαφόρων μορφών και επιπέδων κοινωνικής συνείδησης (ηθικής, πολιτικής, δικαίου, αισθητικής-καλλιτεχνικής, θρησκευτικής, φιλοσοφίας). Διαπάλη μεταξύ διαφόρων ειδών και επιπέδων πρόσληψης και συνειδητοποίησης των αλλαγών. Ραγδαία ριζοσπαστικοποίηση των "από κάτω", αίσθηση του "δεν πάει άλλο έτσι".

(4) Αλλαγές σε επίπεδο πραγματικότητας (στο εποικοδόμημα), στα υλικά και οργανωτικά μέσα αντίστροφης επενέργειας των ανθρώπων στους αντικειμενικούς όρους της ύπαρξής τους αλλά και στους ανθρώπους ως συγκροτημένες προσωπικότητες και συλλογικότητες σε ποικίλους βαθμούς. Υποβαθμίσεις και αναβαθμίσεις ως προς την κατανομή των κοινωνικών τύπων προσωπικότητας και συλλογικότητας (των πολιτικών φορέων συμπεριλαμβανομένων), ως προς το είδος και το επίπεδο των σκοποθεσιών που νοηματοδοτούν τη ζωή τους, σε αντιστοιχία με την κατίσχυση αντεπαναστατικών ή επαναστατικών τάσεων. Κρίση του πολιτικού συστήματος και του συστήματος πολιτικής εκπροσώπησης, "κρίση των «κορυφών», η κρίση της πολιτικής της κυρίαρχης τάξης που δημιουργεί ρωγμή, απ' όπου εισχωρεί η δυσaréσκεια και ο αναβρασμός των καταπιεζόμενων τάξεων" κατά τον Λένιν. Η κρίση αυτή μπορεί να εκδηλωθεί με ταχύρρυθμη ανάλωση παγιωμένων δομών διακυβέρνησης (όπως ο δικομματισμός που λειτουργούσε επί δεκαετίες) και χρεοκοπία σημαντικού μέρους του πολιτικού προσωπικού της άρχουσας τάξης και των σχημάτων του, με αδυναμία συσπείρωσης και πλειοψηφικής κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης της άρχουσας τάξης (παρά την τρομοκρατία, χειραγωγήση και τους καλπονοθευτικούς νόμους) μέσω των παγιωμένων και δοκιμασμένων σχημάτων και παραγόντων.

Οι αλλαγές αυτές αφορούν: πρώτον, την προνομιακή διαμεσολάβηση των συμφερόντων της κυρίαρχης τάξης και των συμμάχων της στην υλική θεσμικότητα και στα οργανωτικά μορφώματα των μηχανισμών, της κρατικής εξουσίας και των πολιτικών, διοικητικών κ.ο.κ. θεσμικών και εξωθε-

σμικών οργάνων, τις όποιες συγκλίσεις και διαφορές, αντιθέσεις κ.ο.κ. σε αυτά, και δεύτερον, την υστερούσα διαμεσολάβηση-εκπροσώπηση συμφερόντων της κυριαρχούμενης τάξης και των συμμάχων της στην υλική θεσμικότητα του κράτους και των συνδικαλιστικών, πολιτικών, διοικητικών κ.ο.κ. θεσμικών και εξωθεσμικών οργάνων, τις όποιες συγκλίσεις και διαφορές, αντιθέσεις κ.ο.κ. σε αυτά τα σχήματα διαμεσολαβημένης έκφρασης, οργάνωσης και δράσης. Την αναβάθμιση των όρων εμπλοκής των κάτω στον επαναστατικό μετασχηματισμό του όλου της κοινωνίας, καταρχάς με όρους πρακτικής ικανότητας και ετοιμότητας της πρωτοπόρου τάξης και των συμμάχων της για ανατροπή της κυρίαρχης τάξης και των συμμάχων της. Η αναβάθμιση αυτή των όρων εμπλοκής των κάτω, έρχεται σε σύγκρουση τόσο με την αντίδραση των επάνω, όσο και με την αδράνεια-αντίσταση-αναντιστοιχία διαθέσιμων κομμάτων, μορφωμάτων, νοοτροπιών και λοιπών κληροδοτημάτων του παρελθόντος.

Εδώ εκδηλώνεται νομοτελώς μια κλιμάκωση στα παραπάνω επίπεδα των βαθμών διαμεσολάβησης των αλλαγών και των επιπτώσεων, του αντίκτυπού τους στο όλον, σε επίπεδο διαθέσεων, ηθικοπολιτικής ηγεμονίας και τελικά σε επίπεδο συσχετισμών δυνάμεων, με έκφραση σε σχέσεις κυριαρχίας και υποταγής.

Η αναβάθμιση της πολιτικής ενεργητικότητας των μαζών και η αυτοτελής ιστορική παρέμβασή τους δεν επέρχονται ισομερώς, γραμμικά και ακαριαία. Τα θύματα της απότομης επιδείνωσης της ανέχειας και της δυστυχίας άμεσα στρέφονται σε αναζήτηση λύσεων προϋποθετικού τύπου (αγώνα για επιβίωση) για το άτομό τους και για τις οικογένειές τους. Αυτό οδηγεί αρχικά σε εσωστρέφεια και σε κλίμα «πολέμου όλων εναντίον όλων», με γνώμονα το «ο σώζων εαυτόν σωθήτω». Δοκιμάζουν εκδοχές άμεσα διαθέσιμων και δοκιμασμένων μέσων και τρόπων λύσεων και διεξόδων (άμεση προσφυγή σε ανάθεση διαχείρισης σε άλλους αλλά στα πλαίσια του συστήματος και της λογικής της ανάθεσης) και, μόνον εφόσον πειστούν για την αναντιστοιχία-ανεπάρκεια αυτού του τύπου υποκειμένων, μορφών και λειτουργιών, αναζητούν άλλη λογική, ριζοσπαστικές κατευθύνσεις μετασχηματισμού και ενδέχεται να αρχίσουν να συνειδητοποιούνται-συγκροτούνται σε υποκείμενο άλλου τύπου και επιπέδου έναντι των διαθέσιμων.

Εδώ χρησιμοποιώ την έννοια του ασθενούς κρίκου, κυρίως με τη δεύτερη (συνδεδεμένη με την πρώτη και απορρέουσα από αυτήν) έννοιά της, που είναι επιτακτικότητα σε συνθήκες γενικευμένης κοινωνικοοικονομικής και πολιτικής κρίσης: αυτή που αφορά στην έγκαιρη διάγνωση, ανάδειξη και επικέντρωση των δυνάμεων και της προσοχής σε εκείνο το πρόβλημα, σε εκείνες τις επιτακτικές ζωτικές ανάγκες του λαού (δέσμη αιτημάτων,

διεκδικήσεων) που θα επιτρέψουν να ξετυλίξει το κουβάρι του πλέγματος των εσωτερικών και εξωτερικών συστημικών αντιφάσεων, αλλάζοντας άρδην τον συσχετισμό υπέρ της διεξόδου από την κρίση με επαναστατική προοπτική προς όφελος του λαού. Ο κρίκος αυτός επιτρέπει στις δυνάμεις που θα τον αδράξουν, να κατακτήσουν ακλόνητα τη χειραφετική για το λαό πρωτοβουλία των κινήσεων, να κλιμακώνουν και να κατευθύνουν δημιουργικά και συσπειρωτικά την αγανάκτηση και την ανυπακοή, να προσδίδουν όλο και πιο συνειδητό, συντεταγμένο, αποτελεσματικό και τελικά νικηφόρο προσανατολισμό στη λαϊκή αυτενέργεια.

Έχει ιδιαίτερη σημασία η κλιμάκωση των διεκδικήσεων, των σκοπών, των προταγμάτων, των μέσων και των τρόπων του αγώνα, με όρους της «ζώνης της εγγύτερης ανάπτυξης» (κατ' αναλογία με την εξαιρετικά γόνιμη ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της πολιτισμικής-ιστορικής θεωρίας του Λ. Βιγκότσκι). Η κλιμακωτή αναβάθμιση της συγκρότησης και συνειδητοποίησης του συλλογικού υποκειμένου σε όλο και πιο ριζοσπαστική και επαναστατική κατεύθυνση επιτυγχάνεται με τη συστράτευση μιας κοινωνικο-πολιτικής συμμαχίας, στον πυρήνα της οποίας θα βρίσκεται η ενοποίηση παραδοσιακών και νέων στρατιών της μισθωτής εργασίας, με ενότητα δράσης για τη διεκδίκηση εκείνων των προταγμάτων που συνιστούν τον ασθενή κρίκο της συγκυρίας: πετυχαίνουν ταυτόχρονα τη μέγιστη συσπείρωση των κάτω γύρω από ζωτικής σημασίας διεκδικήσεις και το μέγιστο ρήγμα στην κυριαρχία των επάνω. Η συμμαχία αυτή γίνεται επιτακτική ως έκφραση της νομοτελούς ανάγκης σύμπληξης συλλογικού επαναστατικού υποκειμένου με όρους ραγδαίας εισόδου και αναβάθμισης της δημιουργικότητας των λαϊκών μαζών στο ιστορικό προσκήνιο. Η επαναστατική προοπτική στην κρισιακή συγκυρία και γενικότερα είναι διακύβευμα της πλειοψηφικής εμπλοκής των μαζών στην υπόθεση της διεκδίκησης της εξουσίας και της εναλλακτικής πορείας ανάπτυξης και όχι μικρών αυτοαναφορικών «πρωτοποριών» ή/και συγκυριακά αναδεικνυόμενων στην κυβέρνηση με όρους τιμωρητικής ψήφου και ανάθεσης σχημάτων. Σε αυτή τη διαδικασία θα ενεργοποιούνται και θα συνειδητοποιούνται με όλο και πιο ενεργό, αυτόνομο και ηγετικό ρόλο οι νέες στρατιές της μισθωτής εργασίας. Άρα, αυτή η μετωπική συγκρότηση του αγώνα μπορεί και πρέπει να διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο και στη συγκρότηση του νέου υποκειμένου (χωρίς πρωθύστερα σχήματα επανέκδοσης «μιας από τα ίδια» ή βεβιασμένης επίσπευσης μιας νομοτελούς διαδικασίας).

Χωρίς αυτές τις αντικειμενικές και υποκειμενικές μεταβολές είναι ανέφικτη η εκδήλωση επανάστασης. Η βαθμιαία κλιμάκωση της επαναστατικής κατάστασης, ως αποτέλεσμα συσχετισμού δυνάμεων σε εθνικό και διεθνές

επίπεδο, δεν οδηγεί αυτόματα σε νίκη μιας κοινωνικής επανάστασης, αν δεν συνοδεύεται από αντίστοιχους υποκειμενικούς όρους (θεωρητική θεμελίωση της στρατηγικής και τακτικής του επαναστατικού υποκειμένου, διαπαιδαγώγησή του σε ευρύτατο φάσμα μέσων και τρόπων διεξαγωγής του αγώνα, μαχητική οργάνωση της επαναστατικής του πάλης σε όλα τα επίπεδα κ.λπ.). Η επαναστατική κατάσταση είναι εκείνη η αντικειμενική συγκυρία, στην οποία εκδηλώνεται με τη μεγαλύτερη ένταση η αναγκαιότητα συλλογικής συγκρότησης και παρέμβασης του υποκειμένου της επανάστασης, ο χαρακτήρας του οποίου καθορίζεται μεν πρωτίστως από τον εκάστοτε συγκεκριμένο χαρακτήρα της εργασίας που επικρατεί στατιστικά, αλλά εξαρτάται κατά πολύ και από τον καταλυτικό ρόλο της πρωτοπορίας της εργατικής τάξης στην όλη προπαρασκευή του, από την διαπαιδαγώγηση, από την πολιτική του συγκρότηση, από την οργάνωση και την αγωνιστική του δράση.

Κρίση, αναντιστοιχία του κινήματος και “κρίση πολιτικής εκπροσώπησης”. Ποια αριστερά;

Η εν εξελίξει κρισιακή συγκυρία εγείρει ενώπιον του εργατικού και λαϊκού κινήματος, αλλά και ενώπιον των δυνάμεων ριζοσπαστικής, επαναστατικής και κομμουνιστικής κατεύθυνσης, νέα εξαιρετικά σύνθετα καθήκοντα, που σχετίζονται με την ανάγκη επιστημονικής διερεύνησης της κατάστασης αλλά και με τη χάραξη εναλλακτικών προοπτικών με σοσιαλιστικό προσανατολισμό. Από την αρχή της κρίσης έγινε σαφές ότι το κίνημα, τόσο σε κοινωνικό, συνδικαλιστικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο, βρέθηκε πολύ πίσω από τις απαιτήσεις που έθεσε η κρίση και η επίθεση του αντιπάλου. Αυτή η αναντιστοιχία του έναντι των νέων περιστάσεων, η αδυναμία του να ορθώσει ανάστημα και πρωτοβουλία κινήσεων, οφείλεται σε πλήθος αιτιών, σημαντικότερα από τα οποία θα μπορούσαν να θεωρηθούν:

1) το βάρος της ιστορικής ήττας του 1989-91 (με τις διαδικασίες απροκάλυπτης κεφαλαιοκρατικής παλινόρθωσης στις χώρες του πρώιμου σοσιαλισμού), που οδήγησε σε ραγδαία ενίσχυση του αστικού στρατοπέδου και σε κατάσταση ηθικής, θεωρητικής, ιδεολογικής και οργανωτικής κατάρπτωσης και διάλυσης το ριζοσπαστικό και επαναστατικό κίνημα, σε διεθνές και εθνικό επίπεδο.

2) η μακροχρόνια ειρηνική περίοδος που κυριάρχησε στον δυτικό κόσμο μεταπολεμικά και στη χώρα μας μετά την πτώση της δικτατορίας και το πέρασμα στην περίοδο της μεταπολίτευσης. Η άμβλυνση των ταξικών αντιπαραθέσεων, η κυριαρχία της κοινωνικής συναίνεσης και η συνεπακό-

λουθη κοινωνική και πολιτική σταθερότητα οδήγησαν σε εκφυλιστικά φαινόμενα και σε τάσεις ενσωμάτωσης και γραφειοκρατικοποίησης ακόμα και των πιο ριζοσπαστικών πολιτικών μορφωμάτων, με αποτέλεσμα την αδυναμία ανταπόκρισής τους στα καθήκοντα της νέας περιόδου οξυμένων κοινωνικών και ταξικών συγκρούσεων που σηματοδότησε το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης.

3) οι αλλαγές στη δομή της μισθωτής εργασίας, σε συνάρτηση με την αναδιάρθρωση της οικονομίας που επέβαλε η πρόσδεση στην ΕΟΚ και μετέπειτα ΕΕ (υπαγωγή στο χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο, αποβιομηχάνιση, επιβολή στρεβλώσεων και μονομερειών στον αγροτικό τομέα κ.ο.κ.). Ο κατακερματισμός της εργατικής τάξης, σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα της τερατώδους διαχείρισης από το καθεστώς των μεταναστευτικών ροών εργασιακής δύναμης (προσέλκυση έτοιμης υψηλού επιπέδου εργασιακής δύναμης από τις πλέον ανεπτυγμένες κεφαλαιοκρατικές χώρες-έδρες των επιτελείων των πολυεθνικών-πολυκλαδικών ομίλων, ποικίλες διαφοροποιήσεις εργασιακής δύναμης σε κατ’ εξοχήν χειρωνακτικές εργασίες, με βάση την εθνικότητα, το θρήσκευμα, το μορφωτικό επίπεδο, το βαθμό γκετοποίησης ή/και ενσωμάτωσης, τις διαβαθμίσεις εργασιακών και λοιπών δικαιωμάτων μεταξύ μεταναστών διαφόρων μορφών και επιπέδων νομιμότητας, ημιπαρανομίας ή ζοφερής ανυπαρξίας των «χωρίς χαρτιά», την κρατική και παρακρατική ρατσιστική βία, τη χειραγωγή μέσω συμμοριών ανά κοινότητα προέλευσης κ.ο.κ.). Η εμφάνιση του νέου στρώματος που προαναφέραμε στις τάξεις της μισθωτής εργασίας, με νέα χαρακτηριστικά, που σχετίζονται με το ανώτερο μορφωτικό επίπεδο από το παραδοσιακό προλεταριάτο, αλλά και την ενασχόληση με διαφορετικό τύπο εργασίας από την εκτελεστικού τύπου χειρωναξία.

4) η πολυδιάσπαση και ο ανταγωνισμός μεταξύ των πολιτικών μορφωμάτων της αριστεράς, στη βάση υπαρκτών ή/και φανταστικών διαφοροποιήσεων, που συνδέεται και με την εξαιρετικά μικροαστική νοοτροπία της ελληνικής διάνοησης.

Οι προηγούμενοι παράγοντες, στο έδαφος της εν εξελίξει κρίσης, οδηγούν και σε πολιτική κρίση, που οφείλεται στη νομοτελή αναντιστοιχία μεταξύ των αυξανόμενων κοινωνικών αναγκών ριζοσπαστικοποίησης σημαντικών τμημάτων του πληθυσμού, από τη μία, και των δυνατοτήτων πολιτικής έκφρασης αυτών των αναγκών, στο επίπεδο των, κληροδοτημένων από το παρελθόν, οργανωτικών και πολιτικών μορφωμάτων, από την άλλη. Η υπέρβαση αυτής της αναντιστοιχίας προϋποθέτει, αφενός, την αναδιάταξη και τη μετεξέλιξη, τη διαλεκτική αναβάθμιση-άρση των πολιτικών οργανώσεων και κομμάτων στη βάση της νέας εποχής, της κρίσης και των

καθηκόντων που αυτή εγείρει και αφετέρου, τη σταδιακή συνειδησιακή ωρίμανση των κοινωνικών στρωμάτων που ριζοσπαστικοποιούνται.

Η κρίση του συστήματος μετατρέπεται και σε πολιτική κρίση, όταν τα υπάρχοντα μορφώματα πολιτικών φορέων, κομμάτων, συνασπισμών και η όλη διάταξη και λειτουργία τους αδυνατούν να εκφράσουν τις βαθύτερες κοινωνικές ανάγκες της εποχής και της συγκυρίας, δεν είναι σε θέση να διατυπώσουν τα κομβικά προβλήματα και τις ζωτικής σημασίας διεκδικήσεις του λαού ως σαφή διλήμματα προγραμματικού χαρακτήρα. Το πρόβλημα γίνεται αντιληπτό και ως συνολική αναξιοπιστία του πολιτικού συστήματος και της πολιτικής, ως απουσία φορέα ικανού να εκφράσει και να εκπροσωπήσει τις αλλαγές των διαθέσεων και των συσχετισμών, τις παραπάνω κομβικές διεκδικήσεις. Ο προβληματισμός αναφορικά με τον κοινωνικό και πολιτικό προσανατολισμό των δημόσιων πραγμάτων τίθεται με ιδιαίτερη οξύτητα όποτε η κοινωνία βρίσκεται μπροστά σε σταυροδρόμι ή σε αδιέξοδο. Στις κρίσιμες καμπές της ιστορίας, όπως στις μέρες μας, όταν το κυρίαρχο σύστημα (σε τοπική και παγκόσμια κλίμακα, σε εθνική και διεθνή βάση) αποβαίνει ανίκανο να προτείνει θετική και ελκτική προοπτική για την κοινωνία, ανακύπτει κατ' ανάγκη το ερώτημα: «υπάρχει άραγε προοπτική; Και, αν ναι, σε τι αυτή συνίσταται και ποιος την εκφράζει;».

Ποια είναι η διάταξη των πολιτικών χώρων σήμερα; Με ποια κριτήρια λειτουργούν, αυτοπροβάλλονται και εκλαμβάνονται από τον λαό τα πολιτικά κόμματα; Μήπως στις μέρες μας δεν έχουν πια νόημα δίπολα τύπου «αριστερά-δεξιά»;

Η διάκριση Αριστεράς – Δεξιάς δεν είναι μια παρωχημένη, ανούσια, συμβασιοκρατική και μη επιστημονική σχολαστική αυθαιρεσία. Από τη Μεγάλη Γαλλική Επανάσταση, οι κοινωνικές και ιδεολογικο-πολιτικές δυνάμεις αξιολογούνται και ταξινομούνται με βάση κάποια κριτήρια στο φάσμα που οριοθετείται μεταξύ του διπόλου Αριστερά – Δεξιά. Τα κριτήρια αυτά συνδέονται κυρίως:

α) με την προοπτική που επιφυλάσσουν για την ανθρωπότητα αυτές οι δυνάμεις και

β) με τις κοινωνικές δυνάμεις, τα συμφέροντα των οποίων συνδέονται με συγκεκριμένες στάσεις έναντι του κυρίαρχου συστήματος και προοπτικές, που τις διατυπώνουν, τις μορφοποιούν, τις εκφράζουν ιδεολογικά και πολιτικά-πρακτικά, τις πρεσβεύουν και τις εκπροσωπούν οι πολιτικές παρατάξεις.

Από τη Μεγάλη Γαλλική Επανάσταση καθιερώνεται και η αντίστοιχη χωροταξική διάταξη των αντιπροσώπων των τάξεων στο κοινοβούλιο: εξ αριστερών προς τα δεξιά ενώπιον του προεδρείου, ευθέως αναλόγως του

βαθμού αντίθεσης προς την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων ή εκ δεξιών -ευθέως αντίστοιχη του βαθμού εναντίωσης σε κάθε αλλαγή, νεωτερισμό και πρόοδο, πάντα σε συνάρτηση με τα κοινωνικά-ταξικά συμφέροντα που πρεσβεύουν αυτές οι δυνάμεις. Τα κριτήρια διαχωρισμού και επακριβούς προσδιορισμού του τι ακριβώς πρεσβεύουν οι παρατάξεις στο φάσμα Δεξιά – Αριστερά τίθενται σε επιστημονική βάση αρχής γενομένης από την επαναστατική (οικονομική, κοινωνικοφιλοσοφική και πολιτική) θεωρία του μαρξισμού. Συνεπώς, προβληματική και μη επιστημονική δεν είναι η ίδια η διάκριση Αριστεράς – Δεξιάς αλλά η σύγχυση που προκαλείται από αντικειμενικές ιστορικές εξελίξεις, διολισθήσεις και μετατοπίσεις και που επιτείνεται από ποικίλα προπαγανδιστικά ιδεολογήματα, απάτες, αυταπάτες και χειραγωγικές λαθροχειρίες.

Τρεις είναι οι πιθανές προοπτικές που εγείρονται σε κάθε κρίσιμη καμπή της ιστορίας:

1. Συντήρηση κατά βάση (διαχείριση, οριακή βελτίωση κ.ο.κ.) του καθεστώτος που υπάρχει, της κυρίαρχης τάξης πραγμάτων.

2. Οπισθοδρόμηση, αντιδραστική στροφή σε εξιδανικευμένες κοινωνικές μορφές του παρελθόντος (όπως π.χ. το διαβόητο «πίσω ολοταχώς» προς έναν εξιδανικευμένο βυζαντινό μεσαίωνα, προς την «καθαρότητα» των δουλοκτητών «αρχαίων ημών προγόνων» ή προς "μία χούντα που θα μας σώσει...") και

3. Προοδευτική διέξοδος σε ένα μέλλον, απαλλαγμένο από τα καταστροφικά αδιέξοδα και τη σήψη παρελθόντος και παρόντος. Προοδευτική ανάπτυξη συνιστά κάθε βήμα ή άλμα αναβάθμισης των υλικών και πνευματικών όρων ύπαρξης όχι κάποιας μικρής μερίδας, κάποιας ελίτ προνομιούχων, αλλά της πλειονότητας του πληθυσμού, μέσω της ικανοποίησης των βαθύτερων πραγματικών (όχι επίπλαστων) αναγκών της ανθρωπότητας, στην κατεύθυνση της ενοποίησής της.

Όσο πιο βαθιά είναι η κρίση, τόσο πιο πολύ περιπλέκονται οι δύο πρώτες πιθανές προοπτικές, ως ουτοπικά αδιέξοδες εκδοχές συντήρησης ή/και αναβίωσης δομών ενός χρεοκοπημένου και σάπιου καθεστώτος. Επιπλέον, τόσο πιο επιτακτική γίνεται η ανάγκη επιβίωσης της κοινωνίας, μέσω της προοπτικής προοδευτικής διεξόδου από τα αδιέξοδα και τη σήψη.

Αντίστοιχες είναι οι κοινωνικές κινητήριες δυνάμεις που συντάσσονται με κάθε μια από τις παραπάνω προοπτικές, βάσει ποικίλων βαθμών συνειδητοποίησης των συμφερόντων τους. Υπάρχουν άρχουσες κοινωνικές ομάδες, στρώματα και τάξεις, τα παρασιτικά συμφέροντα των οποίων είναι συνυφασμένα με το κυρίαρχο καθεστώς. Γι' αυτό και πασχίζουν να το διατηρήσουν πάση θυσία, επιχειρώντας να πείσουν την πλειοψηφία των κατ'

εξοχήν υποζυγίων και θυμάτων της καταστροφικής εκμετάλλευσης και καταπίεσης που ασκούν ότι δήθεν «δεν υπάρχει εναλλακτική προοπτική» και μόνον έτσι «οι θυσίες του λαού θα πιάσουν τόπο»!

Τέλος, υπάρχει και η κοινωνική πλειοψηφία: οι άνθρωποι που με τις σωματικές και πνευματικές τους δυνάμεις παράγουν τον κοινωνικό πλούτο (κυρίως μισθωτοί αλλά και αυτοαπασχολούμενοι), αυτοί που υφίστανται την εκμετάλλευση και την καταπίεση. Οι άνθρωποι αυτοί, ως προς την κοινωνική θέση και τον ρόλο τους, ως προς τα ζωτικά τους συμφέροντα (στον βαθμό που μπορούν να τα διαγνώσουν και να τα συνειδητοποιήσουν), συντάσσονται με την προοδευτική κοινωνική προοπτική, εκφράζονται πολιτικά απ' την Αριστερά.

Επομένως, από επιστημονικής σκοπιάς, στερείται νοήματος τόσο η εύπιστη αποδοχή του τι νομίζει ή/και δηλώνει για τον εαυτό του το κάθε πολιτικό κόμμα, σχήμα και μόρφωμα, όσο και η παραίτηση από τη διάκριση Αριστεράς – Δεξιάς. Και εδώ δεν ισχύει το "ό,τι δηλώσεις είσαι", ακόμα και σε επίπεδο προγραμματικών διακηρύξεων (πολλώ μάλλον δε σε επίπεδο προεκλογικών διακηρύξεων), ούτε και η αναφορά σε κάποιες καταβολές... Άλλωστε, όπως απέδειξε και ο Μαρξ: «Όπως δεν κρίνουμε ένα άτομο από την ιδέα που έχει για τον εαυτό του, έτσι δεν μπορούμε να κρίνουμε και μια εποχή μετασχηματισμού από τη συνείδησή της, αλλά, απεναντίας, αυτή η συνείδηση πρέπει να εξηγηθεί από τις αντιφάσεις της υλικής ζωής, από τη σύγκρουση που υπάρχει ανάμεσα στις κοινωνικές παραγωγικές δυνάμεις και στις παραγωγικές σχέσεις» (Πρόλογος στην «Κριτική της πολιτικής οικονομίας»).

Μπορεί λοιπόν κάθε ορθολογικά σκεπτόμενος άνθρωπος να κρίνει: πόσο αριστερά είναι μια παράταξη που συγκυβέρνησε στο πιο αντιλαϊκό καθεστώς της μεταπολεμικής ιστορίας ή εκείνη που δηλώνει ακατάπαυστα και σε όλους του τόνους νομιμοφροσύνη στις στρατηγικές επιλογές της άρχουσας τάξης; Η τοποθέτηση των πολιτικών δυνάμεων δεν είναι θέμα δήλωσης, γούστου ή υποκειμενικής ονοματοδοσίας-ταμπέλας. Ο βαθμός ανταπόκρισης στα παραπάνω κριτήρια, άρα και ο κοινωνικοπολιτικός χαρακτήρας των διαφόρων σχημάτων και μορφωμάτων, μπορεί να αποτιμηθεί με ακρίβεια και αξιοπιστία, στη βάση του τι πρακτικά επιδιώκουν και του τι κάνουν στην πράξη. Αυτό συναρτάται με την πορεία στον χρόνο σειράς αλληλένδετων χαρακτηριστικών τους, όπως είναι: το πρόγραμμα (θεωρία, στρατηγική και τακτική), η ταξική σύνθεση μελών και στελεχών τους, η οργανωτική δομή και λειτουργίες (όχι σε επίπεδο καταστατικών αρχών και διακηρύξεων, αλλά στο πως ασκούνται στην πράξη), οι δεσμοί και η αλληλεπίδραση με την τάξη και τον λαό, η συνέπεια λόγων και έργων, ο

βαθμός ανταπόκρισης στις αλλαγές που θίγουν τις ανάγκες και τα συμφέροντα της τάξης και του λαού κ.ο.κ. Άρα, το τι πρεσβεύει η κάθε πολιτική δύναμη προσδιορίζεται αντικειμενικά, βάσει του τι κάνει στην πράξη στον συσχετισμό δυνάμεων, βάσει του τι πρακτικά προτάσσει ως προοπτική για την κοινωνία (από την οπισθοδρόμηση-συντήρηση μέχρι την επαναστατική προοδευτική προοπτική) και των συμφερόντων των αντίστοιχων κοινωνικών-ταξικών δυνάμεων που πρεσβεύει (από την άρχουσα σήμερα παγκόσμιας κλίμακας χρηματιστική ολιγαρχία εκμεταλλευτών των πολυεθνικών ομίλων και τους κατά τόπους εκπροσώπους της, μέχρι τους μισθωτούς εργαζόμενους και τους ανέργους που υφίστανται την εκμετάλλευση): Δεξιά, «κέντρο» και Αριστερά.

Οι έννοιες «Δεξιά και Αριστερά» θα εκπέσουν, θα χάσουν τη σημασία τους όταν θα έχει πλέον περάσει οριστικά στο παρελθόν η πάλη των κοινωνικών τάξεων και συμφερόντων, η συνακόλουθη σύγκρουση προοπτικών και η πολιτική ως έκφραση των παραπάνω. Κάθε αντίθετος ισχυρισμός είναι ανόητος ή/και εξυπηρετεί σκοπιμότητες συγκάλυψης των παραπάνω. Στην κρίση, το σύνθημα "Δεν υπάρχει δεξιά, δεν υπάρχει αριστερά...", είναι συνδεδεμένο ιστορικά και πρακτικά με την προπαγανδιστική χειραγώγηση που ασκεί ο φασισμός, ενώ επιχειρεί να καρπωθεί τα οφέλη από τη δυσανεκία και την αγανάκτηση, προβάλλοντας δήθεν υπεράνω παρατάξεων "αντισυστημικό" χαρακτήρα, συγκαλύπτοντας το τι ακριβώς πρεσβεύει η άκρα δεξιά: την πιο αυταρχική και αντιλαϊκή πολιτική των πλέον επιθετικών δυνάμεων του κεφαλαίου, σε επίπεδο κράτους και παρακράτους. Πρακτικά, σε ακροδεξιά φασιστική κατεύθυνση κινείται όποιος υιοθετεί και προβάλλει κάθε εκδοχή αυτού του συνθήματος.

Στην κρίση οι έννοιες αυτές επαναπροσδιορίζονται ποικιλοτρόπως, μιας και αποκαλύπτεται ότι πάλοι ποτέ ριζοσπαστικά ή και επαναστατικά μορφώματα και πρόσωπα, μεταλλάσσονται βαθμhdόν επί «δεξιά» ενσωματούμενα, μέχρι την πλήρη ένταξή τους, στην καθεστηκυία τάξη πραγμάτων. Επί παραδείγματι, το κόμμα που ίδρυσαν ουσιαστικά οι θεμελιωτές της κομμουνιστικής θεωρίας, Κ.Μαρξ και Φ.Ένγκελς, είναι σήμερα το νυν συγκυβερνόν στη Γερμανία "σοσιαλνοφιλελεύθερο" SPD...

Αριστερά της κρίσης και της ήττας, κενό επαναστατικού κοινωνικοπολιτικού υποκειμένου και προοπτικές

Όλο και πιο αισθητές γίνονται στον απλό λαό και σε όσους έχουν ακόμα την ικανότητα να αφουγκράζονται την αγωνία του οι μονομέρειες, οι αγκυ-

λώσεις και η ανεπάρκεια-αναντιστοιχία με την εποχή και τη συγκυρία ποικίλων μορφωμάτων της αριστεράς, κληροδοτημάτων και καταλοίπων άλλων εποχών. Μονομέρειες που απολυτοποιούνται μεταφυσικά, προσλαμβάνοντας τραγελαφικές διαστάσεις στα λόγια και τα έργα κάποιων επιγόνων του πάλα ποτέ επαναστατικού ή/και ρεφορμιστικού κινήματος...

Ακριβώς μέσα στην κρίση και τις καταστροφικές της επιπτώσεις, τα περισσότερα αριστερά οργανωτικά κ.ο.κ. μορφώματα, φαίνονται όλο και πιο αναντίστοιχα της συγκυρίας και της εποχής. Κάποια επιδίδονται στην «εξωστρέφεια» του κυβερνητισμού, σε ανεργμάτιστο δημοσκοπικό, καιροσκοπικό καθεστωτικό εκφυλισμό, διεκδικώντας σε εσωτερικό και εξωτερικό διαπιστευτήρια «υπευθυνότητας», ως διαχειριστικές δυνάμεις του συστήματος εδώ και τώρα, απεμπολώντας τον κομμουνισμό και κάθε εναλλακτική προοπτική, διατηρώντας ως «αριστερό-εξαγνιστικό» και «αγωνιστικό» άλλοθι-δόλωμα κάποιες «συνιστώσες» εντός τους. Η «πολυφωνία» των συνιστωσών, λειτουργεί εκ των πραγμάτων ως μέσο απεύθυνσης σε διαφορετικές ως προς τον βαθμό ριζοσπαστικοποίησης και συνειδητοποίησής τους ομάδες. Εδώ η «πολυφωνία» των «ανεύθυνων» συνιστωσών και τάσεων σταματά εκεί που αρχίζει η επίσημη «υπεύθυνη» πολιτική του αρχηγικού πυρήνα. Επιπλέον, αυτή η «πολυφωνία» και η “ρεαλιστική” στροφή στην «υπευθυνότητα», εκφράζεται και με τη θαυμαστή συρροή στελεχών του καθεστωτικού πολιτικού και διοικητικού προσωπικού, που προΐδεάζει για τη σύνθεση επικείμενων σχημάτων συγκυβέρνησης, αλλά και για το τι πράγματι γνωρίζουν, θέλουν και μπορούν να πράξουν τέτοια στελέχη σε υπεύθυνες θεσμικές θέσεις. Άλλα πάλι επιδίδονται σε μονόχνοτη εσωστρέφεια, με φραστική φυγή από την εποχή και τη συγκυρία, με την επίκληση του δικού τους «πλήρους πακέτου» αυστηρής «ιδεολογικής καθαρότητας» και «στρατηγικής συνέπειας» (βλ. «λαϊκή εξουσία», «αντικαπιταλισμό» κ.ο.κ.), ως προαπαιτούμενου κάθε συμπίεσης, με την αφηρημένη προσδοκία «καθαρών» επαναστατικών καταστάσεων στο απώτερο και απροσδιόριστο μέλλον.

Ωστόσο, τα αριστερά κόμματα και οι πολιτικές οργανώσεις, με την πολύτιμη εμπειρία τους, δεν είναι θέσφατα. Είναι παροδικά μορφώματα, γεννήματα συγκεκριμένων ιστορικών αναγκών και συσχετισμών. Η όποια a priori και ανιστορική έμφαση μόνο στη δήθεν εσαεί αντιστοιχία και επάρκεια ορισμένου υποκειμένου προς τις ανάγκες της εποχής και της συγκυρίας, υπονομεύει τη δυνατότητα διερεύνησης των νομοτελειών που διέπουν την επαναστατική διαδικασία και οδηγεί σε εκδοχές απολογητικής απολυτοποίησης της ιδέας που έχουν κάποιοι για τον εαυτό τους, υποκατάστασης από αυτήν της πραγματικότητας. Έτσι, η ζωτική για την κοινωνία ανάγκη συγκεκριμένης ιστορικής βελτιστοποίησης της συγκρότησης και εμπλοκής

του επαναστατικού υποκειμένου, υποκαθίσταται από την ανιστορική ανάγκη περιχαράκωσης, αυτοεπιβεβαίωσης και αναπαραγωγής μορφωμάτων φορέων της «σωστής γραμμής»...

Αντί λοιπόν να λειτουργεί ο αγώνας για την άρση της όποιας αναντιστοιχίας προς την πραγματικότητα και τη συγκυρία ως κίνητρο διαμόρφωσης, αναβάθμισης, ανασυγκρότησης, ωρίμανσης και ανάπτυξης του υποκειμένου, γίνεται το αντίθετο: η ιδιοτυπία της αναντιστοιχίας του καθενός εκλαμβάνεται και λειτουργεί ως στίγμα αυτοπροσδιορισμού και ως αρχή οριοθέτησης και διατήρησης του ποιμνίου (στελεχών, μελών, οπαδών, ψηφοφόρων, επιρροών) αυτοαναφορικών ομαδοποιήσεων εκφυλιζόμενων ομάδων, ως στοιχείο αναπαραγωγής μικρών ή μεγάλων γραφειοκρατικών ιεραρχικών σχημάτων της κοινοβουλευτικής και εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς της ήττας. Μιας Αριστεράς η οποία, όσο βαθιάειν η κρίση που αποκαλύπτει πιο ανάγλυφα την αναντιστοιχία της, εκλαμβάνεται και τελικά λειτουργεί ως μέρος και όχι ως λύση του προβλήματος της εργατικής τάξης και του λαού. Μιας Αριστεράς που πρακτικά αρνείται πεισματικά να λειτουργήσει στην κρισιακή συγκυρία ως καταλύτης για τη βέλτιστη και τάχιστα ριζοσπαστικοποίηση και επαναστατικοποίηση των ραγδαία πολιτικοποιούμενων λαϊκών μαζών.

Έτσι, τα ποικιλώνυμα αλληλοσπαρασσόμενα κατάλοιπα και σπαράγματα πάλαι ποτέ αγωνιστικών κινήματων (άγνωστα στο ευρύ κοινό), με την επίκληση της δικής τους «πρωτοπορίας» και «ορθοδοξίας», της «εσαεί σωστής γραμμής» και της δικαίωσής τους, γίνονται πρακτικά δυνάμεις ακύρωσης αυτής της επαναστατικοποίησης, φορείς διχασμού, αποπροσανατολισμού και απογοήτευσης... Λειτουργούν ανασχετικά (αν όχι διαλυτικά) στην κλιμάκωση αυτής της ριζοσπαστικοποίησης από τα κάτω, με παρελκυστικά προσχήματα, με εμμονές σε άκαιρους και άσχετους με τη μοναδικότητα της συγκυρίας δογματισμούς, στερεοτυπικά σχήματα, αυτοαναφορικές ιδιολέκτους και ιδεολογήματα, με αναντίστοιχες της συγκυρίας κινήσεις και ρητορικές υπεκφυγές (π.χ. συγκαλύπτοντας με φραστικό ριζοσπαστισμό, με επίκληση ιστορικών συμβόλων, με πρακτικές περιχαράκωσης κ.ο.κ. την αναντίστοιχη στάση τους ή/και την καθεστωτική μετάλλαξή τους).

Ακριβώς στην κρίση, τα καθιερωμένα μορφώματα εκπροσώπησης των κοινωνικών συμφερόντων στο εποικοδόμημα, ιδιαίτερα ό,τι έχει απομείνει από πάλαι ποτέ ριζοσπαστικές εκφράσεις κοινωνικών συμφερόντων στο εποικοδόμημα, δυσκολεύονται σήμερα ή και αδυνατούν να συλλάβουν και να εκφράσουν καταλυτικά την ανερχόμενη πολιτικοποίηση-ριζοσπαστικοποίηση και την ανάγκη συγκρότησης νέων δυναμικών, νέων υποκειμένων. Σε αυτό συνέβαλε και η εμμονή στη δημοσκοπική ή/και εκλο-

γική κατίσχυση ή έστω στην αμυντική διατήρηση εκλογικών ποιμνίων, που προσλαμβάνει όλο και πιο πολύ χαρακτηριστικά αγοραίου ανταγωνισμού. Εδώ οι αλλοτριωμένοι γραφειοκράτες «ηγέτες»-ηγετίσκοι, επαγγελματίες ή ερασιτέχνες-χομπίστες πολιτικοί, φέρονται ως μαγαζάτορες με αξιώσεις αποκλειστικότητας και χειρίζονται τους υπόλοιπους ως ανταγωνιστικά «μαγαζιά» ή/και ως πελάτες.

Όλα αυτά ενισχύονται και αναπαράγονται σε σχήματα ομαδικής-οπαδικής έως και αγελαίας αναφοράς και σε αμοιβαίους εκατέρωθεν διογκούμενους ετεροπροσδιορισμούς κομμάτων, ομάδων, φραξιών, σεκτών, συνιστωσών, ηγετίσκων-γκουρού, φανταστικών «επιτελικών καθοδηγητών» ανύπαρκτων ή μίζερων «στρατευμάτων», με αντίστοιχες κοινωνικοψυχολογικές φορτίσεις, με προεξάρχουσα τη (χαρακτηριστική για τη μικροαστικών διαθέσεων διανόηση) διαλυτική αμοιβαία απέχθεια μεταξύ των εγγύτερων ή μέχρι πρότινος ταυτόσημων... Οι ως άνω μονομέρειες και μεταφυσικές απολυτοποιήσεις, διογκώνονται μάλιστα σε βαθμό ευθέως ανάλογο της θεωρητικής και πρακτικής ανεπάρκειας και αναντιστοιχίας του υποκειμένου (ατομικού ή/και συλλογικού) προς την εποχή και τη συγκυρία, σε βαθμό που η απόσπαση-απογείωση από την πραγματικότητα, σηματοδοτούμενη από ιδιολέκτους που λειτουργούν σε επίπεδο εξαρτημένων αντανakλαστικών, εκλαμβάνεται από τους φορείς των σχετικών αυτοαναφορικών κύκλων ως φερέγγυο κριτήριο «επαναστατικής συνέπειας», «ταξικότητας» κ.ο.κ.

Οι επισημάνσεις αυτές δεν συνιστούν υβριστική στάση προς τον κόσμο διαφόρων οργανώσεων και κομμάτων της Αριστεράς, προς τους αγώνες και τις αγωνίες που αυτός πρεσβεύει και βιώνει. Εδώ δεν γίνεται λόγος για έναν εκφυλισμό που οφείλεται κατ' κύριο λόγο ή και αποκλειστικά σε προθέσεις ιθυνόντων (χωρίς να σπανίζουν και οι τελευταίες), αλλά για μια νομοτελή αντικειμενική τάση στην ιστορία. Για την ενσωμάτωση εκείνη που εκ των πραγμάτων προκύπτει νομοτελώς κατά την μακροχρόνια ειρηνική περίοδο του συστήματος. Σε αυτές τις περιόδους, το σύστημα επιφυλάσσει και τελικά παγιώνει πρακτικά στην αριστερά τον ρόλο της διαχείρισης εκδοχών της μειοψηφικής διαμαρτυρίας, πάντα στα πλαίσια του συστήματος, σε συνθήκες αδιαμφισβήτητης πολιτικής και εξουσιαστικής κυριαρχίας πολιτικών φορέων του κεφαλαίου.

Ο «λόγος» που έμαθε να αρθρώνει αυτή η αριστερά (κατά κανόνα ρητορικός, παρ' όλη την πιθανή ριζοσπαστικότητά του) δεν ήταν τελικά, παρά το φραστικό-συμβολικό περιτύλιγμα εκδοχών αυτής της διαμαρτυρίας, η εκ των υστέρων λεκτική επένδυση προειλημμένων αποφάσεων-«γραμμών». Εξ ου και η εν πολλοίς «ανέξοδη» ριζοσπαστικοποίηση του λόγου μερικών, η «απογείωση»-φυγή τους από την πραγματικότητα, οι αλλοπρόσαλλες και

ανερμάτιστες ιδεολογικές ακροβασίες, η αναζήτηση ερεισμάτων στις πιο απίθανες και ετερόκλητες «πηγές», με κοινό παρονομαστή τον εκλεκτικισμό, τον μεθοδολογικό πλουραλισμό, την ερωτοτροπία με αστικά ιδεολογήματα της μόδας, την απουσία επαναστατικά συνεπούς θεωρίας και μεθοδολογίας και/ή την χυδαία εργαλειακή-καιροσκοπική χρήση τους. Αυτό μαρτυρά π.χ. η υποκατάσταση του επαναστατικού διεθνισμού από τον αστικό κοσμοπολιτισμό, η υιοθέτηση αστικών ιδεολογημάτων της «θεωρίας των άκρων», του «ολοκληρωτισμού», του μεταδομισμού και του μεταμοντέρνου, η αντίληψη και ερμηνεία του μαρξισμού ως απλής εκδοχής ή προέκτασης θέσεων του αστικού διαφωτισμού και αστικοδημοκρατικών αιτημάτων, η ευκολία μετακίνησης από μαοϊκές σταλινικές δοξασίες σε ιδεολογήματα επιγόνων του τροτσκισμού (όπως αυτά του Τ. Κλίφ που επενδύουν ελπίδες για την επανάσταση κατά του "κρατικού καπιταλισμού" στην ΕΣΣΔ στους δωσίλογους συνεργάτες των ναζι...), από καστοριαδικό «φαντασιακό» ανορθολογισμό σε μιντιακή «φιλοσοφία» της «ατάκας» προς εντυπωσιασμό αδαών, τύπου Σλαβόι Ζίζεκ, κ.ο.κ.... Φαινόμενα γνώριμα τηρουμένων των ιστορικών αναλογιών π.χ. από τον εκφυλισμό και τη χρεοκοπία των κομμάτων της Β' Κομμουνιστικής Διεθνούς κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, όπως απέδειξε ο Λένιν. Κατά παρόμοιο και δραματικά πιο επικίνδυνο τρόπο εκδηλώνεται ο νυν εκφυλισμός και η αποστασία της αριστεράς, σε συνθήκες πρωτόγνωρης έκτασης και βάθους δομικής κρίσης όχι μόνο του καθεστώτος του κεφαλαίου αλλά και των διαθέσιμων μορφών αντιπολίτευσης σε αυτό, όπου δεν υπάρχει ακόμα πειστική, ρεαλιστική εναλλακτική προοπτική διεξόδου και πραγματικές δυνάμεις ικανές να τη φέρουν σε πέρας.

Στην κρίση εκδηλώνεται απροκάλυπτα η γύμνια αυτού του «λόγου». Η απόσπαση του τελευταίου από την πραγματικότητα συμπυκνώνεται σε εκείνη τη φράση-σύμβολο της εσωστρεφούς ιδεοκρατίας- τύπου Χέγκελ. Ο τελευταίος, ως απάντηση σε μομφές αναφορικά με το ότι η θεωρία του δεν συνάδει με την πραγματικότητα, απαντούσε: «τόσο το χειρότερο για την πραγματικότητα!»... Γι' αυτό και δεν έχει πλέον για τέτοιους κύκλους ιδιαίτερη σημασία η αντιστοίχιση των ιδεών τους με την πραγματικότητα (με το γνωστικό αντικείμενο, με την αλήθεια και την αποτελεσματικότητα της πράξης), αλλά ο αυτοαναφορικός αντίκτυπος στον ελεγχόμενο-οπαδικό τους μικρόκοσμο, η απήχηση, η ιδεολογική-χειραγωγική χρήση των ιδεών.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι μάλλον δεν έχει και τόσο νόημα να αναζητά κανείς ορθολογική εξήγηση και αντιστοίχιση με την πραγματικότητα στον «λόγο» που αρθρώνουν κάποιοι φορείς της αριστεράς, ιδιαίτερα στην κρίση. Αυτός, όλο και πιο πολύ μοιάζει με ιδεοψυχαναγκαστικά συμπτώματα (υποκατάστατα πρακτικής αδυναμίας-παραίτησης), με έμμονες ιδέες,

με εκ των υστέρων λεκτικοποιήσεις-ορθολογικοποιήσεις για αυτοεπιβεβαίωση, με λεκτικές ακροβασίες και υπεκφυγές, αν όχι απλώς με υλικό για αγελαία τελετουργική-επιτελεστική οριοθέτηση-περιχαράκωση του χώρου αυτοαναφορικότητας μίας εκάστης των συνιστωσών... Εδώ, η σπουδή για επικράτηση των ιδεών παραγκωνίζει τη γνωσιακή σχέση και προσομοιάζει μάλλον με την εμπορική-επιχειρηματική κατίσχυση στις αγοραίες σχέσεις, με αντίστοιχη υποβάθμιση και εκτόπιση τόσο της γνωστικής διαδικασίας και του αντικειμένου, όσο και του υποκειμένου της γνώσης.

Γιατί να διακινδυνεύσουν κάποιοι «ηγέτες»-ηγετίσκοι μορφωμάτων και συνιστωσών την όποια μικροεξουσία τους με άνοιγμα σε νέες μορφές, μέσα και τρόπους του αγώνα, άρα τη δημόσια έκθεση και δοκιμασία τους ενώπιον άλλου κόσμου που ριζοσπαστικοποιείται στην κρίση; Προτιμούν εκδοχές της πεπατημένης οδού: 1. το «εξωστρεφές» άνοιγμα χωρίς οργανική προετοιμασία κινήματος αναφοράς των από κάτω, την ένταξη στο προσκήνιο του πολιτικού συστήματος, την ετοιμότητα ανάληψης κυβερνητικής διαχείρισης, με τους όρους όχι του επαναστατικού λαϊκού κινήματος αλλά του καθεστώτος (εθνικού και διεθνικού), γεγονός που -ανεξαρτήτως προθέσεων- εκ των πραγμάτων τους μετατρέπει σε όχημα και μέσο βολικής «αιμοδοσίας» προς ένα καθεστώς σε σήψη, αναδιάταξης και αναμόρφωσης του πολιτικού προσωπικού του συστήματος ή 2. την «εσωστρεφή ασφάλεια» της «καταξίωσης» και του χειροκροτήματος στο -έστω και δραματικά συρρικνούμενο- εναπομείναν ποίμνιο-κοινό τους. Όταν όμως συγκλονίζεται ο κόσμος, όταν ο ταξικός-κοινωνικός πόλεμος στην κρίση οδηγεί σε δημογραφική καταστροφή με όρους γενοκτονίας και οι ηγετίσκοι βαυκαλίζονται αυτάρεσκα με την εμμονή τους σε σχήματα αυτοπροβολής-αυτοκαταξίωσης σε φθίνουσες αυτοαναφορικές ομαδούλες οπαδών, η αποστασία τους αυτή αποκτά ιστορικά καταστροφικές διαστάσεις διαστροφικού γλεντιού στον καιρό της πανούκλας...

Δεδομένου μάλιστα «ότι η Αριστερά ουδέποτε άσκησε στη χώρα μας κυβερνητική εξουσία, οι πολιτικές προσωπικότητες του χώρου αυτού αρκούνται στο να ηγούνται μικρών οργανώσεων και κινήσεων, όπως είναι οι συνιστώσες του ΣΥΡΙΖΑ ή πλειάδα άλλων ομοειδών πολιτικών μορφωμάτων, παντελώς άγνωστων στο ευρύ κοινό. Δεν υπάρχει όμως τίποτα πιο επικίνδυνο ίσως στον κόσμο της Αριστεράς από την προσπάθεια αφαίρεσης αυτής της μικροεξουσίας!» (βλ. Δελαστίκ).

Έσχατη εκφυλιστική διαστροφή, δηλωτική της νοσηρής ενσωμάτωσης της «επαναστατικής» αριστεράς! Ας θυσιαστεί λοιπόν η κοινωνία, η χώρα, ο λαός, η τάξη, το κίνημα κ.ο.κ., αρκεί να παραμείνουν υπό έλεγχο έστω και ίχνη αυτής της «αριστερής» μικροεξουσίας τους!

Οι γραφειοκρατίσκοι με την «εσαεί σωστή γραμμή» να 'ναι καλά και στην αιμάσσουσα κοινωνία – γαία πυρί μειχθήτω... Έναν αποκλειστικό ρόλο επιφυλάσσει εκ των πραγμάτων το καθεστώς στους φορείς αυτής της απελπιστικά προβλέψιμης και διαχειρίσιμης αριστεράς: θα τους χειρίζεται και θα τους αξιοποιεί είτε ως μέσο διαχείρισης και εκτόνωσης της αγανάκτησης σε κυβερνητικά σχήματα προετοιμασίας της αυριανής πολιτικής ηγεμονίας του καθεστώτος, είτε ως συνιστώσες του πολέμου όλων εναντίον όλων και ως ενεργούμενα του διαίρει και βασίλευε...

Αν δεν ξεπεραστεί έγκαιρα και αποτελεσματικά αυτή η αγκύλωση, αυτή η παραλυτική-διαλυτική δυσκολία, μπορεί να μετατραπεί σε καταστροφική δύναμη ανάσχεσης της ευρείας κλίμακας ριζοσπαστικοποίησης των ανθρώπων, της προοδευτικής κίνησης της κοινωνίας. Η μη έγκαιρη θεωρητική και πρακτική-οργανωτική ανταπόκριση στις επιτακτικές ανάγκες αυτής της κρισιακής συγκυρίας μπορεί να ακυρώσει την επιτακτική ανάγκη ριζικής αλλαγής των συσχετισμών δυνάμεων σε προοδευτική κατεύθυνση, με προοπτική την ενοποίηση της ανθρωπότητας, μπορεί να ματαιώσει τη συγκρότηση και ανάδειξη στο προσκήνιο του νέου συνειδητού κοινωνικού υποκειμένου, μπορεί τελικά να οδηγήσει σε τραγική ήττα και καταστροφή του λαϊκού κινήματος, σε επικράτηση ακραίων αντιδραστικών δομών και σε αντίστοιχη μακροχρόνια καταβαράθρωση των εργασιακών και του συνόλου των κοινωνικών σχέσεων.

Αναφορά σε κάποια αποπροσανατολιστικά ιδεολογήματα με καταστροφικές επιπτώσεις

Άκρως υπονομευτική για την ανασυγκρότηση του επαναστατικού υποκειμένου είναι η διάδοση και εμπέδωση ποικίλων απολογητικών ιδεολογημάτων της άρχουσας τάξης αλλά και διαφόρων υποκειμενικών αυταπατών.

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση είναι ένα ιστορικό φαινόμενο, η διάγνωση του οποίου δεν μπορεί να εδράζεται σε κατ' αναλογία συνειρμούς και να ερμηνεύεται ως δήθεν συλλήβδην και μονοσήμαντα “προοδευτικό” και μάλιστα “διεθνιστικό” φαινόμενο. Το προοδευτικό ιστορικό φαινόμενο της υπέρβασης του φεουδαρχικού κατακερματισμού κατά τον ύστερο μεσαίωνα, με την ίδρυση εθνικών κρατών, δεν μπορεί να συνιστά κατ' αναλογία υπόδειγμα για την εξήγηση των σύγχρονων ιμπεριαλιστικών ολοκληρώσεων. Κατά τον ύστερο μεσαίωνα και τους νέους χρόνους, υπό την ηγεσία της ανερχόμενης αστικής τάξης, έλαβε χώρα μια επαναστατική διαδικασία συντριβής ή και μετασχηματισμού των φεουδαρχικών καταλοίπων, για τη δημιουργία ενιαίας εθνικής εσωτερικής αγοράς και αντίστοιχης πολιτεια-

κής, δικαιοκικής, πολιτισμικής-μορφωτικής και πολιτικής συγκρότησης της κοινωνίας. Η συγκρότηση αυτή, σε συνδυασμό με την επαναστατική δυναμική που την χαρακτήριζε, αποσκοπούσε, αν όχι στην εξάλειψη, τουλάχιστον στην άμβλυνση της ανισότητας και της ανισομέρειας στα πλαίσια του έθνους-κράτους, με διαφόρων επιπέδων αποτελεσματικότητα.

Τουναντίον, οι κεφαλαιοκρατικές ολοκληρώσεις που προέκυψαν μετά την εδραίωση της κυριαρχίας της αστικής τάξης, και ιδιαίτερα κατά το στάδιο του ιμπεριαλισμού, ανταποκρίνονται μεν σε νομοτελείς ανάγκες διεθνοποίησης της παραγωγής και του καταμερισμού της εργασίας, αλλά ήταν και είναι εξ υπαρχής επιθετικές και ληστρικές.

Άλλωστε, η ιδέα της οικονομικής ευρωπαϊκής ένωσης ανάγεται αρχικά στη στρατηγική της γερμανικής άρχουσας τάξης και του γερμανικού ιμπεριαλισμού σε δύο φάσεις, την πρώτη του γερμανικού ιμπεριαλισμού υπό τον Κάιζερ μεταξύ 1900 και 1918 και τη δεύτερη του γερμανικού ιμπεριαλισμού υπό τον ναζισμό. Και στις δύο αυτές περιόδους, ...η πολεμική περιπέτεια των παγκοσμίων πολέμων συνδέθηκε με μια στρατηγική ενοποίησης της Ευρώπης (όχι μόνο τελωνειακής, αλλά και νομισματικής και παραγωγικής) υπό τη γερμανική καπιταλιστική ηγεμονία. Ιδίως ο Γερμανός καγκελάριος της έκρηξης του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου Μπέτμαν-Χόλβεκ είχε διακηρύξει ένα σχέδιο ενσωμάτωσης περιοχών στο Ράιχ, δημιουργίας μιας ζώνης οικονομικά και πολιτικά δορυφόρων κρατών που θα καλούνταν «Μεσευρώπη» (Mitteleuropa) με βασικούς εταίρους την Αυστροουγγαρία, το Βέλγιο, την Ολλανδία και ορισμένες βαλκανικές χώρες και, τέλος, νομισματικής ενοποίησης όλης της συμμαχικής προς τη Γερμανία Ευρώπης με νόμισμα το ευρώ-μάρκο (βλ. και το περίφημο βιβλίο του ιστορικού Fritz Fischer «The military aims of Germany at the first world war», 1961)” (Μπελαντής 2014). Το ίδιο ισχύει και για τις δύο σχεδόν παράλληλες διαδικασίες που έλαβαν χώρα: 1. στη Βόρειο Αμερική υπό τον ιμπεριαλισμό των Η.Π.Α. και 2. στην Απω Ανατολή, υπό τη στρατοκρατική θηριωδία της Ιαπωνικής Αυτοκρατορίας.

Έτσι, η αρχικά Δυτικοευρωπαϊκή ιμπεριαλιστική ολοκλήρωση εδράζεται στην ανισομέρεια, την οποία διαχειρίζεται εκμεταλλευτικά και την επιτείνει σχεδιασμένα με γνώμονα τα συμφέροντα της διεθνικής χρηματιστικής ολιγαρχίας. Η όποια αναφορά σε “σύγκλιση” και “αλληλεγγύη”, η περίφημη “περιφερειακή πολιτική της ΕΕ”, με ποικίλα χρηματοδοτούμενα προγράμματα, δήθεν στόχος των οποίων ήταν “η δημιουργία θέσεων απασχόλησης και η ανάπτυξη υποδομών”, δεν ήταν τελικά παρά δημαγωγία, που επένδυε ελκυστικά έναν κυνικό στόχο: την επιβολή στρατηγικών κατευθύνσεων βάσει των κυρίαρχων μονοπωλιακών επιταγών, την καταστροφή ή/και διαστρέβλωση της εγχώριας βιομηχανίας (στοχευμένη αποβιομηχάνιση)

του αγροτικού τομέα και της εν γένει παραγωγής και την εγκαθίδρυση και εδραίωση θεσμών, υποδομών και διαύλων για την απρόσκοπτη κυριαρχία του διεθνικού μονοπωλιακού κεφαλαίου.

Δεν μπορεί επιπλέον να προβάλλει αξιώσεις αληθούς περί Ε.Ε. μεθοδολογίας, μια επανέκδοση του προυντονισμού, τη χυδαιότητα του οποίου κατέδειξε κλασικά ο Μαρξ το 1847 στο έργο του “Η Αθλιότητα της φιλοσοφίας”.

Υπενθυμίζω ότι ο Π. Ζ. Πруντόν ήταν ένας τυπικός εκπρόσωπος του μικροαστικού σοσιαλισμού-αναρχισμού του 19ου αι., που έβλεπε την κεφαλαιοκρατική κοινωνία και τις κυρίαρχες σε αυτήν σχέσεις ως ενσάρκώσεις αρχών, ιδεών και κατηγοριών του πνεύματος, η κάθε μια απ’ τις οποίες έχει “καλές”, θετικές και “κακές”, αρνητικές πλευρές. Η όλη σωτήριος ανάπλαση της κοινωνίας, η “Λύση του κοινωνικού ζητήματος”, φάνταζε ως μεταφυσικό καθήκον απαλλαγής από τις “κακές” και διατήρησης των “καλών” πλευρών.

Έτσι και τώρα, μεσούσης της κρίσης και του κοινωνικού πολέμου, σε συνθήκες απελπισίας από την καταστροφική λιτότητα, αναδεικνύεται στο προσκήνιο ως πρώτη πολιτική δύναμη με αξιώσεις διεκδίκησης της κυβέρνησης ένα πολυσυλλεκτικό κόμμα αριστερής-εργατικής προέλευσης και αναφοράς, ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. Η ηγετική ομάδα αυτού του κόμματος -σε αντίθεση με τον Πруντόν- δεν αναφέρεται καν στην κεφαλαιοκρατία και σε κάποια ανάγκη λίγο-πολύ (έστω μικροαστικού) σοσιαλιστικού μετασχηματισμού. Η δημοσκοπική και εκλογική εκτόξευση αυτού του κόμματος συνδέεται με την υπόσχεση άμεσης ανακούφισης του λαού απ’ τα δεινά της εξοντωτικής λιτότητας και των μνημονίων μέσω της ανάθεσης σε αυτό (ή σε κυβέρνηση με κορμό αυτό) της διαχείρισης-διακυβέρνησης και της διαπραγμάτευσης των όρων των δανειακών συμβάσεων και των αντίστοιχων πολιτικών με τους “εταίρους” δανειστές-δυνάστες της Ε.Ε. και του ΔΝΤ, σε ένα πνεύμα φετιχοποίησης των αντίστοιχων “θεσμών”.

Ωστόσο, οι κρατικοί και διακρατικοί θεσμοί και οι δομές του εποικοδομήματος δεν είναι ουδέτερες μορφές κενές περιεχομένου και πρόσφορες για ποικίλους κοινωνικοοικονομικούς και πολιτικούς χειρισμούς. Διέπονται σε όλο το εύρος και το βάθος τους από τη λογική της “συνέχειας” της εξυπηρέτησης των συμφερόντων της κυρίαρχης τάξης. Αντανακλούν βέβαια κάποιοι θεσμοί σε ορισμένο βαθμό διεκδικήσεις των “κάτω”, αλλά αυτό γίνεται πάντα υπό το πρίσμα του οποίου ιστορικού συμβιβασμού είχε επέλθει ως αποτέλεσμα συγκρούσεων και συσχετισμών δυνάμεων κατά τη θέσπισή τους, υπό το πρίσμα της σχετικής τροποποίησης των αποκρυσταλλωμάτων των συμφερόντων της κυρίαρχης τάξης, τροποποίησης που δεν αναιρεί την κυριαρχία αυτής της τάξης, ακόμα και μέσω των πλέον δημοκρατικών

θεσμών. Αυτό ισχύει περισσότερο για τους διακρατικούς θεσμούς και τα διάφορα εξωθεσμικά όργανα (π.χ. για αυτούς των διακρατικών ιμπεριαλιστικών ολοκληρώσεων τύπου Ε.Ε.), όπου η χρηματιστική ολιγαρχία του κεφαλαίου, τα όργανα των διεθνικών-πολυεθνικών ομίλων, έχουν αποκλειστικά την στρατηγική πρωτοβουλία των κινήσεων, προσδίδοντας στα όποια θεσμικά ή εξωθεσμικά όργανα χαρακτηριστικά αδιαμφισβήτητης επιβολής και κυριαρχίας. Τα όργανα αυτά, κατά τη διαμόρφωση, εδραίωση και λειτουργία τους, εξ ορισμού βρίσκονται ουσιαστικά εκτός του πεδίου διεκδίκησης ή/και ενάσκησης ακόμα και των θεμελιωδών τυπικών κυριαρχικών δικαιωμάτων κάποιου λαού, μιας αστικής “κοινωνίας πολιτών”, αντίστοιχες αυτών που ιστορικά έλαβαν χώρα σε συνθήκες επιμέρους κρατών. Τα όποια στοιχεία διακρατικού εποικοδομήματος έχουν εξ υπαρχής το στίγμα κινήσεων κορυφών, με ουσιαστικά αδιεμεσολάβητη από τους λαούς θέσμιση που διέπεται από τη λογική της διασφάλισης των συμφερόντων της διακρατικής χρηματιστικής ολιγαρχίας και των ισχυρότερων ως προς το κεφάλαιο χωρών. Ακόμα και το περιορισμένο δικαίωμα “βέτο” των χωρών μελών, ακυρώνεται στην πράξη, ενώ προτάσσεται *de facto* δικαίωμα “βέτο” εκ μέρους της γραφειοκρατίας των Βρυξελλών σε πάλοι ποτέ κυριαρχικές λειτουργίες, όπως είναι η κατάρτιση και η έγκριση εθνικών προϋπολογισμών χωρών μελών της ΕΕ.

Έτσι, γενική τάση είναι π.χ. στην Ε.Ε., η μετάθεση λειτουργιών και εξουσιών από νομοθετικά αιρετά σε μη αιρετά (διορισμένα γραφειοκρατικά) και μη λογοδοτούντα σε κανέναν εκτελεστικά όργανα, από εθνικά-κρατικά σε υπερεθνικά-διακρατικά, ενώ το εσωτερικό θεσμικό πλαίσιο των επιμέρους κρατών οφείλει να συμμορφούται και να υπάγεται/υποτάσσεται στο διακρατικό. Το ευρωκοινοβούλιο έχει εξ υπαρχής έναν ρόλο μάλλον συμβουλευτικό-διακοσμητικό στο όλο σύστημα των θεσμών της ΕΕ, ο οποίος όλο και πιο πολύ υποβαθμίζεται.

Για αυτούς τους λόγους, κατά κανόνα το διακρατικό εποικοδόμημα είναι πολύ πιο αυταρχικό, αντιδημοκρατικό και ανεξέλεγκτο από το εκάστοτε εθνικό-κρατικό, μιας και ιστορικά συγκροτήθηκε και λειτουργεί εξ υπαρχής με κινήσεις κορυφών των ηγεσιών της άρχουσας τάξης, της πολυεθνικής χρηματιστικής ολιγαρχίας, πάντα ερήμην των λαών, οι οποίοι σε αυτούς τους διακρατικούς θεσμούς δεν διέθεταν και δεν διαθέτουν ακόμα μέσα και τρόπους έστω και εν μέρει αποτύπωσης των συμφερόντων της εργασίας. Αυτό οφείλει να λαμβάνεται απαραίτητα υπόψιν κατά τη χάραξη πολιτικής εκ μέρους της εργατικής τάξης. Εδώ λειτουργούν υπονομευτικά για το κίνημα αυταπάτες (;) και ιδεολογήματα σχετικά με τη δήθεν δυνατότητα εκ των έσω μεταρρύθμισης και εκδημοκρατισμού των διακρατικών ιμπε-

ριαλιστικών θεσμών και δομών μέσω διαπραγμάτευσης. Η κλασική μαρξιστική θέση για την αναγκαιότητα συντριβής, τσακίσματος της κρατικής μηχανής από την επανάσταση της εργατικής τάξης και των συμμάχων της, αποκτά παραπάνω σημασία έναντι των διακρατικών ιμπεριαλιστικών μηχανισμών τύπου Ε.Ε., ΝΑΤΟ κ.ο.κ. Κάθε περί του αντιθέτου αυταπάτη, κάθε βαυκαλισμός περί του αντιθέτου (του τύπου "η Ε.Ε. αλλάζει" προς όφελος των λαών, των εργαζομένων κ.ο.κ.) μπορεί να έχει ολέθριες επιπτώσεις για το κίνημα και τον λαό. Ο ιμπεριαλισμός, η κυριαρχία των συμφερόντων της χρηματιστικής ολιγαρχίας του κεφαλαίου είναι όροι δομής και λειτουργίας εξ υπαρχής εγγεγραμμένοι στον γενετικό κώδικα αυτών των οργανισμών. Έτσι, το όποιο εγχείρημα "εταιρικής" αλληλεπίδρασης, "διαπραγμάτευσης" δια της μυστικής διπλωματίας με αυτούς, χωρίς ξεκάθαρους ανοικτούς προγραμματικούς συγκρουσιακούς όρους και χωρίς αντίστοιχη ηθικοπολιτική στήριξη μάχιμου παλλαϊκού κινήματος, χωρίς διεθνιστική αλληλεγγύη και ευνοϊκούς συσχετισμούς δυνάμεων, είναι καταδικασμένη σε ταπεινωτική ήττα, ενσωμάτωση και υποταγή, όπως αυτή κι αν επενδύεται φραστικά εκ των υστέρων. Σε συνθήκες τέτοιας δομικής κρίσης, όπου η πολιτική προσομοιάζει όλο και πιο πολύ σε πόλεμο, η όποια διαπραγμάτευση με τα κυρίαρχα διακρατικά όργανα εκπροσώπων μικρών χωρών όπως η Ελλάδα, αποβαίνουν νομοτελώς άχρηστες έως επικίνδυνες οι συνταγές ...προσωπικής "τόλμης και γοητείας" των διαπραγματευτών, τη στιγμή που απαιτείται θεμελιώδης συγκρότηση στρατηγικής και τακτικής βάσει της επιστήμης και τέχνης, της θεωρίας και πράξης οργάνωσης και διεξαγωγής πολιτικών και πολεμικών συγκρούσεων που εγγράφονται σε παγκόσμιες διεργασίες.

Οι εμφάσεις της διαχειριστικής-διαπραγματευτικής τακτικής (με πρακτικά απούσα τη στρατηγική) της ηγετικής ομάδας αυτού του κόμματος, κινήθηκαν αμφίπλευρα. Επικεντρώνονται: 1) στον εφησυχασμό των κάτω για ήπιους χειρισμούς και δήθεν δυνατότητα μετριασμού των επιπτώσεων της καταστροφικής μνημονιακής πολιτικής (με υποσχέσεις για κάποια αύξηση μισθών και συντάξεων κ.ο.κ. και έμφαση στους συντηρητικών καταβολών αγανακτισμένους, που τελούν υπό το κράτος της καθεστωτικής τρομοκρατίας περί δήθεν Αρμαγεδδώνα εκτός € και Ε.Ε.), και -κυρίως- 2) σε πολλές και διάφορες επίμονες εξετάσεις προς το ντόπιο και διεθνικό καθεστώς επιβολής, όσον αφορά την "φερεγγυότητά" της, τη νομιμοφροσύνη της στους διεθνικούς "θεσμούς" και τη ρητή δέσμευση για την απόρριψη "μονομερών" ενεργειών και ευλαβική τήρηση των στρατηγικών επιλογών του κεφαλαίου. Έτσι, από το δειλό σύνθημα "καμία θυσία για το ευρώ" του 2012, διολίσθησε στο δουλοπρεπώς καθεστωτικό "πάση θυσία στο ευρώ και στην Ε.Ε."! Η εκδοχή προυντονισμού που υιοθετεί αυτή η ομάδα είναι

σαφώς πολύ δεξιότερη και καθεστωτικότερη του παραδοσιακού προυντονισμού. Επικεντρώνεται λοιπόν στη στάση έναντι της ΕΕ και των λοιπών ιμπεριαλιστικών οργανισμών, τους οποίους θεωρεί *a priori* “είναι ως έχει”, δεδομένο, ανυπέρβλητο και αδιαμφισβήτητο όρο και όριο για τον λαό και τη χώρα, χωρίς να αναφέρεται πρακτικά στην ίδια την εκμεταλλευτική ουσία του κυρίαρχου σε εθνική, ευρωπαϊκή και διεθνή κλίμακα.

Κατ’ αυτόν τον τρόπο, η εν λόγω ηγετική ομάδα, δείχνει να αγνοεί τη διαλεκτική ουσία π.χ. του κυρίαρχου και σχεδιοποιημένου από το χρηματοπιστωτικό δυτικοευρωπαϊκό κεφάλαιο πλαισίου εμβάθυνσης της ιμπεριαλιστικής ολοκλήρωσης, με άξονα το πεδίο σχέσεων παραγωγής της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, του “ευρώ”,⁶ αγνοώντας τη λειτουργία της ως μηχανισμού διεθνικής εκμετάλλευσης στη βάση της αύξουσας ανισομέρειας και της αντίστοιχης ιμπεριαλιστικής ολοκλήρωσης. Η κυρίαρχη προπαγάνδα επιδιώκει να προβάλλει την αντιιμπεριαλιστική εναντίωση σε αυτή την ένωση ως δήθεν “εθνικιστικό αντιευρωπαϊσμό”, εν αντιθέσει προς τον “διεθνισμό” της Ε.Ε. και η ηγετική ομάδα του ΣΥΡΙΖΑ αναπαράγει αυτό το ιδεολόγημα. Έτσι, φαντασιώνεται μεταφυσικά απαλλαγή απ’ τα “κακά” του ευρώ (μνημόνια, εξοντωτική λιτότητα) εντός της ευρωζώνης και νομιμοφρόνως προσδοκά μετουσίωση της χρηματοπιστωτικής φυλακής των λαών που λέγεται Ε.Ε. σε “κοινωνικά δίκαιη Ευρώπη των Λαών”, διαβεβαιώνοντας το κοινό ότι θα βρει στα ιμπεριαλιστικά κέντρα των ως άνω “θεσμών” ευήκοον ους...⁷ Κάποιοι προτάσσουν με δογματική κατάνυξη τη σωτηρία του ευρώ και τη διαιώνιση της πρόσδεσής μας σε αυτό έναντι της σωτηρίας του λαού, επιτείνοντας τη σύγχυση μεταξύ γεωγραφικών οριοθετήσεων, πολιτισμικών ταυτοτήτων, κυρίαρχων σχέσεων παραγωγής και στρατηγικών ολοκλήρωσης-διακρατικής ρύθμισης του καθεστώτος. Και όλα αυτά εκτυλίσσονται τη στιγμή που η κρίση χρέους αγκαλιάζει όλο και

⁶ Για τη σχέση που έχουν τα ευτράπελα παράδοξα των ιδεολογημάτων των απολογητών της Ε.Ε. και του ευρώ με τη ζοφερή πραγματικότητα, βλ. και Μαριόλη, σ.143-144, Παπουλή, σελ. 92-103.

⁷ Η απεμπόληση θέσεων και αρχών από την αριστερά και οι συνακόλουθες παλινωδίες, έχουν μακρά ιστορία. Το 1989 το ΚΚΕ, αφού είχε παραιτηθεί από βασικές θέσεις του (κατά ΕΟΚ, ΝΑΤΟ) συμμετείχε, με πρόσχημα την “κάθαρση” από το σκάνδαλο Κοσκωτά, σε συγκυβέρνηση με τη ΝΔ. στην κυβέρνηση Τζανετάκη και κατόπιν και με το ΠΑΣΟΚ, στην κυβέρνηση Ζολώτα, βγάζοντας το καθεστώς από τη δύσκολη θέση στην οποία είχε περιέλθει, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την εκ των πραγμάτων συμβολή της αριστεράς στην νεοφιλελεύθερη στροφή που επακολούθησε και την καταρράκωση της αξιοπιστίας της. Η τότε ηγεσία του ΚΚΕ, και του Συνασπισμού της Αριστεράς, για να δικαιολογήσουν την υπηρεσία τους προς το καθεστώς, διακήρυσσαν ότι «άλλαξε η δεξιά»! Τώρα η ηγετική ομάδα του ΣΥΡΙΖΑ διακηρύσσει ότι «η Ευρώπη (δηλ. η Ε.Ε.- Δ.Π.) αλλάζει»...

πιο πολλές και πιο μεγάλες χώρες της ευρωζώνης, τη στιγμή που εκ των πραγμάτων τίθεται εν αμφιβόλω διεθνώς η ίδια η ύπαρξη του ευρώ και της Ε.Ε., στη δίνη των παγκόσμιων ανακατατάξεων. Στον βαθμό που η ριζοσπαστικοποίηση των μαζών στην κρίση θα παραμένει ρευστή και άμορφη, είναι εκ των πραγμάτων αναπόφευκτο να μορφοποιείται βάσει των κυρίαρχων στρατηγικών, προταγμάτων και διλημάτων. Υπάρχουν λοιπόν σ' αυτή τη συγκυρία κάποιες νομοτελείς αυταπάτες, η μη έγκαιρη άρση των οποίων μπορεί να οδηγήσει σε απογοήτευση και σε αντιδραστική στροφή, χωρίς ή (πολλώ μάλλον) με κυβερνητική εμπλοκή αυτών των δυνάμεων που τις πρεσβεύουν, ανεξαρτήτως προθέσεων.

Στην κρίση και στον πόλεμο αποκαλύπτονται ανάγλυφα τα ενδότερα χαρακτηριστικά, οι εσωτερικές αντιφάσεις και ο ταξικός-κοινωνικός προσανατολισμός πολιτικών σχημάτων, εθνικών και πολυεθνικών μορφωμάτων και οργάνων, συλλογικοτήτων και ατόμων. Ο χαρακτήρας της Ε.Ε., το πραγματικό της πρόσωπο, αποκαλύφθηκε πλέον εντελώς τώρα που πέφτουν τα προσωπεία. Το να επιδιώκει κανείς σε συνθήκες καταστροφικής κρίσης και πολέμου απαλλαγή απ' τα "κακά" του ευρώ εντός της ευρωζώνης, προσδοκώντας νομιμοφρόνως μετουσίωση της χρηματοπιστωτικής φυλακής των λαών που επιβάλλει καθεστώς οικονομικής (επί του παρόντος) κατοχής-αποικιοποίησης, σε "κοινωνικά δίκαιη Ευρώπη των Λαών", είναι επιεικώς μια αφελής ουτοπία. Είναι σαν να διεκδικούσε το κίνημα κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κατά την προηγούμενη (στρατιωτική) κατοχή, να μεταπείσει δια των διαπραγματεύσεων και να μεταρρυθμίσει τον φασιστικό άξονα και τη Βέρμαχτ...

Η διάγνωση της ιστορικής νομοτέλειας, δεν μπορεί να εδράζεται σε υποκειμενικές επιθυμίες και σε μικροαστικούς ευγενείς και ευσεβείς πόθους. Πολλώ μάλλον δε - η επαναστατική παρέμβαση σε αυτήν. Η έκβαση της κρίσης της Ευρωζώνης και της Ε.Ε. θα κινηθεί σε ένα ευρύ φάσμα πιθανών ανακατατάξεων. Εκείνο όμως που νομοτελώς αποκλείεται απολύτως είναι τυχόν μεταστροφή της Δυτικοευρωπαϊκής Ιμπεριαλιστικής Ολοκλήρωσης (θεμελιώδους συνιστώσας του άξονα του πλέον επιθετικού Διεθνοποιημένου κεφαλαίου) σε κατεύθυνση διαφορετική από την Διακρατικομονοπωλιακή δικτατορία του κεφαλαίου, ιδιαίτερα στη φάση της οξύτατης δομικής κρίσης και του Γ' Θερμού Παγκοσμίου Ιμπεριαλιστικού Πολέμου. Μια δικτατορία που δεν διστάζει να χρηματοδοτεί και να καθοδηγεί ωμές πολεμικές παρεμβάσεις, ένοπλα πραξικοπήματα με δύναμη κρούσης τους ναζί (Κίεβο), να στηρίζει απαρτχάιντ ναζιστών, που χωρίζουν τον λαό τους σε πολίτες και "μη πολίτες" (3 χώρες της Βαλτικής), να επιβάλλει όλο και πιο φασίζοντα καθεστώτα γενοκτονίας με εγκαθίδρυση αποικίας χρέους και υπό εποπτεία

(Ελλάδα, Κύπρος κ.ο.κ.), να κάνει ασκήσεις στρατού για την καταστολή εξεγέρσεων σε τρίτες χώρες (Γερμανία το φθινόπωρο του 2013) κλπ.

Η νυν κρίση, σηματοδοτεί μεταξύ άλλων και την οριστική χρεοκοπία των εκδοχών και καταλοίπων του ευρωκομμουνισμού. Τα εγγενή κρισιακά-εκφυλιστικά φαινόμενα του ευρωκομμουνισμού, αποκαλύπτονται σήμερα ανάγλυφα, χωρίς φτιασίδια. Ιδιαίτερης μελέτης χρήζουν ενδεικτικά τα εξής θέματα:

1. η σχέση του ευρωκομμουνισμού (ως αρχικής εκφυλιστικής μορφής των κομμάτων της Γ' Διεθνούς) με τα απολειφάδια της σοσιαλδημοκρατίας (του εκφυλισμού της Β' Διεθνούς),

2. η εδραίωση ενός εν πολλοίς κρατικοδίαιτου κομματικού γραφειοκρατικού μηχανισμού (σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, επαγγελματιών συνδικαλιστών, κοινοβουλευτικών, πανεπιστημιακών καθηγητών, συμβούλων, υπερεθνικών οργάνων Ε.Ε., ΜΚΟ, μηχανισμών απορρόφησης ευρωπαϊκών κονδυλίων, παρατρεχάμενων κ.ο.κ.), ο οποίος, σε συνθήκες μακροχρόνιας ειρηνικής λειτουργίας εντός του συστήματος, εγκολπώνεται τη διαχειριστική λογική και προτάσσει την αναπαραγωγή του ίδιου και των συνακόλουθων βολικών ιδεολογημάτων του, έναντι των συμφερόντων της εργατικής τάξης... Κάποιοι εξ αυτών γίνονται αναφανδόν οι καθ' ύλην αρμόδιοι επί των "ευρωπαϊκών θεσμών" και των εν γένει θεμάτων της Ε.Ε. Η σύμφυση της παραπάνω κατηγορίας με θεσμούς, λειτουργίες και χρηματοδοτούμενα προγράμματα της Ε.Ε., γειώνει ευθέως την εξήγηση της απολογητικής τους στάσης. Ομάδα αναφοράς τους γίνεται η ενσωμάτωση στους αστικούς θεσμούς μέσω της ίδιας τους της γραφειοκρατικής θεσμικότητας. Άρα παύει να είναι για αυτούς ομάδα αναφοράς η εργατική τάξη (εάν και στον βαθμό που υπήρξε ποτέ...).

3. στη βάση της φετιχοποίησης της αστικής "δημοκρατίας", προκύπτει ένας πρωτοφανής καθεστωτισμός-κοινοβουλευτικός κρετινισμός, μια θεσμολαγνεία (σε εθνικό και Ε.Ε. επίπεδο), μια παραίτηση από κάθε ιδέα επαναστατικού κινήματος στην κατεύθυνση της δικτατορίας του προλεταριάτου και της συντριβής των κρατικών και διακρατικών μηχανισμών του κεφαλαίου. Το θέμα της εξουσίας αποκόπτεται από το επαναστατικό ταξικό του περιεχόμενο, μετατρέπεται σε εκλογικίστικο παίγνιο με στόχο την συμμετοχή στη διαχείριση του συστήματος από κυβερνητικές θέσεις.

4. το "πακέτο" εκφυλιστικών ιδεών του αστισμού, που περιελάμβανε: α) αντισοβιετισμό-αντικομμουνισμό (με κριτική στον πρώιμο σοσιαλισμό κατά βάση από αστικές φιλελεύθερες θέσεις), β) υποβάθμιση-εργαλειοποίηση της θεωρίας και της στρατηγικής, παραίτηση από την επιστημονική-

επαναστατική και συγκεκριμένη ιστορική διαλεκτική σύνδεση τακτικής - στρατηγικής, μετάβαση στον τακτικισμό (αναγωγή των πάντων σε τακτικές του "βλέποντας και κάνοντας"), γ) άρνηση της επαναστατικής προοπτικής του κομμουνισμού (αρχής γενομένης από τη φετιχοποίηση της αστικής "δημοκρατίας"), αρχικά στο όνομα ενός "δημοκρατικού σοσιαλισμού", ενός "σοσιαλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο" και τελικά, δ) πλήρης διολίσθηση στον στόχο του "καπιταλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο", ε) παραίτηση από τον προλεταριακό διεθνισμό και υποκατάσταση του τελευταίου από τον "ευρωπαϊσμό" ως εκδοχή της ιδεολογίας του επιθετικού πολυεθνικού κεφαλαίου και της ολοκλήρωσης που προωθούσε, δηλαδή καθαρά στο πνεύμα του αστικού κοσμοπολιτισμού.⁸

5. το χαρακτηριστικό για τον ευρωκομμουνισμό "πλουραλιστικό" φάσμα "ανανέωσης" του κερτημένου της επιστημονικής θεωρίας και μεθοδολογίας του μαρξισμού δια του "ανοίγματος" σε ποικίλες ιδεολογικές, φιλοσοφικές, μεθοδολογικές κ.ο.κ. εκδοχές του αστισμού και ρευμάτων του συρμού, απότοκα των οποίων είναι ποικίλα ρεύματα του (κατά τον δεδομένο όρο του Π. Άντερσον) "Δυτικού μαρξισμού", του "νεομαρξισμού" κ.ο.κ. Διολίσθηση σε κατά κανόνα ετερόκλητα συνονθυλεύματα στη βάση του εκλεκτικισμού και παραίτηση από την επαναστατική θεωρητική και πρακτική ουσία του μαρξισμού, σε αμφότερες τις βασικές εκφάνσεις των ιδεολογικών φορέων αυτών των ρευμάτων: ακαδημαϊκή - καθηγητική και "κομματική"...

6. η απόρριψη του λογικού-μεθοδολογικού πυρήνα του μαρξισμού, της επαναστατικής θεωρίας: της διαλεκτικής. Η υποκατάσταση της τελευταίας από εκδοχές "θεωρίας των παραγόντων", του δομισμού, του μεταδοσμιισμού, της βουλησιαρχίας, του μεθοδολογικού πλουραλισμού, του "μεταμοντέρνου" κ.ο.κ. Η διαλεκτική τείνει να ανάγεται στον λόγο που αρθρώνουν σε απλή ευπρέπεια διαλόγου "ήπιων τόνων", αντίθετη της πολεμικής. Ωστόσο, η μεθοδολογία είναι συνυφασμένη με τη στάση ζωής. Επακόλουθο: η παντελής απουσία αρχών.

7. η δια των ποικίλων εκδοχών ιδεολογικής επένδυσης της αποστασίας του ευρωκομμουνισμού τροφοδότηση "ακροαριστερών", "αντιεξουσιαστικών", "αναρχικών", "αντικαπιταλιστικών" κ.ο.κ. εκδοχών ιδεολογίας και πρακτικής σε "νεομαρξιστική" βάση, πάντα σε μια σχέση συγκοινωνούντων δοχείων με τις ιδεολογικές πηγές του ευρωκομμουνισμού κ.ο.κ.

⁸ Για την τεράστια σημασία του αγώνα για εθνική ανεξαρτησία και λαϊκή κυριαρχία σε διεθνιστική βάση, που έχει ακυρωθεί στα πλαίσια της εν λόγω χρεοκοπημένης τάσης και άλλων δογμάτων ορισμένου τύπου "αριστεράς", βλ. Δ. Καλτσώνη.

Ο ευρωκομμουνισμός, παρά τις αυταπάτες πολλών ανθρώπων του κινήματος που τον ακολούθησαν (κατ' αρχήν, στα πλαίσια μιας υγιούς αντίδρασης σε εκφυλιστικά φαινόμενα της τριτοδιεθνιστικής παράδοσης, όπως ο δογματισμός, η γραφειοκρατικοποίηση κ.ο.κ.) με αγνές προθέσεις, ήταν ήδη από τις απαρχές του εκφυλιστικό φαινόμενο του μαρξισμού, όσο κι αν ακκίζονταν οι φορείς του για "ανανέωση"... Το εκφυλιστικό στοιχείο συνδέεται εδώ με την εξ υπαρχής προσπάθεια "θεραπείας" εκφυλιστικών φαινομένων της τριτοδιεθνιστικής παράδοσης με την προσφυγή στο προ πολλού εκφυλισμένο οπλοστάσιο της αποστασίας της Β' Διεθνούς. Πολλώ μάλλον τα καθ' ημάς μορφώματά του (με τη χαρακτηριστική εμπλοκή τους σε συμπλέγματα του διπόλου επαρχιωτισμού – ευρωλαγνείας), εν είδη κυβερνήσας αριστεράς τύπου ΔΗΜΑΡ (με σημαντικό μέρος των στελεχών του πάλαι ποτέ ΚΚΕ εσ. και του περιβάλλοντος Κύρκου), αλλά και του νυν (κατανυκτικά "υπεύθυνου" και ευρωλάγνου) ΣΥΡΙΖΑ...

Για να επανέλθουμε στις περί Ε.Ε. απόψεις, όποιοι τρέφουν αυταπάτες αναφορικά με τον χαρακτήρα της, οφείλουν να αποδείξουν ότι: 1. η Ε.Ε. δεν συνιστά ιμπεριαλιστική ολοκλήρωση, με τα θεσμικά της όργανα εξ υπαρχής δομημένα σε αυτήν τη βάση, που διέπεται από τις προαναφερθείσες νομοτέλειες του νέου σταδίου της ιμπεριαλιστικής παγκοσμιοποίησης, αλλά διαφορετικού τύπου ένωση, σε επίπεδο πολιτικής οικονομίας, 2. ότι το ευρώ, η όλη δομή και οι λειτουργίες της ευρωζώνης, δεν συνιστά σχέση παραγωγής, οργανικά ενταγμένη στο όλο των σχέσεων παραγωγής της ως άνω ιμπεριαλιστικής ολοκλήρωσης, με τον συνακόλουθο μηχανισμό επίτασης της ανισομέρειας, κατάργησης της δημοσιονομικής κυριαρχίας των χωρών, διασφάλισης της ανεξέλεγκτης κυριαρχίας του πολυεθνικού κεφαλαίου με αιχμή το χρηματοπιστωτικό κ.ο.κ. και 3. ότι υπάρχουν (πραγματικές και όχι φανταστικές) κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις με στρατηγική επαναστατικού μετασχηματισμού (αν όχι και στις 28 χώρες – μέλη, τουλάχιστον στις χώρες της περιφέρειας της ευρωζώνης και της Ε.Ε.), ικανές στο εγγύς διάστημα να συγκροτηθούν ως υποκείμενο με όρους ηγεμονίας και με προοπτική ριζικής αλλαγής των συσχετισμών δυνάμεων, άρα, και του ιμπεριαλιστικού χαρακτήρα της Ε.Ε., μέσα από το συντονισμένο τσάκισμα του απολυταρχικού και ανεξέλεγκτου διακρατικού γραφειοκρατικού μηχανισμού των θεσμικών και εξωθεσμικών της οργάνων (δεδομένου ότι αυτά δεν επιδέχονται μεταρρύθμιση). Δεδομένου ότι τα παραπάνω δεν μπορούν να αποδειχθούν με ορθολογικό επιστημονικό τρόπο, όποια πολιτική εδράζεται σε παρόμοια ιδεολογήματα, είναι ουτοπική και ανεφάρμοστη.

Αντί επιλόγου. Αντιφάσεις μιας κυβέρνησης με κορμό τον ΣΥΡΙΖΑ. Ορισμένα συμπεράσματα

Εδώ έχει ιδιαίτερη σημασία η αναφορά στην πρόσφατη ιστορία της Ελλάδας. Κατά το διάστημα που μεσολάβησε από το ξέσπασμα της κρίσης και την πρόσδεση της χώρας στο άρμα της δανειακής αποικιοποίησης, το καθεστώς, με αρκετούς κλυδωνισμούς πέτυχε σχετική σταθεροποίηση της ισχύος του. Κατόρθωσε να συγκροτήσει με αρκετή επιτυχία το άθλιο Μαύρο Μέτωπό του, καίγοντας εφεδρείες, ανασυσκευάζοντας και ανακυκλώνοντας παλαιές και δημιουργώντας «νέες», με κλιμακούμενη τη μετατόπιση σημαντικής μερίδας του πολιτικού φάσματος και της αντιπολίτευσης σε καθεστωτική-διαχειριστική κατεύθυνση. Έχοντας την πλέον μισητή κυβέρνηση, με ελάχιστο λαϊκό έρεισμα, το καθεστώς του Μαύρου Μετώπου του Ευρωατλαντικού άξονα των από πάνω δείχνει να αισθάνεται ασφαλές και φαίνεται ότι μπορεί να ελέγχει την κατάσταση, παρ' όλο που δεν έχει κάτι θετικό και ελκυστικό να προσφέρει ως προοπτική στην κοινωνία. Επιβάλλεται μόνο επειδή δεν υπάρχει οργανωμένη υπολογίσιμη ανατρεπτική δύναμη των από κάτω, ως ένα Ενιαίο Λαϊκό Κοινωνικό και Πολιτικό Μέτωπο ικανό να εμπνεύσει και να συσπειρώσει την πλειοψηφία του λαού σε προοπτική ελπίδας, νίκης και κοινωνικών μετασχηματισμών.

Το μόνο που θα μπορούσε να δώσει εναλλακτική τροπή στη συγκυρία, θα ήταν ένα Μέτωπο, χωρίς προαπαιτούμενα, στη βάση ενός εναλλακτικού προγράμματος κομβικών στόχων αποτροπής της καταστροφής. Οι στόχοι αυτοί είναι ξεκάθαροι: αποτινάσσοντας τον ζυγό του Ευρώ, της ΕΕ και του Δ.Ν.Τ., διαγράφοντας το χρέος, τα μνημόνια και τις δανειακές συμβάσεις, διεκδικώντας λαϊκή κυριαρχία και εθνικό έλεγχο με σχεδιασμό βάσει των λαϊκών αναγκών (όπως κυρίαρχη νομισματική και οικονομική πολιτική, εθνικοποίηση των τραπεζών και των τομέων στρατηγικής σημασίας) τίθενται οι βάσεις για την αναδιανομή του εισοδήματος υπέρ των εργαζόμενων και τον ριζικό εκδημοκρατισμό όλης της κοινωνίας. Τα κόμματα, οι πολιτικές δυνάμεις της αντιπολίτευσης και της αριστεράς, στην πλειοψηφία τους στάθηκαν ανίκανες για αυτήν τη ζωτικής σημασίας τροπή. Άφησαν ανεκμετάλλευτη τη γόνιμη περίοδο των μαζικών λαϊκών κινητοποιήσεων μέχρι το 2012, χωρίς να τους προσδώσουν τη μοναδική επαναστατική κλιμάκωση πνοής: τη μετωπική συγκρότηση και το ενιαίο κέντρο αγώνα. Ο λαός κινητοποιήθηκε κατά εκατοντάδες χιλιάδες, πάλεψε, μάτωσε, αντιμετώπισε την ωμή καταστολή του καθεστώτος και, με βάση την εμπειρία του, θεώρησε ότι έχει εξαντλήσει αυτού του τύπου τα μέσα του αγώνα. Το επόμενο νομοτελές ποιοτικό άλμα συγκρότησης του κοινωνικού και πολιτικού υποκειμένου σε

Μέτωπο, που θα έδινε οργάνωση και συνειδητούς στόχους με προοπτική στο αυθόρμητο, ακυρώθηκε, ματαιώθηκε και υπονομεύθηκε συστηματικά, κυρίως για λόγους υποκειμενικής ανεπάρκειας των δυνάμεων που θα όφειλαν να πρωτοστατήσουν σε αυτό, των δυνάμεων της αριστεράς. Έτσι, αυτές οι δυνάμεις της αναντίστοιχης των περιστάσεων αριστεράς, ενίσχυσαν την αστική προπαγάνδα που παρουσιάζει τους λαϊκούς αγώνες ως δήθεν εξ ορισμού άκαρπους, μάταιους και άσκοπους και ουσιαστικά εδραίωσαν τις αυταπάτες περί δήθεν «μονόδρομου» των εκλογικών εναλλαγών διακυβέρνησης εντός του συστήματος.

Για αυτούς ακριβώς τους λόγους, «το εκλογικό αποτέλεσμα (25.1.2015), που χαρακτηρίστηκε από την ευρεία νίκη του ΣΥΡΙΖΑ, αποτέλεσε εν πολλοίς αναγκαστική έκφραση του κοινωνικού ριζοσπαστισμού που συσσωρεύτηκε την προηγούμενη πενταετία, ως απάντηση στις εφαρμοζόμενες μνημονιακές πολιτικές. Ο ΣΥΡΙΖΑ πέτυχε να εκφράσει πολιτικά ένα συνεχώς διευρυνόμενο και ανομοιογενές τμήμα της κοινωνίας, το οποίο επιθυμούσε την ανατροπή των πολιτικών σκληρής λιτότητας που είχαν εφαρμοστεί τα προηγούμενα χρόνια. Αυτό το τμήμα, στο διάστημα που μεσολάβησε μετά τις εκλογές του 2012, σταδιακά, έγινε πλειοψηφικό, καθώς η συνέχιση της εφαρμογής του μνημονίου από τη συγκυβέρνηση Σαμαρά- Βενιζέλου οδήγησε σε αλλαγή στάσης ακόμη και κοινωνικά στρώματα που ήταν πιο επιφυλακτικά απέναντι στον ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές του Ιουνίου του 2012... Ο ΣΥΡΙΖΑ, στα πλαίσια του αρκετά ασαφούς και συχνά αντιφατικού πολιτικού λόγου που εξέφραζε, κατάφερε να συσπειρώσει τμήματα της κοινωνίας που χαρακτηρίζονταν από διαφορετικό πολιτικό σκεπτικό: τόσο αυτούς που επιθυμούσαν μια ριζοσπαστική ανατροπή των μνημονίων, ακόμη και αν αυτό σήμαινε ρήξη με την ευρωζώνη και την ΕΕ και έξοδο από το ευρώ, όσο και αυτούς που επιθυμούσαν μια πιο μετριοπαθή διαπραγμάτευση, που θα οδηγούσε σε μια σχετικά ηπιότερη πολιτική λιτότητας, χωρίς να τεθεί σε κίνδυνο η παραμονή της χώρας στην ευρωζώνη και την ΕΕ. Από αυτήν την άποψη, η αντιφατικότητα του πολιτικού λόγου του ΣΥΡΙΖΑ που εκφραζόταν στη θέση περί “τέλους των μνημονίων, εντός του ευρώ”, αποτέλεσε σε μεγάλο βαθμό πλεονέκτημα προεκλογικά καθώς του έδωσε τη δυνατότητα να συσπειρώσει γύρω του σημαντικά τμήματα της κοινωνίας με διαφορετικές προσδοκίες απέναντι σε μια πιθανή κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ. Από την άλλη, αυτή η αντιφατικότητα και η μη ρεαλιστικότητα των πολιτικών εξαγγελιών του ΣΥΡΙΖΑ θα τον έφερνε μπροστά σε ένα πολύ σκληρό δίλημμα μετεκλογικά: το αν θα επιλέξει τη συνέχιση της λιτότητας εντός του ευρώ (έστω και με πολύ μικρές παραλλαγές) ή αν θα έρθει σε ρήξη με τους δανειστές με πολύ πιθανό το σενάριο της εξόδου από το ευρώ» (Κακαρίνος).

Τελικά, τι δρομολόγησε η ανάδειξη της «μιας κυβέρνησης κοινωνικής σωτηρίας» με κορμό τον ΣΥΡΙΖΑ; Όπως εύστοχα αναφέρεται στη συνέχεια του παραπάνω κειμένου, «τόσο η εκλογική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ, όσο και η αρχική του στάση απέναντι στους δανειστές, που έδωσε την αίσθηση ότι για πρώτη φορά είναι σε εξέλιξη μια διαδικασία διαπραγμάτευσης, οδήγησαν σε ένα κλίμα αισιοδοξίας και αγωνιστικής ανάτασης ένα μεγάλο μέρος του ελληνικού λαού, αλλά και τμήματα λαϊκών στρωμάτων σε άλλες χώρες της ευρωζώνης και της ΕΕ. ...Από την άλλη, σε αυτήν την αρχική φάση των διαπραγματεύσεων, οι δανειστές (και ιδίως η Γερμανία) τήρησαν σκληρή στάση, επιδιώκοντας να ασκήσουν πίεση και τελικά να εγκλωβίσουν την κυβέρνηση στο ήδη υπάρχον πλαίσιο λιτότητας που ακολούθησαν και οι προηγούμενες κυβερνήσεις. Στόχος τους ήταν είτε η πλήρης υποχώρηση της κυβέρνησης σε σχέση με τις προεκλογικές της δεσμεύσεις, είτε η συντριβή της υπό το βάρος των οικονομικών αδιεξόδων, ώστε, σε κάθε περίπτωση, να λειτουργήσει ως παράδειγμα προς αποφυγή για ενδεχόμενα αντίστοιχα μελλοντικά εγχειρήματα σε άλλες χώρες της ευρωζώνης και της ΕΕ. Προς αυτήν την κατεύθυνση κινήθηκε και η ΕΚΤ με την απόφασή της να διακόψει την παροχή ρευστότητας προς την ελληνική οικονομία, αφήνοντας μόνο τον μηχανισμό του ΕΛΑ ως γραμμή μεταφοράς ρευστότητας και μάλιστα εκβιάζοντας ανοιχτά, ότι αν δεν υπήρχε συμφωνία μέχρι τις 28/2 η παροχή ρευστότητας θα διακόπτονταν πλήρως... Πρόκειται για ένα σενάριο που είχε προβλεφθεί στα πλαίσια των αναλύσεων, από διάφορες οργανώσεις της αριστεράς, καθώς ήταν γνωστό ότι οι δανειστές θα αξιοποιήσουν όλα τα μέσα που διαθέτουν για να καθυποτάξουν την ελληνική πλευρά. Άλλωστε μια αντίστοιχη εξέλιξη είχαμε ζήσει και με το παράδειγμα της Κύπρου.

Η τελική κατάληξη της διαπραγμάτευσης, με τη συμφωνία που υπεγράφη, είναι ενδεικτική του που οδηγεί ο εγκλωβισμός στα πλαίσια της ευρωζώνης και της ΕΕ. Στην πραγματικότητα η κυβέρνηση αναγκάστηκε να συμμορφωθεί με τις αρχικές απαιτήσεις των δανειστών, ζητώντας παράταση της δανειακής σύμβασης (που συνεπάγεται παράταση του μνημονίου), αποδεχόμενη το σύνολο του δημοσίου χρέους (που αναγνωρίζεται ότι θα εξοφληθεί πλήρως και εγκαίρως) και αποδεχόμενη ότι δεν θα προβεί σε καμία μονομερή ενέργεια που, είτε θα ακυρώνει προηγούμενα μνημονιακά μέτρα, είτε θα οδηγεί σε αλλαγές φιλολαϊκού χαρακτήρα. Και όλα αυτά χωρίς το παραμικρό αντάλλαγμα, καθώς ακόμη και το ζήτημα του πρωτογενούς πλεονάσματος, που αποτελούσε ένα από τα βασικά αιτήματα της ελληνικής κυβέρνησης, δεν ξεκαθαρίζεται ρητά στο κείμενο της συμφωνίας (γίνεται αναφορά σε "κατάλληλα πρωτογενή πλεονάσματα") αλλά φαίνεται ότι θα

τεθεί σε διαβούλευση σε μεταγενέστερη φάση της διαπραγμάτευσης, κατά την οποία η ελληνική πλευρά θα είναι σε σαφώς δυσμενέστερη θέση. Μάλιστα, ακόμη και το ζήτημα της χρηματοδότησης, δηλαδή της χορήγησης της δόσης των περίπου 7 δισ. ευρώ, παραπέμπεται στο τέλος του τετραμήνου της συμφωνίας, εάν και εφόσον έχει υλοποιηθεί επαρκώς μια σειρά δεσμεύσεων, με αποτέλεσμα η κατάσταση συνεχούς δημοσιονομικής πίεσης να παρατείνεται και να εντείνεται για την κυβέρνηση καθιστώντας την εξαιρετικά ευάλωτη πλέον στις πιέσεις των δανειστών. Έτσι συνολικά η συμφωνία αποτέλεσε κατίσχυση των θέσεων των δανειστών και εγκατάλειψη από τη μεριά της κυβέρνησης του βασικού πυρήνα των θέσεών της.

Αυτό το εξαιρετικά αρνητικό αποτέλεσμα της διαπραγμάτευσης ήταν η μόνη λύση για την κυβέρνηση, με δεδομένο ότι εξ αρχής απέκλεισε οποιοδήποτε ενδεχόμενο ρήξης με τους δανειστές, πιθανής παύσης πληρωμών και εξόδου από το ευρώ. Ήταν αναμενόμενο ότι αργά ή γρήγορα η μεριά των δανειστών θα έθετε στο τραπέζι το ισχυρό όπλο κυριαρχίας που της διασφαλίζει το ευρώ και η ΕΚΤ: τη διακοπή οποιασδήποτε παροχής ρευστότητας, προκαλώντας ασφυξία στην ελληνική οικονομία. Μάλιστα, η συγκεκριμένη απειλή τέθηκε ανοιχτά τις τελευταίες ημέρες πριν την υπογραφή του κειμένου συμφωνίας, σύμφωνα με κυβερνητικά στελέχη» (ό.π.).

Κατ' αρχήν, απ' τη σκοπιά του αριστερού επαναστατικού κινήματος, είναι σαφές ότι η τήρηση όρων "μυστικής διπλωματίας", εν κρυπτώ και παραβύστω, μακριά απ' τον λαό και το κίνημα, είναι εγγύηση της προώθησης των πλέον ζοφερών "λύσεων" για τον λαό, εγγύησης εξυπηρέτησης των ληστρικών ιμπεριαλιστικών νεοαποικιοκρατικών συμφερόντων. Η θέση των επαναστατικών δυνάμεων έναντι της αστικής "μυστικής διπλωματίας" έχει διατυπωθεί με απaráμιλλη σαφήνεια από το από 6.11.1917 διάταγμα για την ειρήνη της Οκτωβριανής Επανάστασης: «άμεση ειρήνη [...] χωρίς βίαιη ενσωμάτωση ξένων εθνότητων [...], κάθε ενσωμάτωση σ' ένα μεγάλο ή ισχυρό κράτος μιας μικρής ή αδύνατης εθνότητας χωρίς την εκφρασμένη ρητά, καθαρά και ελεύθερα συγκατάθεση και επιθυμία αυτής της εθνότητας, άσχετα από το πότε έγινε αυτή η βίαιη ενσωμάτωση, άσχετα επίσης με τον βαθμό ανάπτυξης ή καθυστέρησης αυτού του έθνους που το προσαρτούν με τη βία ή το κατακρατούν με τη βία μέσα στα σύνορα ορισμένου κράτους. Άσχετα, τέλος, από το αν το έθνος αυτό ζει στην Ευρώπη ή σε μακρινές υπερπόντιες χώρες. [...] Η κυβέρνηση καταργεί τη μυστική διπλωματία, εκφράζοντας από την πλευρά της τη σταθερή απόφασή της να διεξαγάγει όλες τις διαπραγματεύσεις εντελώς ανοιχτά μπροστά σε όλο τον λαό, αρχίζοντας αμέσως τη δημοσίευση όλων των μυστικών συμφώνων που έχει επικυρώσει ή συνάψει η κυβέρνηση των τσιφλικάδων και των κα-

πιταλιστών». Σε αυτή τη βάση η Σοβιετική εξουσία ανέτρεψε όλο το πλαίσιο των αντιλαϊκών δεσμεύσεων της τσαρικής απολυταρχίας ως εγκληματικών, έχοντας την πλήρη στήριξη του μαχόμενου λαού.

Μόνο στη βάση ανοικτής, πλήρως διαφανούς διπλωματίας, με τον λαό συστρατευμένο σε μέτωπο μάχης στη βάση προγραμματικών θέσεων, με πραγματικά διεθνιστικό προσανατολισμό και πολυδιάστατη διεθνή πολιτική συμμαχιών στη βάση ριζικών αλλαγών συσχετισμών δυνάμεων μπορούν να δοθούν αποτελεσματικά τέτοιες μάχες. Σημαντικός όρος για να να εξουδετερωθεί αυτό το ισχυρότατο πλεονέκτημα από τη μεριά των δανειστών είναι και η ύπαρξη έτοιμου επεξεργασμένου προγράμματος, σχεδίου για την αντιμετώπιση όλου του φάσματος των πιθανών σεναρίων εκβιασμού, αιφνιδιασμού και καθυστόταξης απ' τη μεριά των δανειστών-δυναστών, που θα περιλαμβάνει και τη συντεταγμένη διαδικασία έκδοσης εθνικού νομίσματος. Σε αντίθετη περίπτωση, όσο ικανοί και να είναι οι διαπραγματευτικοί χειρισμοί και όσο αποφασισμένοι και αν είναι οι συμμετέχοντες στη διαπραγμάτευση, είναι τόσο πλεονεκτική η θέση των δανειστών, όσο δεν αμφισβητούνται το πλαίσιο της ευρωζώνης και της ΕΕ, που η κατάληξη της διαπραγμάτευσης θα είναι νομοτελώς συντριπτικά αρνητική. Πρέπει, μετά και από την εμπειρία της πρόσφατης διαπραγμάτευσης, να καταστεί ξεκάθαρο ότι, αν δεν αμφισβητηθεί ο μονόδρομος του ευρώ και της ΕΕ, αν δεν μπει στο τραπέζι η στάση πληρωμών και η διαγραφή του χρέους, δεν είναι εφικτή η άσκηση έστω και στοιχειώδους φιλολαϊκής πολιτικής.

Στο προσεχές διάστημα οι πιέσεις προς τον ΣΥΡΙΖΑ για περαιτέρω ενσωμάτωση και υλοποίηση πολιτικών ακραίας λιτότητας θα ενταθούν, με δεδομένη και την οριακή κατάσταση της οικονομίας αλλά και τις συνεχείς ανάγκες αναχρηματοδότησης και εξόφλησης του δυσθεώρητου δημόσιου χρέους. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ο ΣΥΡΙΖΑ θα πρέπει να αποφασίσει αν θα κινηθεί οριστικά προς την κατεύθυνση συνέχισης του μνημονίου ή αν θα έρθει σε ρήξη με τους δανειστές. Η υπογραφή της συγκεκριμένης συμφωνίας καθιστά εξαιρετικά πιθανότερο το σενάριο της συνθηκολόγησης και της πλήρους υποταγής στις επιταγές των δανειστών, καθώς η διαπραγματευτική θέση της κυβέρνησης γίνεται συνεχώς και πιο αδύναμη, ενώ δεν φαίνεται να υπάρχει προετοιμασία για το ενδεχόμενο της σύγκρουσης με τους δανειστές. Σε περίπτωση οριστικής υποχώρησης της κυβέρνησης, η διατήρηση των εσωκομματικών ισορροπιών εντός του ΣΥΡΙΖΑ θα καταστεί εξαιρετικά δύσκολη. Δεν μπορεί να αποκλειστεί ακόμη και διάσπαση τόσο στο επίπεδο του κόμματος όσο και στο επίπεδο της κοινοβουλευτικής ομάδας. Πρόκειται για σενάριο που ήδη επεξεργάζονται τόσο οι δανειστές όσο και δυνάμεις της αντιπολίτευσης στην Ελλάδα, που προσβλέπουν στον σχη-

ματισμό κυβέρνησης μεγάλου συνασπισμού (με συμμετοχή και της ΝΔ) ή νέας κυβέρνησης με στήριξη από μνημονιακά κόμματα της αντιπολίτευσης όπως το Ποτάμι (κατασκεύασμα συγκεκριμένων κύκλων της ολιγαρχίας και των ιδιωτικών ΜΜΕ) και ό,τι θα έχει απομείνει απ' το ΠΑΣΟΚ, σε περίπτωση που τεθεί σε κίνδυνο εκ νέου η πολιτική σταθερότητα, λόγω ενδεχόμενης διάσπασης της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ. Από την άλλη, πολιτική πίεση θα ασκηθεί και στα πιο ριζοσπαστικά κομμάτια εντός του ΣΥΡΙΖΑ, που θα πρέπει, σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, να επιλέξουν αν θα ακολουθήσουν την ηγεσία στην ενσωμάτωση ή αν θα διαχωρίσουν τη θέση τους με πιθανή συνέπεια ακόμη και την πτώση της κυβέρνησης. Σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις θα παίξει και τυχόν κινητοποίηση του λαϊκού παράγοντα που μπορεί να πιέσει καταλυτικά προς πιο ριζοσπαστικές κατευθύνσεις, αν και σε αυτή τη φάση φαίνεται ότι ένα μεγάλο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας τηρεί στάση αναμονής» (Κακαρίνος).

Κατ' αυτόν τον τρόπο διαπιστώνουμε ότι οι υπάρχουσες δυνάμεις της αριστεράς, εκούσια ή ακούσια, προσφέρουν τεράστια υπηρεσία στο καθεστώς με δύο αλληλένδετους και ανατροφοδοτούμενους τρόπους: 1. υιοθετούν στο ακέραιο τις στρατηγικές επιλογές του καθεστώτος διακρατικής επιβολής του άξονα, δίνοντας όλο και πιο δουλοπρεπείς εξετάσεις υποταγής και υπακοής σε αυτό και 2. προτάσσουν τις μονήρεις αυτοαναφορικές πορείες των μορφωμάτων τους, υπερθεματίζοντας σε «στρατηγική καθαρότητα» και προσχηματικά προαπαιτούμενα και υπονομεύοντας πρακτικά κάθε ενωτικό-μετωπικό εγχείρημα.

Αυτό που καθιστά ακλόνητο το καθεστώς του Μαύρου Μετώπου, παρά αλλά και μέσω εναλλαγών στην κυβερνητική του διαχείριση, δεν είναι η δύναμη και η λαϊκή απήχηση της πολιτικής που πρεσβεύει αλλά η απουσία πειστικής εναλλακτικής προοπτικής διεξόδου, το αποτελεσματικό «διαίρει και βασίλευε», ο κατακερματισμός και ο αλληλοσπαραγμός των από κάτω και η απουσία μετωπικής έκφρασης των βαθύτερων αναγκών των από κάτω. Αν δεν είχε εξασφαλισμένη τέτοια αντιπολίτευση και τέτοια αριστερά σε τέτοια κρίσιμη συγκυρία αυτό το καθεστώς, θα όφειλε να την κατασκευάσει. Άλλωστε, στην πολιτική και στον πόλεμο, όπου διακυβεύονται οι ζωές και οι τύχες εκατομμυρίων ανθρώπων, το τελευταίο που μετρά είναι οι όποιες υποκειμενικές διαθέσεις, οι προθέσεις και η βούληση των δρώντων υποκειμένων. Το εάν η επωφελής για το καθεστώς της άρχουσας τάξης και καταστροφική για τον εργαζόμενο λαό κατεύθυνση (με όρους αντικειμενικά μετρήσιμης αποτελεσματικότητας και συσχετισμού δυνάμεων) υιοθετείται από πρόθεση, βάσει εντεταλμένης υπηρεσίας, ή από αφέλεια, βλακεία κ.ο.κ. έχει ιστορικά δευτερεύουσα σημασία. Ως εκ τούτου, είναι ιστορικές

οι ευθύνες όσων με τις (γνωστές και καταγεγραμμένες) πράξεις και τις παραλείψεις τους απέτρεψαν και αποτρέπουν τη συγκρότηση ενός Λαϊκού Μετώπου.

Η κυριολεκτικά ζωτική σημασία του μετώπου, της κοινωνικοπολιτικής συμμαχίας με όρους ενότητας δράσης σε συγκεκριμένους στόχους, απαιτεί σήμερα τιτάνιες και πρωτόγνωρες προσπάθειες, απαιτεί τη μέγιστη δυνατή ικανότητα να αφουγκραζόμαστε τις ανάγκες του λαού, τον βηματισμό του και τις καμπές στις διαθέσεις και στη συνειδήσή του, τη μέγιστη δυνατή ευπροσηγορία, πέρα κι έξω από ελιτίστικες νοοτροπίες διδακτικού αφ' υψηλού τόνου και επιτιμητικής χλεύης των ταλαντεύσεων και της απουσίας «ωριμότητας» και «ιδεολογικής καθαρότητας» των μαζών.

Ο Λένιν στηλίτευσε αμείλικτα τις «φαιδρές σχολαστικές» σχηματοποιήσεις κάποιων που φαντασιώνονται το κίνημα και την επαναστατική διαδικασία κατά τον εξής τρόπο: «... θα παραταχθεί σε ένα μέρος ένα στράτευμα και θα πει: "εμείς είμαστε υπέρ του σοσιαλισμού", ενώ σε ένα άλλο μέρος [θα παραταχθεί] ένα άλλο, και θα πει: "εμείς είμαστε υπέρ του ιμπεριαλισμού" και αυτή θα είναι η κοινωνική επανάσταση!... Όποιος αναμένει την "καθαρή" κοινωνική επανάσταση, ποτέ δεν θα ζήσει να τη δει. Αυτός είναι ένας επαναστάτης στα λόγια, που δεν κατανοεί την πραγματική επανάσταση». Και διευκρίνιζε: «Η σοσιαλιστική επανάσταση στην Ευρώπη δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο, εκτός από έκρηξη της μαζικής πάλης όλων και όλων των ειδών των καταπιεσμένων και ανικανοποίητων. Μέρος της μικρής αστικής τάξης και των καθυστερημένων εργατών αναπόφευκτα θα συμμετάσχει σε αυτήν -χωρίς αυτή τη συμμετοχή δεν είναι εφικτός ο μαζικός αγώνας, δεν είναι εφικτή καμία επανάσταση...» (Λένιν, τ. 30, σ. 54).

Δεν είναι η πάλοι ποτέ ιστορική ή/και αυτόκλητη πρωτοπορία της τάξης και του όποιου κόμματος που θα αποφανθεί δίκην ασκήσεων επί χάρτου περί του «πολιτικώς και ιδεολογικώς ορθού» αγώνα αλλά, τουναντίον, αυτός που θα αναδείξει την πρωτοπορία της εργατικής τάξης και την προοπτική είναι ο μετωπικός αγώνας στην κλιμάκωσή του: «το προλεταριάτο συνιστά μια πραγματικά επαναστατική, μια πραγματικά σοσιαλιστικά δρώσα τάξη, μόνο υπό τον όρο ότι διεκδικεί και δρα ως πρωτοπορία όλων των εργαζομένων και όσων υφίστανται την εκμετάλλευση, ως ηγέτης τους στον αγώνα για την ανατροπή των εκμεταλλευτών...» (Λένιν, τ. 41, σσ. 169-170).

Η επαναστατική κατάσταση σηματοδοτεί ουσιαστικά μια ριζική καμπή στην ιστορία της κοινωνίας, όπου γίνεται άμεσα και έντονα έκδηλη η ανεπάρκεια και η ιστορική χρεοκοπία της άρχουσας τάξης και του καθεστώτος της, η αναντιστοιχία της με τις ανάγκες και τις επιταγές της εποχής, η αδυναμία της να επιτελέσει λειτουργίες ηγεμονίας και κυρίαρχου υποκειμένου

διά των ιδεολογικών και πολιτικών εκπροσώπων του καθεστώτος της. Τότε είναι που προκύπτει επιτακτικά η δυνατότητα και η αναγκαιότητα ριζικής επαναστατικής μεταστροφής του ρου της ιστορίας, ανάληψης πρωτοβουλίας κινήσεων από τους κάτω, αναβάθμισής τους από τη θέση των υποτακτικών ενεργούμενων σε συγκροτημένο υποκείμενο, με όρους αρχικά ηθικοπολιτικής ηγεμονίας και στη συνέχεια με την αξίωση κατίσχυσης και κυριαρχίας με όρους συσχετισμών δυνάμεων. Για να γίνει αυτή η δυνατότητα πραγματικότητα, απαιτείται συγκρότηση και ανάπτυξη του επαναστατικού υποκειμένου με όρους μετώπου, κοινωνικοπολιτικής συμμαχίας, μαζικής ενότητας δράσης.

Οι κρισιακές συγκυρίες δεν είναι ούτε συχνά ούτε μακροχρόνια ιστορικά φαινόμενα. Ξεσπούν στους «ασθενείς κρίκους» του συστήματος μετά από πολλές δεκαετίες «ειρηνικής» κυριαρχίας των κρατούντων. Η ευκαιρία κινηματικής-καταλυτικής παρέμβασης στη συγκυρία μπορεί να χαθεί ανεπιστρεπτί. Η συγκυρία απαιτεί επιτακτικά τη συμπίεση των ζωντανών δυνάμεων της αριστεράς, για τη συγκρότηση ενός ευρύτατου κοινωνικού και πολιτικού μετώπου, ικανού να νοηματοδοτήσει με προοπτική τη διέξοδο από την καταστροφική αποικιοποίηση του λαού (εκτός δανειακών συμβάσεων, μνημονίων, ευρώ, Ε.Ε. - ΔΝΤ, με κοινωνικοποίηση των τραπεζών και κομβικών τομέων της παραγωγής, ανασυγκρότηση της παραγωγής υπό τον έλεγχο και προς το συμφέρον των εργαζομένων κ.ο.κ.). Ενός μετώπου στη βάση προγραμματικών στόχων, χωρίς προαπαιτούμενα, ικανού να καταστεί κέντρο οργάνωσης, συντονισμού, περιφρούρησης και ανάπτυξης του αγώνα μέχρι τη νίκη.

Άλλωστε, στην κρισιακή συγκυρία, όπως αυτή εκδηλώνεται στον «ασθενή κρίκο», το κάθε πρόταγμα από τη μετωπική δέσμη βραχυ-μεσοπρόθεσμων διεκδικήσεων του κινήματος εξακοντίζεται στον πυρήνα των διακυβευμάτων της εποχής, αναμετράται με τις κυρίαρχες στρατηγικές επιλογές της άρχουσας τάξης, συναρτάται με τη δυναμική του ριζικού επαναστατικού μετασχηματισμού, με το έναυσμα της επανεκκίνησης της παγκόσμιας επαναστατικής διαδικασίας. Είναι λοιπόν σκόπιμο, αυτή η συνάρτηση να γίνεται μετά λόγου γνώσεως, συνειδητά, με όρους διαλεκτικής υπαγωγής των τακτικών κινήσεων στη στρατηγική, με όρους εμπλοκής του επαναστατικού κινήματος στη «ζώνη εγγύτερης ανάπτυξης» της συγκυρίας.

Η βέλτιστη επίτευξη αυτών των όρων, απαιτεί επιτακτικότερα από ποτέ τον θετικό προσδιορισμό της κομμουνιστικής προοπτικής, όχι ως προαπαιτούμενο της σύμπληξης της ως άνω κοινωνικοπολιτικής συμμαχίας (που θα συνιστούσε καταστροφικό σεκταρισμό) αλλά ως σαφή διακηρυγμένο σκοπό και προσανατολιστική αρχή των κομμουνιστών σε αυτήν την εμπλοκή.

Στην ιστορία δεν υπάρχουν κενά. Είτε η μη αξιοποίηση είτε η μη έγκαιρη αξιοποίηση της κρισιακής συγκυρίας με κλιμάκωσή της σε επαναστατική-ριζοσπαστική κατεύθυνση, η απογοήτευση από μια διακυβέρνηση "με κορμό την αριστερά" μπορεί να αποβεί καταστροφική, μιας και θα σπείρει ηττοπάθεια και θα οδηγήσει την οργή και την αγανάκτηση σε γενικευμένο εκφασισμό, με όρους διακρατικομονοπωλιακής δικτατορίας και ωμής βίας.

Απαιτείται λοιπόν θεμελιώδης ανάπτυξη της επαναστατικής θεωρίας και της κλιμάκωσης της συγκρότησης του υποκειμένου των επικείμενων επαναστάσεων, αρχής γενομένης από έναν μετωπικό αγώνα, που θα εδράζεται σε κοινή δράση, με διεκδικήσεις που θα αφορούν τις επιτακτικές θεμελιώδεις ανάγκες ζωτικής σημασίας για την επιβίωση εκατομμυρίων ανθρώπων. Έναν αγώνα αντιιμπεριαλιστικό και διεθνιστικό, για λαϊκή κυριαρχία και κοινωνική απελευθέρωση, για τον εκδημοκρατισμό της κοινωνικής και πολιτικής ζωής, εναντίον των πλέον επιθετικών δυνάμεων του παγκόσμιου χρηματιστικού κεφαλαίου, εναντίον των νέων μορφών αποικιοκρατίας. Μέσα από αυτόν τον θεωρητικό και πρακτικό αγώνα θα λάβει χώρα μια πολύ σημαντική ριζοσπαστικοποίηση των μαζών, σε μια διαδικασία ωρίμανσης του επαναστατικού υποκειμένου για την επαναστατική ενοποίηση της ανθρωπότητας.

Βιβλιογραφία

- Αργείτη Γ. (2012), Όταν η νεαρή σοβιετική εξουσία ακύρωνε τα ληστρικά δάνεια στην Ελλάδα. ΙΣΚΡΑ, 3.3.2012. http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=6869:argeitis-daneia-sovietiki-enosi-ellada&catid=110:istoria&Itemid=329 (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Βαζιούλιν Β. Α. (2006). Η λογική της ιστορίας της αλληλεπίδρασης ηθικής και πολιτικής. Εισήγηση στο 1ο Παγκόσμιο Συνέδριο Φιλοσοφίας, Ηράκλειο, 24-28.5.2006. Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό ΔΙΑΠΛΟΥΣ Νο 14, Ιούνιος-Ιούλιος 2006, σελ. 18-22.
- Βαζιούλιν Β. Α. (2013), Η Λογική της Ιστορίας. Ζητήματα θεωρίας και μεθοδολογίας. 2η εκδ. Αθήνα: ΚΨΜ, 2013.
- Βατικιώτη Λ. (2014), Ευρώπη υπό αποδόμηση. http://pitagorasamios.blogspot.gr/2014/03/blog-post_11.html (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Δελαστίκ Γ. (2014), Ο Αλέξης τρώει τις συνιστώσες για να γίνει πρωθυπουργός. ΕΘΝΟΣ, 21.5.13. <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22792&subid=2&pubid=63830960>
- Διεθνής Σχολή «Λογική της Ιστορίας» (Δ.Σ.Λ.Ι.) <http://www.ilhs.tuc.gr/gr/index.htm> (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Επαναστατική Ενοποίηση, Ιδρυτική Διακήρυξη, 2014, http://epanastatikienopoiisi.blogspot.gr/2014/02/blog-post_7734.html (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).

- Ερμηνεία για την κρίση από την Ιταλία. http://crisisreloaded.blogspot.com/2008/10/blog-post_4215.html. (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Καλτσώνη Δ. (2011), Ευρωπαϊκή Ένωση και εθνική - πολιτική κυριαρχία: η επικαιρότητα της λενινιστικής προσέγγισης. Ουτοπία, τευχ. 96 (2011), σελ. 89-97. http://kaltsonis.blogspot.gr/2011/11/blog-post_2935.html (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Λαπαβίτσας Κ (επιμ.), (2010), Η ευρωζώνη ανάμεσα στη λιτότητα και την αθέτηση πληρωμών. Αθήνα: Λιβάνη.
- Λαπαβίτσας Κ (επιμ.), (2012), Ρήξη. Διέξοδος από την κρίση της ευρωζώνης. Αθήνα: Λιβάνη.
- Λένιν Β. Ι. «Άπαντα», εκδόσεις «Σύγχρονη Εποχή».
- Λένιν Β. Ι. Για το σύνθημα των ενωμένων πολιτειών της Ευρώπης. Άπαντα, τόμ. 26, σελ. 359-363. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.
- Λένιν Β. Ι. Ιμπεριαλισμός. Στο: Άπαντα, τ.27. Λιόση Β. (2014), Ευρωπαϊκή Ένωση: Ιμπεριαλιστική από τη γέννησή της. <http://ergatikosagwnas.gr/EA/index.php/2012-02-04-20-01-31/1574-2014-02-11-13-58-59> (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Μαριόλη Θ. (2013), Εγκώμιο στο ευρώ. Στο: Ευρώ ή δραχμή; Σχέδιο Β', σελ. 132-149.
- Μαρξ Κ. (1978-1979), Το κεφάλαιο. Τ. 1-3. Σύγχρονη Εποχή. Αθήνα.
- Μαρξ Κ. (1990), Grundrisse. Τόμ. Β'. Μετφρ. Δ. Διβάρη. Στοχαστής. Αθήνα.
- Μαρξ Κ. (χ.χ.), Η αθλιότητα της φιλοσοφίας Μετάφραση: Γεωργίας Δεληγιάννη-Αναστασιάδη. - 4η έκδ. - Αθήνα : Αναγνωστίδης.
- Μαυρουδέα Σ. (2014), Η «χρηματοπιστικοποίηση» και η ελληνική περίπτωση. Εισήγηση στο 3ο Συνέδριο της ΕΕΠΟ. <http://stavrosmauroudeas.wordpress.com/2014/01/17/%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%AE%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF-3%CE%BF-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%B4%CF%81%CE%B9%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%B5%CF%80%CE%BF-%CE%B7-%CF%87%CF%81/> (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Μπαλτά Α. Από τις Βρυξέλλες στο έθνος. Η ΑΥΓΗ, 15.08.2014 <https://www.avgi.gr/article/3687436/apo-tis-bruxelles-sto-ethnos>
- Μπελαντή Δ. (2014), Ευρώπη και αριστερός ευρωπαϊσμός. 24.03.2014. <http://rproject.gr/article/eyropi-kai-aristeros-eyropaismos> (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Ο χάρτης της κρίσης. (2010), Το τέλος της αυταπάτης. Συλλογικό. Αθήνα: Τόπος.
- Παπουλή Κ. (2013), Το ελληνικό καράβι με σημαία το ευρώ οδηγείται με μαθηματική ακρίβεια σε μια θαλάσσια νάρκη. Στο: Ευρώ ή δραχμή; Σχέδιο Β', σελ. 92-103.
- Πατέλη Δ. (2005), Ιμπεριαλιστική «παγκοσμιοποίηση» και προοπτική χειραφέτησης της ανθρωπότητας. ΔΙΑΠΛΟΥΣ, τεύχος 9, Αύγουστος Σεπτέμβριος 2005, σελ. 28-32.

- Πατέλη Δ. (2007), Για την αναγκαιότητα διάκρισης πρώιμων και ύστερων σοσιαλιστικών επαναστάσεων. ΔΙΑΠΛΟΥΣ, τεύχος 18, Φεβρ.-Μαρτ.2007, σ.20-24.
- Πατέλη Δ. (2013), Για την αναγκαιότητα μετωπικής συγκρότησης του αγώνα. Περιοδικό "Αριστερή Συσπείρωση", Αρ. Τεύχους 25, Ιούνιος 2013 σ. 39-50. http://www.ilhs.tuc.gr/gr/dim_aristerisyspeirosi_25_2013.htm (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Σταμάτη Γ. (2008), Περί Νεοφιλελευθερισμού. Εκδόσεις ΚΨΜ. Αθήνα.
- Τόλιου Γ. (2011), Κρίση, "απεχθές" χρέος και αθέτηση πληρωμών. Αθήνα: Τόπος
- Φαράκλα Γ. (2015), Μετράει μόνο το αποτέλεσμα; ΑΥΓΗ, 29.03.2015. <http://www.avgi.gr/article/5424240/metraei-mono-to-apotelesma-> (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Anderson P. (1976), Ο δυτικός μαρξισμός. Μτφρ.: Αλέκος Π. Ζάννας. Αθήνα: Ράππα.
- Bakan J. (2007), The Corporation. Αθήνα: ΚΨΜ.
- http://www.kke.gr/aytomorfosh/theorhtika_zhthmata_gia_tis_proypotheseis_ths_sosialistikhs_epanastashs?act=2&morf=1&tab=1#_ftnref23 (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Patelis D. (2012), On the Historical Specificity of the current stage of Capitalism and on the nature of the Era. Στο: CONGRESSO INTERNACIONAL MARX EM MAIO 3, 4, 5 MAIO 2012. FACULDADE DE LETRAS DA UNIVERSIDADE DE LISBOA. <http://www.ilhs.tuc.gr/en/Patelis%20D.On%20the%20Historical%20Specificity%20of%20the%20current%20stage.htm> (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Richta R. (ed.). (1967), Civilization at the Crossroads: Social and Human Implications of the Scientific and Technological Revolution. Czechoslovak Academy of Sciences, Prague. [ελλ. 2η Έδοση, Κέδρος. Αθήνα, 2008].
- Silver, B. (2003), Forces of Labor. Workers' Movements and Globalization since 1870. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vasapollo L., Martufi R., Arriola J. (2013), Η αφύπνιση των γουρουνιών. PIIGS: Πορτογαλία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ελλάδα, Ισπανία. Αθήνα: Λιβάνη.
- Wallach L. (2013), Η διατλαντική συμφωνία, ένας τυφώνας που απειλεί τους Ευρωπαίους. samedi 23 novembre 2013 [Λογοθέτης Χάρης (μτφ)] <http://www.monde-diplomatique.gr/spip.php?article489> (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Воин А. (2009), Глобальный кризис человечества и научно технический прогресс. Часть 1 Вопросы экономики, № 3, 2009г.
- Глазьев С.Ю. (2010), Мировой экономический кризис как процесс замещения доминирующих технологических укладов. 19 января. РУБРИКА: ВОПРОСЫ ФИЛОСОФИИ. <http://portalus.ru> © (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Пятаков А. (2013), Как уничтожить транснациональный капитализм. <http://forum.ilhs.info/attachment.php?aid=90> (ημερομηνία ανάκτησης 4.4.2015).
- Рудаков С. И. (2011), Глобализм-новая и последняя стадия капитализма/С. И. Рудаков. - 2011